
Türkiyeli ve Suriyeli Genç Erkeklerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: Küçükçekmece ve Sultanbeyli Üzerine Bir Araştırma

Deniz Yüksekler
Uğur Tekin
Neşe Şahin Taşgın

ANADOLU KÜLTÜR

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Türkiyeli ve Suriyeli Genç Erkeklerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: Küçükçekmece ve Sultanbeyli Üzerine Bir Araştırma

İçindekiler

GİRİŞ.....	2
ALAN ARAŞTIRMASI TASARIMI VE YÖNTEMİ.....	3
ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI.....	6
KÜÇÜKÇEKMECE ALAN ARAŞTIRMASI.....	6
Araştırma Yapılan Mahallelerin Özellikleri.....	6
Alan Araştırmasına Hazırlık ve Uygulama.....	7
Bulgular.....	8
SULTANBEYLİ ALAN ARAŞTIRMASI.....	30
Sultanbeyli Hakkında.....	30
Alan Araştırması Hazırlık ve Uygulama.....	31
Bulgular.....	33
SONUÇ.....	53
ÖNERİLER.....	56
TEŞEKKÜR.....	57

GİRİŞ

Suriyeli mülteci nüfusun yüksek olduğu İstanbul'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bazı semtlerde Türkiyeli ve Suriyeli gruplar arasında zaman zaman gerginlikler meydana geliyor.[1] Bu olaylara özellikle genç erkekler katılıyor. Suriyeli öğrencilerin sayıca çok olduğu okullarda da iki grup arasında gerginlikler yaşanıyor. Geçici konuma statüsündeki Suriyelilerin üçte birinin okul çağında olduğu düşünülürse, okul çağındaki çocukların ve gençlerin gündelik yaşantılarını ve sorunlarını anlamak büyük öneme sahip.[2]

Mahallede ve okulda, Suriyeli ve Türkiyeli gençleri, özellikle genç erkekleri biraraya ya da karşı karşıya getiren dinamikler nelerdir? Gençler okulda hangi sorunlarla başa çıkıyorlar? Okul ve iş dışındaki zamanlarını nasıl geçiriyorlar? Eğitimle ve gelecekle ilgili düşünceleri nelerdir? Bu ve benzeri sorulara yanıt aramak için, Eylül-Aralık 2020 tarihleri arasında İstanbul'un iki ilçesinde bir araştırma gerçekleştirdik. Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin desteklediği ve Anadolu Kültür'ün yürüttüğü projeyi şekillendiren temel soru, Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin gündelik yaşamlarındaki dinamikleri ortaya koymak ve sokakta veya okulda, iki grubu karşı karşıya veya biraraya getiren faktörleri saptamaktır. Kamusal alanda daha çok görünür oldukları için, projede 14-20 yaş arası genç erkekleri hedef kitle olarak belirledik.

Bu raporda, proje kapsamında Küçükçekmece ve Sultanbeyli ilçelerinde gerçekleştirilen alan araştırmasının bulgularını paylaşacağız.[3] Bulguları kısaca özetlemek gerekirse, görüştüğümüz genç erkeklerin birçoğu eğitim sistemi içindeydi. Ancak iki grubun da farklı nedenlerle okulla bağları zayıftı. Suriyelilerin göç sırasında ve sonrasında okuldan kopmuş olmaları, Türkçe dil bilgilerinin zayıflığı ve okulda karşılaştıkları önyargılı ve dışlayıcı tutumlar öne çıkarken, Türkiyeli gençler için ise okulda yaşadıkları sorunlar ve lise tercihlerinden memnuniyetsizlik okulla bağlarının zayıf olmasının öne çıkan nedenleri idi. Görüştüğümüz genç erkeklerin önemli bir bölümü işgücüne katılıyor. İki ilçede de gençler okulda ve sokakta şiddetle burun buruna yaşıyor. Suriyeliler okulda ve sokakta önyargılar ve ayrımcılığa maruz kalırken, Türkiyeliler ise önyargılı söylemleri yeniden üretiyor. İki grupta da genç erkekler genel olarak muhafazakâr kültürel değerleri benimsiyorlar; öte yandan çoğu üniversite okumak ve iş kurmak gibi gelecek planları yapıyor. İki grup arasındaki karşılaşma alanlarına baktığımızda, futbol sevgisi öne çıkıyor; ancak bunun dışında Türkiyeli ve Suriyeli genç erkeklerin birbirlerini tanıyabileceği ve iletişim kurabileceği kamusal alanların sınırlı olduğunu görüyoruz.

[1] Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne (GİGM) göre, Aralık 2020'de İstanbul'da geçici koruma statüsünde 516.000 civarında Suriyeli kayıtlıydı. Bkz. GİGM, 2020, "Geçici Koruma," <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. 20.12.2020.

[2] Türkiye'de Aralık 2020 itibarıyla geçici koruma statüsünde kayıtlı olan toplam 3.638.000 civarındaki Suriyelinin yüzde 33'ünü 5-18 yaş arasındakiler (1.196.786 kişi) oluşturuyor. GİGM'nin 5-18 yaş arası için verdiği bu sayının "okul çağındaki nüfus" olduğunu kabul edebiliriz (agy).

[3] Proje kapsamında alan araştırmasının yanı sıra, saha çalışmasına katılan gençlerle iki ilçede fotoğraf çekimi etkinlikleri de yapıldı. Gençlerin çektikleri fotoğraflardan oluşan iki sergi, pandemi kısıtlamalarının kalkmasından sonra iki ilçedeki uygun mekânlarda açılacak. Ayrıca, 16 Aralık 2020'de araştırma bulgularının paylaşıldığı ve tartışıldığı çevrimiçi bir panel de düzenlendi.

ALAN ARAŞTIRMASI TASARIMI VE YÖNTEMİ

Proje İstanbul'da yaşayan Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerin günlük yaşamlarına ve sorunlarına yönelik bir projeydi. Bu kapsamda gençlerin ağzından kendi sorunlarını dinlemek ve yaşadıkları dünyayı kendi anlatımlarıyla betimlemek istedik. Bunun nedeni yaşadıkları dünyayı en iyi kendilerinin bildikleri düşüncesinden hareket etmemizdi.

Alan araştırmasını, genç erkeklerin kamusal alanda görünürlüğü ve işgücüne ve (Suriyeliler için) eğitime katılımlarının daha yüksek olması nedeniyle 14-20 yaş arası genç erkeklerle sınırlandırdık.[4] Pandemi koşullarında araştırmanın çok dar bir zaman içerisinde tamamlanması zorunluluğu da alan araştırmasını erkeklerle sınırlamamızda etken oldu. Çünkü okula gitmeyen ve çalışmayan genç kızlar ve kadınlarla evlerinde ve özel mekânlarında görüşme imkânımız olmayacaktı. Ancak mutlaka gelecekte kadınların da yer aldığı araştırmalar yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

Proje kapsamında Sultanbeyli'de ve Küçükçekmece'de alan araştırması gerçekleştirildi.

Bu iki ilçeyi seçmemizin birkaç nedeni vardı:

(1) Bu iki ilçe İstanbul'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ilçeler arasında yer alıyor. Küçükçekmece'de toplam nüfusun yaklaşık yüzde 6'sının, Sultanbeyli'de ise yaklaşık yüzde 9'unun Suriyeli olduğu söylenebilir.[5] İstanbul genelinde ise geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin toplam nüfusa oranı yüzde 3,3 civarında.

(2) Bu ilçelerde Suriyelilerin çeşitli biçimlerde görünürlüğü daha fazla. Sultanbeyli, Suriyelilerin yoğun yaşadığı bir ilçe olmasının yanı sıra, Suriyeli mültecilere yönelik hizmetler de daha görünür. Belediyenin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilçede mültecilere yönelik etkinlikleri ve hizmet sunum modeli, bu alanda düzenlenen toplantılarda sık sık ele alınıyor. Küçükçekmece'de Suriyelilerin varlığı ise, bambaşka bir nedenle zaman zaman gündeme geliyor. 2017 ve 2019 yaz aylarında ilçede Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında yaşanan gerginlikler, medyada sık sık yer almıştı.

(3) Küçükçekmece ve Sultanbeyli'yi seçmemizdeki pragmatik bir neden de daha önce bu iki ilçedeki kamu kurumları ve STK'larla geçmişte kurduğumuz mesleki ve araştırma amaçlı ilişkilerdi. 2018'de "Suriyeli Mültecilerle Çalışan Hizmet Sunucuların Yaşadığı İkincil Travma" başlıklı bir araştırma yürütmüş ve o süreçte iki ilçede Suriyelilere hizmet veren STK'larla ilişkiler kurmuştuk.[6] Bu bağlantılar, kısa sürede gerçekleştirilmesi gereken alan araştırması sırasında gençlere erişimimizde bize yardımcı oldu.

[4] Araştırma genç erkeklerle yapılmış olmakla birlikte, bu rapor boyunca araştırmaya katılan genç erkeklerden söz ederken bazen kısaca gençler ifadesini kullanacağız.

[5] Bu oranlara, Küçükçekmece belediyesinden aldığımız geçici koruma statüsündeki tahmini Suriyeli sayısını (yaklaşık 50.000) ilçenin toplam nüfusuna ve Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nden (Mülteci-Der) aldığımız Sultanbeyli'deki geçici koruma statüsündeki yaklaşık Suriyeli sayısını (yaklaşık 30.000) o ilçenin toplam nüfusuna bölerek ulaştık. İstanbul'daki kayıtsız Suriyeliler, vatandaşlık almış olanlar ve oturma ve çalışma izniyle yaşayanlar bu rakamlara dahil olmadığı için, gerçek oranların daha yüksek olduğu düşünülebilir.

[6] Deniz Yüksek, Neşe Şahin Taşgın ve Uğur Tekin (2020) "Mültecilere Destek Verenlerin Sorunları: Suriyeli Mültecilerle Çalışan Hizmet Sunucularda İkincil Travmatik Stres," *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum* içinde (Der.: Songül Sallan Gül, Saniye Dedeoğlu, Özlem Kahya Nizam). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Alan araştırmasına başlamadan önce İstanbul Kent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alındı (18.09.2020 tarihli 13 numaralı karar). Toplamda 39 yüz yüze derinlemesine mülakat ve dört odak grup toplantısı yapıldı. Bu odak grup toplantıları, her ilçede Suriyeli gençler ve Türkiyeli gençlerle ayrı ayrı yapıldı. Saha araştırmasının sonunda, Sultanbeyli'de 20 ve Küçükçekmece'de 19 gençle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş oldu.[7] Araştırmaya katılanların 22'si Suriyeli, 17'si Türkiyeliydi.

Suriyelilerle yapılan yüz yüze görüşmeler ve odak grubu toplantılarında, Arapça çevirmenlerden destek alındı. Bütün görüşmeler ve odak grubu toplantıları öncesinde katılımcılardan ve eğer 18 yaşından küçüklerse ayrıca ebeveynlerinden yazılı onam alındı. Hem mülakatlar hem de odak grubu toplantıları sırasında gençlerin onayıyla ses kaydı aldık ve daha sonra ses kayıtlarının transkripsiyonu yapıldı.

Derinlemesine görüşmelerde, gençlere altı ana başlık altında sorular yönelttik. Bunlar; (1) yaşam öyküleri (göç, eğitim ve çalışma deneyimleri), (2) günlük hayat deneyimleri (arkadaş grupları, sosyal faaliyetleri, vb.), (3) Suriyeli ve Türkiyeli gençler arasındaki ilişkiler hakkındaki tutum ve deneyimleri, (4) güncel olaylar hakkındaki görüşleri, (5) toplumsal cinsiyet hakkındaki görüşleri (evlilik, kadınların çalışması gibi) ve (6) gelecekle ilgili arzu ve beklentileri idi.

Odak grubu toplantılarında kullandığımız soru yönergesinde ise üç ana konu çevresinde şekillenen sorular yer alıyordu: (1) Toplantıya katılan gençlerin arkadaş grupları ve sosyal faaliyetleri; (2) yaşadıkları mahalleye ilişkin deneyimleri ve düşünceleri; (3) okul ve işyerindeki deneyimleri ve farklı gruplarla ilişkileri.

Görüşme ve toplantı transkripsiyonları, bu raporu hazırlayan üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı okunarak, serbest kodlama yapıldı. Daha sonra birbirimizden bağımsız yaptığımız kodlamaları karşılaştırarak tekrar edenleri saptadık ve araştırma soruları ışığında şu ortak temaları belirledik: Göç deneyimleri, eğitim deneyimleri, çalışma hayatı ve geçim sıkıntıları, arkadaşlık ve sosyal faaliyetler, günlük hayatta şiddet deneyimi, yaşanan mahalle ile ilgili düşünceler, kültürel muhafazakârlık, önyargılar ve ayrımcılık, gelecek beklentileri. Yaptığımız analizde, bireysel görüşmeleri ve odak grubu toplantılarını birarada değerlendirdik. Odak gruplarındaki tartışma dinamiklerini ayrıca irdelemedik. Bunun bir nedeni, odak gruplarından birinin az katılımcıyla yapılması, diğer bir nedeni ise, Suriyelilerle toplantının Arapça çevirmen aracılığıyla yapılması nedeniyle grup içi tartışma dinamiklerinin sağlıklı bir şekilde izlenememesiydi. Bu raporda, görüştüğümüz gençlerin isimlerini ve onların kimliklerini ele verecek bilgileri kullanmıyoruz. Onun yerine, alıntılarda her görüşme için oluşturduğumuz sayıları kullandık.[8]

[7] Küçükçekmece'de Suriyelilerle yapılan görüşmelerde KS, Türkiyelilerle yapılan görüşmelerde KT kısaltması ile görüşme sıra numarası ve görüşülen kişinin yaşından oluşan kodlar oluşturduk. Sultanbeyli'de de benzer şekilde Suriyelilerle yapılan görüşmeler için SS, Türkiyelilerle yapılan görüşmeler için ST kısaltmaları ile görüşme sıra numarası ve yaştan oluşan kodlar kullandık. Odak grubu görüşmelerinden yapılan alıntılar için ise, Küçükçekmece için OGKS ve OGKT, Sultanbeyli için de OGSS ve OGST kısaltmalarını kullandık.

[8] Sultanbeyli'de yüz yüze görüşmeleri yaparken bir Suriyeli ve bir Türkiyeli genç erkek, liseye giden kız kardeşlerini de getirmişlerdi. 15 yaşındaki bu iki genç kadınla görüşme yapıldı, ancak bu görüşmeleri toplam mülakat sayısına ve alan araştırması bulgularının analizine dahil etmedik. Söz konusu iki genç kadın odak grup toplantılarına katılmadılar.

Alan araştırması bulgularını incelediğimizde dikkat çekici noktalardan birisi, iki ilçede yaşayan Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerin günlük hayat deneyimlerinin, yaşadıkları sorunların ve gelecekle ilgili perspektiflerinin bazı açılardan benzer olmasıydı. Bununla birlikte, Türkiyeliler ve Suriyeliler arasında ve iki ilçede yaşayanlar arasında ayrışan deneyimler ve tutumlar da vardı. Bu nedenle, bu raporda bir yandan araştırma bulgularını ilçe bazında değerlendireceğiz. Çünkü iki ilçenin sosyo-ekonomik yapıları, göç tarihçeleri ve mültecilere yönelik sivil toplum yapılanmaları farklılık gösteriyor. Bu farklılıklar, gençlerin anlatılarına da bir ölçüde yansımakta. Diğer yandan, bulguları analiz ederken, Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin anlatılarını aynı alt başlıklar altında değerlendirerek, paralel ve ayrışan unsurları irdeleyeceğiz.

ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

Küçükçekmece Alan Araştırması

Araştırma Yapılan Mahallelerin Özellikleri

Küçükçekmece’de görüştüğümüz genç erkekler, Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinde yaşıyorlardı (bkz. Şekil 1). Bitişik olan bu mahallelerin özelliği, İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin (İOSB) yakınında, TEM otoyolunun güney tarafında yer almaları. Aslında Mehmet Akif ve Atatürk mahalleleri de İkitelli olarak anılan sanayi işyerlerinin yoğun olduğu bölgenin içinde sayılıyor. Geniş alanı ve 300.000 kişilik istihdam kapasitesiyle Türkiye’nin en büyük organize sanayi bölgeleri arasında yer alan İOSB’nin[9] yakınında olmanın yanı sıra, ayrıca bu iki mahallede konut olarak yapılmış binaların alt veya bodrum katlarında tekstil ve ayakkabı gibi sektörlerde üretim yapan çok sayıda küçük atölye var. Dolayısıyla bölgede, kayıtlı işyerlerinin kıyasında ve onunla ilişkili olarak büyümüş olan bir kayıt dışı ekonomi mevcut. Bu iki mahallenin nüfusu, İkitelli’deki istihdam olanakları çerçevesinde şekillenmiş durumda. Bu yüzden, Küçükçekmece’deki Suriyeli mülteci nüfusun önemli bir bölümü de bu iki mahallede yoğunlaşıyor.

İOSB’nin kurulduğu alanın da içinde yer aldığı bu bölge geçmişte bir köy iken, Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinin bulunduğu yerler tarım arazi imiş. 1974’te bu bölgede özel mülkiyeteki arazilerin parselizasyonu sonrası özellikle Karadenizli ve Tokatlı ailelerin İstanbul’un başka semtlerinden gelerek tek katlı konutlar inşa etmeleriyle mahalleler oluşmuş. 1985’te TEM otoyolunun inşa edileceğinin açıklanması, 2001’de ise İOSB’nin kurulması bölgenin çehresini değiştirmiş. 1990’larda gecekondular düşük yapı kalitesinde apartmanlara dönüştürülürken, iki mahalle hem İOSB’nin yapımında hem de daha sonra oradaki sanayi tesislerinde çalışmak üzere İstanbul’un başka semtlerden gelenlerin yerleştikleri mahallelere dönmüşler. 2000’lerde İkitelli çevresinde taşımacılık ve lojistik ve hizmet sektörlerinde işyerlerinin açılması ve yeni istihdam alanları yaratması sonucu, mahallelerin nüfusu 2010’lu yıllarda daha da artmış. 2,5 kilometrekare’lik bir alanı kapsayan Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinin toplam nüfusu 95.000 civarında ve dolayısıyla nüfus yoğunluğu oldukça yüksek. Alan olarak ilçenin çok küçük bir bölümünü kaplayan bu iki mahalle, 2020 itibarıyla 792.000 olan ilçe nüfusunun sekizde birini oluşturuyor. Karadenizlilerin bölgede en büyük grubu oluşturdukları söylenirken, Aleviler ve Kürtler de önemli nüfus grupları. Bu iki mahallede, bazı Sünni dinî cemaatlerin çok faal oldukları ve çocuklar ve gençler için kurslar ve yetişkinler için sohbetler düzenledikleri belirtiliyor.[10] Hem sanayi işletmelerinin sayısının artması hem de göç sonucu nüfusun artması nedeniyle, yeşil alan ve çocuk parkı olarak ayrılan yerlerde bile bina yapıldığı için, günümüzde iki mahallede çok küçük birer park dışında yeşil alan bulunmuyor. Mehmet Akif ve Atatürk mahalleleri, 2011’den sonra Suriyelilerin de İkitelli’deki tekstil ve ayakkabı atölyelerinde iş bulabilmek için yerleştikleri bir bölge niteliğinde. Bu iki mahalle ve özellikle Mehmet Akif, nüfus ve yapı yoğunluğunun da etkisiyle Türkiyelilerin ve Suriyelilerinin birarada yaşadığı, okulda, işyerinde ve sokakta karşılaştığı bir yer.

[9] Bu bölümde Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinin tarihçesini özetlemek için şu kaynaktan yararlandık. Birelma, Alpkan (2016). "In Search of the Working Class: Workers’ Subjectivities and Resistance in an Istanbul Neighborhood." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi.

[10] Bkz. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Kısa Tanıtımı (tarih yok). http://www.iosb.org.tr/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=397&Itemid=81#:~:text=30%20bin%20i%20C5%9Fyeri%2C%20300%20bin,en%20b%20C3%BCy%20C3%BCk%20Organize%20Sanayi%20B%20C3%B6lgesidir. 20.12.2020.

ŞEKİL 1: Küçükçekmece İlçesinin Mahalleleri

Alan Araştırmasına Hazırlık ve Uygulama

Saha çalışması için ilk temas, Giriş bölümünde açıkladığımız gibi daha önce ilişkimiz olan Küçükçekmece Belediyesi ile kuruldu. Daha sonra, belediyenin “İyilik Merkezi”nde Sosyal Hizmetler Müdürlüğü çalışanları ile bir toplantı gerçekleştirilerek, yetkililere proje tanıtıldı ve saha çalışması için ilk temaslara oluşturuldu. Ancak bu bağlantıların yetersiz kalacağına anlaşılması üzerine, ilçede gençlere hizmet veren İnsan Sağlığı ve Eğitim Vakfı (İNSEV) üzerinden, Suriyelilerin yoğun yaşadığı mahallelerden olan Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinde muhtarlıklarla ve esnafla temas kuruldu ve ön çalışma için mahalleler birkaç kez ziyaret edildi.

Sonuç olarak, bu bağlantılar kullanılarak, Mehmet Akif mahallesinde yer alan ve erişimi kolay olan ilçe belediyesine bağlı Bilgi Evi’nde 5-11 Ekim tarihleri arasında 13 Suriyeli ve 6 Türkiyeli gençle yüz yüze mülakat yapıldı. Suriyeli Türkmen olan birkaç gençle mülakatlar Türkçe yapılırken, geri kalanında ise bu mahalledeki bir okulda çalışan Suriyeli bir öğretmen Arapça çeviri yaptı. Görüşülen Suriyelilerin yaşları 14-19, Türkiyelilerin yaşları da 14-20 arasındaydı. Mülakatlar, 20 dakika ile 1 saat arasında sürdü. Pandemi vaka sayısının artması nedeniyle saha çalışmasının daha riskli hale gelmesi yüzünden, Türkiyeli gençlerle yapılması planlanan dört ilave görüşme gerçekleştirilemedi (Görüşülen gençlerin listesi için bkz. Tablo 1).

18 Ekim’de yine Mehmet Akif mahallesindeki bir kafede dört Türkiyeli gençle bir odak grup toplantısı ve sekiz Suriyeli gençle bir başka odak grubu toplantısı yapıldı. Sırasıyla 1,5 saat ve

2 saat süren toplantılardan Suriyelilerle yapılanında Arapça çevirmen kullanıldı. Mülakatlara ve odak gruplarına katılan Suriyeli gençlerin arasında Türkmenler, Kürtler ve Araplar vardı. Türkiyeliler arasında da hem Türkler hem de Kürtler bulunuyordu. Görüşülen gençlerin tamamı, Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinde oturuyorlardı.

SURİYELİ GENÇLER			TÜRKİYELİ GENÇLER		
Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Yaş	Eğitim	Çalışma durumu
16	9. sınıfta	Çalışıyor	18	Meslek lisesi	Daha önce çalışmış
15	9. sınıfta	Okuyor	15	Meslek lisesi	Bazen çalışıyor
15	9. sınıfta	Okuyor	16	Meslek lisesi	Bazen çalışıyor
19	Açık lise	Çalışıyor	14	8. sınıfta	Çalışmıyor
16	9. sınıfta	Çalışıyor	14	8. sınıfta	Çalışmıyor
19	Üniversite öğrencisi	Okuyor	20	Lise mezunu	Çalışıyor
16	9. sınıfta	Geçmişte çalışmış			
19	Açık lise	Çalışıyor			
14	9. sınıfta	Okuyor			
14	9. sınıfta	Okuyor			
14	9. sınıfta	Okuyor			
14	8. sınıfta	Okuyor			
16	Kuran kursu ve GEM	Çalışıyor			

TABLO 1: Küçükçekmece’de Görüşülen Gençler

Bulgular

Bu bölümde, Küçükçekmece’deki alan araştırmasının bulgularını aşağıdaki temalar çerçevesinde tartışacağız: Göç deneyimleri, eğitim deneyimleri, çalışma hayatı, arkadaşlık ve sosyal faaliyetler, önyargılar ve ayrımcılık, günlük hayatta şiddet deneyimi, yaşanan mahalle ile ilgili düşünceler ve gelecek beklentileri. Küçükçekmece’deki saha çalışmasının bulguları arasında Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin toplumsal cinsiyet ilişkileri hakkında benimsedikleri muhafazakâr kültürel normlar da yer alıyordu, ancak burada bunlara değinmeyeceğiz.

Göç Deneyimleri

Görüştiğimiz Suriyelilerin hepsi çocukken ülkelerinden göç etmiş iken, Türkiyeli gençlerin de ebeveynleri İstanbul'a Mardin, Ağrı, Tokat, Batman ve Hatay'dan göç etmişti. Görüştiğimiz kişilerin çoğunluğu, en az beş yıldır Mehmet Akif mahallesinde yaşıyordu. Halep, Afrin ve Azezli olduklarını söyleyen gençlerin anlatımlarına göre, Suriyeli ailelerin bazıları kısa bir süre Gaziantep veya Şanlıurfa'da kaldıktan sonra İstanbul'a gelirken, bazıları ise doğrudan Küçükçekmece'ye ve Mehmet Akif'e gelmişler. Çoğu genç, akrabaları veya hemşerileri burada olduğu için Küçükçekmece'ye yerleştiklerini anlattı. Bazıları Suriye'de hiç okula gidememişken, ilkokulu veya birkaç sınıfı Suriye'de okuyup gelenler de vardı. Öte yandan, İstanbul'a ilk geldiklerinde çoğu Suriyeli çocuk eğitimden birkaç yıl boyunca kopmuştu.

Küçük olanlar Suriye'yle ilgili çok fazla şey hatırlamazken, daha büyük olanlar, savaşın hayatlarını nasıl etkilediğini bize aktardılar. Aşağıdaki birinci alıntıda, şimdi 19 yaşında olan kişi, savaşın eğitimini nasıl sekteye uğrattığını anlatıyor. İkinci alıntıda ise, savaştan kaçarken ailenin yaşadığı kötü olayların çocuk üzerinde bıraktığı izleri gözlemleyebiliyoruz.

"A.'nın bir köyünde doğdum. (...) Orada beşinci sınıfa kadar gittim. Sonra işte yaz tatiliydi. Böyle biz sabahları fırına gideriz ekmek almak için. Erken saatte gitmemiz gerekiyor, ben fırına gitmişim dayımla beraber. O gün işte tabii yaz tatili, okulda kimse yoktu. Okul vuruldu gözümün önünde. Biraz şey oldu yani, o yaz zaten eğitim kesildi artık. Ben başka köye gitmeye başladım okumak için altıncı sınıfta. (...) Altıncı sınıfı da öyle geçirdim. Sonra IŞİD çıktı işte. Devam edemedik hiçbir türlü. Ailemle beraber ... Gaziantep'e geldik 2013'te. Orada bir buçuk hafta filan kaldık. O ara IŞİD biraz bizim köylerden birara uzaklaştı. Tekrar geriledi. Biz tekrar bir döndük. (...) Sonra tekrar bir buçuk ay sonra filan tekrar aynı şey oldu. Yani tekrar IŞİD oraları aldı. Yaşanmıyor tabii, alınca rahat yaşayamıyorsun hiçbir türlü. Tekrar o zaman direk İstanbul'a çıktık; 2014'te oluyor." (KS10-19)

"Şöyle, ben çocukluğumu pek yaşadım diyemem. Çünkü biz Suriye'de yaşadığımız yerde savaş çıktı yani. Suriye'deki evimize bir şeyler atıldı, bombalar üstünden geçmesi, oradan kaçmamız... Sonra sınırda bir köyde oturmamız, susuz kalmamız, elektriksiz, yemek yok yani... Çocukluğum hep ağır şeylerle geçti. Buraya Türkiye geldiğim zamansa burada çalışmak zorundaydım. Ailemde kimse çalışmıyordu yani ailemi ayakta tutmam lazımdı. Elimden gelen her şeyi yapmaya çalışıyordum ama benim hayatımda çocukluk pek de bir şey geçmedi diğer çocuklar gibi." (KS11-16)

Bazı gençler ise Suriye'de ya hiç okula gitmemişti ya da kısa süre içinde okulu bırakmıştı.

"H.'de doğdum. Suriye'de birinci sınıfa gittim sadece. Sonra savaş oldu. Sonra zaten okula gitme şeyi olmadığı için evde biraz okudum. Sonra çalıştım orada. Bizim ayakkabı dükkânı vardı. Yardım ettik. Sonra işte biraz savaş yükseldi. Sonra Türkiye geldik. 2016'ydı galiba." (KS7-16)

Türkiyeli gençlerin ebeveynleri de İstanbul'a göç etmişler ve bundan 10-15 sene önce İkitelli bölgesine yerleşmişlerdi. Konuştuğumuz gençlerin hemen hepsi İstanbul'da doğmuştu ve hayatlarının çoğu Mehmet Akif mahallesinde geçmişti.

“A.’dan İstanbul’a gelmiş babamlar. (...) Babam ilk 14 yaşında tek başına gelmiş. ... Ondan sonra gitmiş annemi de getirmiş. (...) Ablamlar tabii köyde doğmuş. Ondan sonra ben işte E.’de doğdum. Sonra İkitelli’ye geldik. 14-15 sene yaklaşık burada oturuyorum, aynı sokakta. (...) Buraya babam ilk geldiğinde ayakkabıcıda eşya götürüp getiriyormuş.” (KT2-15)

“Ben hatırladığıma göre, yani anne ve babamdan duyduğuma göre, M.’den 2001 senesinde gelmişler. 2004 senesinde doğmuşum ben İstanbul’da.” (KT6-16)

Aşağıdaki alıntıda, bir genç babası ve annesi İstanbul’a göç etmiş olmasına rağmen kendisinin İstanbul’daki kalıcılığını vurguluyor.

“Küçüklükten beri İstanbul’dayım, İstanbul’da yaşadım, İstanbul’da büyüdüm. Yaşamaya da devam ediyorum burada. Babam genç yaşlarında buradaydı. 20 yıl oluyor yani. Ondan sonra devamlı olarak İstanbul’da kalmaya başladık. Herhangi bir yere bir göç olmadı. Burada da kalmaya devam ediyoruz. Büyük ihtimalle başka bir yere gitmeyeceğiz. Yani şu anlık böyle.” (KT4-18)

Bu anlatılarda izlendiği gibi, görüştüğümüz Suriyelilerin ve Türkiyelilerin çoğu, İkitelli’deki iş imkânları ve özellikle de ayakkabı imalat sektörü nedeniyle Mehmet Akif’e gelmişlerdi.

Eğitim Deneyimleri

Suriyeli gençlere baktığımızda, hemen hepsinin eğitimin içinde oldukları, ancak eğitim kurumlarıyla bağlarının bazılarının çalışmak zorunda olmaları, pandemi, Türkçe dil becerilerinin zayıflığı ve kendilerine yönelik önyargılar nedeniyle zayıf olduğu söylenebilir.

Suriyeli gençlerden biri 2020 Güz döneminde üniversiteye başlamıştı; birisi Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı bir okula hiç gitmemişti, sadece bir süre bir Suriye okuluna ve Kuran kursuna devam etmişti; diğer 11’i ise, Türkiye’ye geldiklerinden bu yana bir süre eğitim dışında kaldıktan sonra Geçici Eğitim Merkezleri’ne (GEM) devam etmişler ve sonrasında MEB’e bağlı bir ortaokula veya liseye geçmişlerdi. Bunlardan birkaçı halihazırda açık ortaokul veya açık liseye devam ediyorlardı. Örgün eğitim kurumlarına kayıtlı öğrencilerin çoğu imam hatip ortaokulu veya lisesine kayıtlı idi.

Türkiyeli gençler arasında, birisi 2020 Güz döneminde meslek yüksek okuluna başlamıştı, birisi meslek lisesi mezunu idi. Diğer dört kişi, ortaokul veya meslek liselerine devam ediyordu.

Saha çalışmasının pandemi döneminde yapılıyor olması dolayısıyla, öğrenciler derslerine EBA’dan katılmaktaydılar. Sorduğumuzda, EBA’daki çevrimiçi dersleri düzenli takip etmediklerini söylediler. Kimisi gündüz çalıştığı için, kimisi de dersleri verimsiz bulunduğu için takip edemediğini anlattı. Bu bölümde iki grubun eğitim deneyimlerini ayrı ayrı değerlendireceğiz.

Suriyeli Gençler

Suriyelilerin eğitim deneyimini birkaç yönden ele alabiliriz. Bunlar, Suriye’deki eğitimlerinin savaş ve mültecilik nedeniyle sekteye uğraması, İstanbul’a geldiklerinde GEM’lere devam etmeleri ve sonrasında devlet okullarına geçiş süreci, Türkçe öğrenme deneyimleri ve okulda Türkiyeli öğrencilerle ilişkilerine ilişkin anlatıdır.

Bilindiği gibi, okul çağındaki çocukların Türkiye eğitim sistemine entegrasyonları parçalı ve aşamalı bir şekilde gerçekleşiyor. 2013 yılında, MEB denetiminde açılan GEM’lerde Arapça bir müfredat uygulanıyor ve Suriyeli öğretmenler görev yapıyordu. GEM’ler dışında Suriyelilerin açtığı özel okullar da vardı. Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki varlığı beş yılı geçtikten sonra, 2016’da, MEB’in kararıyla Suriyeli öğrenciler devlet okullarına aşamalı olarak alınmaya başladılar.[11] 2018’de GEM’ler tamamen kapandı. Bu süreçte, ilk yıllarda eğitime devam eden Suriyelilerin oranı oldukça düşükken, 2020 yılı itibariyle okul çağındaki Suriyeli nüfusun yüzde 63’ünün okullaştığı söyleniyor. MEB yetkililerinin açıklamasına göre, ilköğretimde Suriyelilerin okullaşma oranı yüzde 90’a çıkmış bulunuyor, bu oran ortaokullarda yüzde 70, lisede ise yüzde 32 düzeyinde.[12]

Suriyeli gençlerin çoğunun, Türkiye’ye ilk geldiklerinde eğitimlerinin sekteye uğradığını, sonra kendi deyimleriyle “Suriyeli okullara” gittiklerini, devlet okullarına sonradan geçtiklerini görüyoruz. Çoğu, görüşmeleri yaptığımız sırada ortaokul ve lise düzeyinde imam hatip liselerine devam ediyorlardı, bir yandan da tekstil veya ayakkabı atölyelerinde çalışıyorlardı.

“2014’te (Türkiye’ye geldiğimde) 13 yaşındaydım. İki sene okula gitmedim. (Peki o arada çalıştın mı?) Çalıştım tabii, işte çalıştığım için. Tekstilde çalıştım ben. Ortacı olarak başladım şu an makineliyim. (...) Sonra 2016’da okula gitmeye başladım. İki yıl geçici eğitim merkezine gittim. (...) Çok faydalı oldu bence benim için. (...)10-11-12 Türk okulunda okudum. Şu anda lise bitti. Üniversiteye yerleştim.” (KS10-19)

“Ben (on yaşında) ilk geldiğimde Suriye okulu vardı burada. Dükkân gibi bir şeydi. Ben geldim. Türkçe hocası geliyordu. (...) Orada biraz Türkçe öğrendim yani. (Türkçe bilmiyor muydun?) Okumasını bilmiyordum. Konuşabiliyordum. Sonra İ. Ortaokuluna gittik. Yedinciye kadar orada okudum. Sonra başka okula. (...) Şu an lise birdeyim.” (KS7-16)

“Ben burada üçüncü, dördüncü, altıncı sınıfa kadar Suriyeli okulda okudum. Ama altıncı sınıfın ikinci döneminde Türk okuluna kaydedildim. (...) İlk girdiğimde bana zor olmuştu dil falan, yazmak. Orada Arapça falan yazıyorduk. Sonra biraz sonra yedinci sınıfta daha iyi puanlar almaya başladım. Yedincide sekizincide teşekkür belgesini almaya başlamıştım. Şimdi dokuzdayım. T. İmam Hatip Anadolu lisesine girdim.” (KS1-14)

[11] Hürriyet. (2020). “Türkiye’de Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranı Yüzde 63 oldu” 4 Mart 2020.

<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyede-suriyeli-cocuklarin-okullasma-orani-yuzde-63-oldu-41461020#:~:text=T%C3%BCrkiye'deki%20Suriyeli%20%C3%B6%C4%9Frencilerin%20okul%C3%B6ncesinde,oran%C4%B1%20da%20y%C3%BCzde%2063.29%20oldu.20.12.2020.>

[12] Uğur Tekin ve Deniz Yüksek. (2017) “Göç ve Eğitim: Türkiye’de ve Almanya’da Aile Dili Okul Dilinden Farklı olan Çocukların Okullaşması Çalıştay Sonuç Raporu”, Heinrich Böll Stiftung Derneği. <https://tr.boell.org/tr/2017/08/22/goc-ve-egitim-calistay-sonuc-raporu>. 20.12.2020.

Yukarıda anlatımlarından alıntı yapılan gençlerin hepsi de, birkaç yıl okuldan uzak kalmalarına ve çalışmalarına rağmen sonunda devlet okullarına gitmeye başlamışlar ve devam ediyorlardı.

Bazı öğretmenlerin desteğinin, Suriyeli öğrencilerin okula alışmasında ve Türkçe öğrenmesinde önemli bir rolü olduğu anlaşılıyor.

“Benim okulumda hocalar normaldir, hocalar herkese eşit davranıyordu. Bizim okulda iki tane hoca vardı biri matematik diğeri Türkçe, bu hocaların ben hakkını ödeyemem. Bana gerçekten çok yardım ettiler. Ben okula ilk geldiğimde Türkçem çok iyi değildi ama konuşabiliyordum. Kaba konuşuyordum, o hoca bana okumayı yazmayı öğretti, mesela matematik hocamı da her yıl görmeye gidiyorum ilk geldiğimden beri hep yanına gidiyorum. Özel ders verir gibi ilgileniyordu. Beden dersim olduğunda dersi boş ise beni çağırıyordu, sen bu konuyu anlamadın deyip çalıştırıyordu.” (KS11-16)

Kimisi için ise bir arkadaşının desteği, okula gitmesinde ve Türkçe öğrenmesinde etkili olmuş.

“Okula gidecektim, olmadı bir türlü yani. O zamanlar kavga vardı. Suriyeli çocuklar okula gittiği zaman kavga çıkıyordu falan yani. (...) O zamanlar bir de Türkiye’ye alışmamıştım. Şimdi de alıştım. (...) (Niye 16 yaşına kadar bekledin okula gitmek için?) Diyorum ya işte ben hep diyordum, ben büyümüşüm utanıyordum. Öyleydi. Hep öyle diyordum yani. Sonra işte baktım yani benim yaşında (arkadaşım) da gidiyor. bir iki defa onunla okula gittim. Öyle yani. Babam git diyordu, yani işi bırak, mesela okula git. Öğren bir şeyler. Hep diyordum, “yok ya baba büyümüşüm, öyle utanıyorum baba.” Sonra gittim alıştım. Hiç öyle değilmiş yani.” (KS13-16)

Eğitime katılma konusundaki bu görece olumlu örneklerin yanında, hiç devlet okuluna gitmeyen ve Suriye okulunu da çalışmak zorunda olduğu için bırakan bir genç de vardı:

“Halep’te ikiye kadar okula gittim. Ondan sonra buraya geldik. Burada dördüncü sınıfa geldim. Ama Suriye okuluna, Türkçe değil. Benim babam bir tane okul açmış burada. Cami altında, bodrumda. Dördüncü, beşinci aynısı okudum. Sonra başka okula gittim. Orada altıyı okudum. Ondan sonra bıraktım çalışmaya başladım. (...) Abilerim evlendiği için yani iki kişi kaldık. Ev için filan yani. Parası çok az olduğu için çalışıyoruz.” (KS6-16)

Özetle, görüştüğümüz Suriyeli genç erkeklerin Türkiye’de eğitim deneyimi Türkçe dil becerilerinin yetersizliği, eğitime ara vermiş olmaları ve okulla birlikte çalışmak zorunda olmaları çerçevesinde şekillenmiş durumda.

Türkiyeli Gençler

Türkiyeli gençlerin okulla ilişkisi daha düzenli olsa da, bazıları için inişli-çıkışlı bir süreç olduğu anlaşılıyor. Görüştüğümüz Türkiyeli gençlerin çoğu meslek lisesine gitmişlerdi veya hâlâ gidiyorlardı. Bu hem üniversiteye geçişte hem de meslek edinmek açısından yararlı görülse de öğrenciler her zaman tercih ettikleri programdan memnun olmayabiliyorlar.

“Meslek lisesini bitirdim. Şu an üniversite okuyorum. Adalet Meslek Yüksek okulu. (...) İsteyerek seçtim. Düşündüm, hukuk gelmediği için adaletten geçiş yapmak için o bölümü yazdım. İnşallah olur.” (KT4-18).

“Meslek Lisesi mezunuyum. (...) Takı tasarım kuyumculuk lisesi. Ama ben bu işi 10 yaşından beri yapıyorum. Babamın yanına giderdim. İşte oradan biraz kaptım. (...) Okul biraz katkı verdi, biraz da bilgi verdi, Biraz da ne diyeyim ben size... Hani bir işi yaparsın, istek verdi bize.” (Kt1-20)

“Ben kuyumculuk bölümüne girdim ama istemeyerek girdim. Sonradan değiştirdim, hedefim M.'de elektrik elektronik bölümü idi ben de oraya geçtim. Okulu da beğeniyorum disiplin konusunda. Eğitim konusunda da beğeniyorum. LGS'den sonra benim kuyumculuğa düştü, tabii ki 9. sınıfta oradaydım. 10. sınıfta birkaç takım olaylarım oldu...” (KT6-16)

İmam hatip ortaokuluna giden bir öğrenci de okulundan memnuniyetsizliğini dile getirdi.

“Hocam okulu hiç sevmiyorum. (...) 5. sınıfta kalmıştım. Kur'an dersi yüzünden kalmıştım. Kur'an dersi barajdı. Bu dersi geçemedim kaldım. Bir daha da çalışsam da annem için çalışırım derslerime. İstesem şimdi okumam da.” (KT3-14 OGKT)

Son iki alıntıda görüldüğü gibi, meslek lisesi tercihleri, her zaman öğrencilerin isteğini yansıtmayabiliyor ve hatta okuldan soğumalarına neden olabiliyor.

Karşılaşma Alanı Olarak Örgün Eğitim

Örgün eğitim, Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin birbirleriyle karşılaştıkları, tanıştıkları bir alan. Suriyelilerin devlet okullarına gitmeye başlaması 2016 yılından sonra ve aşama aşama olduğu için, bu karşılaşma da aşamalı olarak gerçekleşiyor. Konuştuğumuz çoğu Suriyeli gencin ifadeleri, bu sürecin çok sancılı bir şekilde yaşandığını gösteriyor.

Görüşmelerde sık sık dile getirilen bir mesele, Suriyeli öğrencilerin okulda zorbalığa maruz kaldıkları, kendileriyle dalga geçildiği ve dışlandıklarına dair anlatılarıydı. Kimi öğrenciler bu durumla öğretmenlerin desteğiyle başa çıkmaya çalışırken, kimisi ise “altta kalmamak” için maruz kaldıkları yöntemlerin aynısını kullanabiliyor.

“İlkokulda sınıfta tek Suriyeli bendim. Bütün sınıfın çocukları gelip beni dövüyorlardı. Ben karşılık verebildiğim halde veremiyordum, korkuyordum. Bir şey de yapamıyordum, o zamanlar Türkçem çok iyi de değildi. Hocaya şikâyet etsem de hoca da uyarıyordu, pek bir şey yapmıyordu. Sonra şunu öğrendim, insan kendi hakkını eli ile almalı. Kimseye gidip söylememeli, söyledikçe zaten burada benim okuduğum okuldaki hocalar pek bir şey yapmıyor.” (KS11-16)

“Aralarına almıyorlar. Arada bir futbol oynuyorlar, oynatmıyorlar beni. (...) Dalga geçiyorlardı hocam. Kötü söz de... Suri filan, alay ediyorlardı. (Peki ders içinde bir şey yapıyorlar mı?) Hayır bir şey yapamıyorlar. Hoca var çünkü... Hocalar zaten bana çok iyi davrantıyorlardı.” (KS2-14)

“Benim ile dalga geçiyorlardı. Sen Suriyelisin bizim okullarımızda ne işin var sen çık diyorlardı. O yüzden ben de çalışmaya başladım.” (KS6-16)

Bir Suriyeli öğrenci, okulda Suriyelilere zorbalık eden bir grup olduğunu, ama aslında o grubun okuldaki kimse tarafından sevilmediğini aktardı. Diğer bir deyişle, okulunda “belalı” bir grup öğrenci mevcuttu.

“Babam beni imam hatip okuluna koydu. Orada başlamıştım. Takılmam iyiydi Türklerle. Akrabalarımız burada yok çünkü onlarla çok takılıyordum. Ama sınıfta illa bir iki çocuk çıkacak. Seni sevmeyecek yok git falan. (...) Dalga geçiyorlardı. “Suri git gel” filan. Yok, “seni istemiyoruz”, Yok, “hocam burada oturmasın” diyorlardı. (...) Ama şey hoca onlara bakmıyordu. Sınıfın çoğu onları sevmiyorlardı. Çok kavga çıkartıyorlar da onlar. (...) Çıkışa gel filan diyorlar herkese.” (KS1-14)

Suriyeli öğrencilerin okulda maruz kaldığı zorbalık hakkındaki gözlemlerini bir Türkiyeli öğrenci de aktardı:

“(Sınıftaki Suriyeli öğrencilerle) arkadaşız, hatta bizim sınıfta bir çocuk var. Suriyeli A., öyle dövüyorlardı Suriyeli olduğu için. Sonra çocuk sınıftan ayrılmıştı okula gelmiyordu. Dayak yediği için hep. İkinci dönem hiç gelmedi. (Ne deyip dövüyorlardı o çocuğu?) Boşa dövüyorlardı hocam, bayağı bir boş yani dövüyorlar. (Siz ne yapıyordunuz peki?) Bazen arkadaşlarımız (onlara) diyor ki ‘siz niye savaşıyorsunuz’ diyor. ‘Niye geliyorsunuz’ diyor bizim ülkemize. ‘Bizim askerlerimiz savaşıyor’ diyor ‘siz savaşıyorsunuz’ diyor. Sonra bazen dövüyorlar bazen çocuğu. Şikâyet ediyor sonra, disipline gidiyor, yine dövüyor. Bir daha da gelmiyor çocuk da. (Siz peki hiç müdahale ettiniz mi? Böyle bir şeyde yapmayın dövmeyin dediğiniz oldu mu?) Müdahale ediyoruz ama bize de yumruk geliyor bazen. Bir çocuğun kolu kırılmıştı zaten iki üç sefer.” (KT3-14)

Bir başka Türkiyeli öğrenci, okullarına sonradan gelen ve muhtemelen çok az Türkçe bilen Suriyelilerle ilgili olumsuz algılarını aktardı.

“Yani okulda ilk başta Suriyeliler yoktu. Ben ilkokulu bitirdiğimde ortaokula geçtiğimde Suriyeliler gelmeye başlamıştı. (...) Beşinci sınıfta da yoktu ama altıncı sınıfta Suriyeliler gelmeye başladı okulumuza. (...) Suriyeliler ilk geldiğinde bir şey bilmiyorlardı fazla. Fazla zaten konuşmuyorlardı. Hocalarla fazla anlaşamıyorlardı. Sonra konuşmayı öğrendikten sonra baktılar bu dersler böyle gitmiyor onlar da derslerde lay lay lom takılıyorlardı. (...) Hep kantinde oluyorlardı hep bahçede oluyorlardı, kaçıyorlardı derslerden. (Acaba dil bilmedikleri için mi?) Hayır dil öğrendikten sonra daha çok kaçırmaya başladılar. Dil bilmedikleri zaman hep sınıfta oturuyorlardı. Dil bildikten sonra o ortama alıştılar. (...) (Peki siz onlarla hiç arkadaş olmuyor muydunuz?) Bizim sınıfta vardı Suriyeli. Tabii arkadaşımız vardı Suriyeli sınıftaki. Yani böyle dışarda arkadaşımız yok ama sınıfta mecburen arkadaşımız oluyordu. Dışlamıyorduk. (Diğer arkadaşlarınızdan farkı var mıydı ki?) Yo onlar da bize ayak uydurmaya çalışıyordu. Tabii bazen, hepsi aynı değil.” (KT2-15)

Sonradan değil de, ilkokuldan itibaren devlet okuluna giden Suriyeli öğrencilerin Türkiyeli öğrencilerle kaynaşması daha kolay olabilir mi? Konuştuğumuz bir Suriyeli gencin bu yönde bir gözlemi vardı.

“Küçük kardeşim okula gidiyordu, hem Türkçesi daha iyi oluyor, hem de daha çok arkadaşı oluyor ... daha çok ortak noktaları oluyor oynuyorlar, tanışıyorlar böyle şeyleri çok seviyorlar. O yüzden onlar rahatlıkla arkadaşlık kurabilirler, ama bizim (Türkiyelilerle arkadaşlık) kurmamız daha büyük (yaşlarda), tesadüf olacak.” (KS4-19)

Özet olarak, görüştüğümüz genç erkeklerin çoğu eğitime katılıyordu. Ancak bu katılım; okulu sevmeme, çalışmak zorunda olma ve (Suriyeliler özelinde) Türkçe dil becerilerinin yetersizliği nedeniyle oldukça zorlu bir görüntü arz ediyor. Suriyeliler için, maruz kaldıkları önyargılı tutumlar ve akran zorbalığı, okul deneyimlerini iyice zorlaştırıyor.

Çalışma Hayatı

Görüştüğümüz genç erkeklerin yarısından fazlası halihazırda çalışıyordu veya geçmişte çalışmıştı. 13 Suriyeli gencin 6'sı çalışıyordu. 6 Türkiyeli gencin ise 4'ü ya çalışıyordu ya da geçmişte çalışmıştı.

Ezcümle, gençlerin çoğu 13-15 yaşından beri ücretli çalışma hayatının içindeler. Çalıştıkları sektörler baktığımızda, Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinin İkitelli Organize Sanayi Bölgesine yakınlığı nedeniyle çoğunun ayakkabı imalatı ve tekstilde çalıştığını, ayrıca oto sanayi, perakende ve kuyumculuk sektörlerinde çalışanlar da olduğunu görüyoruz. Gençlerin anlatılarından, Suriye'de de ayakkabı işinde çalışan babaları veya amcaları için İkitelli'nin bir çekim merkezi olduğu anlaşılıyor. Türkiyeli gençler arasında da ebeveynleri ayakkabı veya kuyumculuk sektöründe çalışmak üzere bu mahalleye yerleşmiş olanlar vardı.

Önemli bir husus, Suriyelilerin de Türkiyelilerin de kayıt dışı olarak çalışması. Sadece bir Türkiyeli genç, SGK'lı olarak çalıştığını belirtti. Ücretlerin düşüklüğü, Suriyeliler ve Türkiyeliler arasında iş piyasasında rekabet algısı, geçim zorluğu nedeniyle çocukların da çalışmak zorunda olması, tekrar eden ifadelerdi. Özellikle Türkiyeli gençler, ekonomik sıkıntıları önemli bir sorun alanı olarak tanımladılar.

Suriyelilerin anlatımlarında, ailelerin geçimine yardım etmek için çalışma zorunluluğu öne çıkıyor. Örneğin 13 yaşından beri çalışan bir genç, babası iş bulamadığında çalışmaya başladığını ve o yüzden okula gitmediğini anlattı. Bir başkası, çalışmak zorunda olduğu için açık liseye devam ettiğini söyledi.

“(Peki Türkiye’ye geldiğinizde niye okula gitmedin?) Maddi durumdan dolayı. Babam belirli bir süre iş bulamadı. Abim de cüzi bir parayla çalışmaya başladı. Ben de mecburen geçinemediğimiz için çalışmak zorunda kaldım. (...) Sonra aradan iki sene geçti. Tekstilde bir fayda görmediğim için ayakkabıcılığa geçtim. Dört senedir ayakkabıcıda çalışıyorum.” (KS3-19)

“(12 yaşından beri çalışıyorsun yani. Ne iş yaptın? İlk nereye girdin?) Ayakkabı. Makineciyim. İlk girdiğimde (deri) kesiyordum filan yani. Üç senedir makine öğrendim. (...) Biraz para arttı yani. İyi oldu filan. (Kaç saat çalışıyorsun günde?) Sekize kadar. Sabah sekizden akşam sekize kadar.” (KS6-16)

“Babamla aynı yerde çalıştık, ayakkabı imalatında. (Okula gittin mi?) Gitmedim. Okullara gitmedim. Açık liseye kaydoldum. Ortaokulu da açıktan okudum. (...) (Peki niye normal okula gitmedin yani çalışman gerektiği için mi?) Evet. Hâlâ çalışıyorum. Hem açıktan okuyorum hem çalışıyorum.” (KS4-19)

Türkiyeli gençlerin bazıları da hem okuyup hem çalışıyorlardı. Daha çok yarı-zamanlı çalıştıklarını ve bunu “harçlık çıkartmak” için yaptıklarını anlattılar.

“Sanayide çalıştım, günlük işlere gittim. (...) İkitelli’ye de gittim, iki tane işe hâlâ gittiğim oluyor. Yine maskede çalıştım. Tekstil işi yani. Tatillerde çalıştım. Lisede son sınıfta sadece staj yaptım.” (KT4-18).

“Ya ayakkabı işi part-time canım istediği zaman gidiyorum canım istemediği zaman gitmiyorum. Dükkân zaten dayımın (...) Hafta sonu harçlık veriyor ne kadar isterse.” (KT2-15)

“(Orta) okulu bitirdikten sonra... kendi harçlığımı çıkarmayı düşündüm. İlk önce seyyar satıcılıkla başladım işime. (...) Sonra işte birkaç sene sonra, yavaş yavaş biraz öğrendikten sonra dönercilerde motorcu olarak başladım. (...) Sipariş götürüyordum. (...) Ondan sonra yavaş yavaş ek iş olarak ... günlük olarak matbaa basım işine gittim. Kendimi o işte böyle az da olsa geliştirdim. Yani şu an bile hâlâ bazen geceleri gidiyorum.” (KT6-16)

Ülkedeki genel ekonomik gidişatın ve pandemi sonrasındaki durgunluğun izlerini, konuştuğumuz bazı gençlerin anlatımlarında takip edebildik. Hem Türkiyeliler hem Suriyeliler bundan etkilenmişti. Birkaç Suriyeli, pandemide babasının veya abilerinin işsiz kaldıklarını aktardı. Bir Suriyeli genç, çalıştığı yerin kapandığını anlattı:

“Ben aslında tekstilde çalışmam. Ben telefoncu iken (...) korona olayları yüzünden işler durdu. Mecburen adam yapamıyor, kapatmak zorundaydı, işte ben de mecburen çıktım, birçok yere de sordum. Millet çalışmıyor işte. Mecburen ben de boş evde oturmamak için en son çare tekstile indim.” (KS11-16)

Benzer şekilde konuştuğumuz Türkiyeli gençler de iş bulmanın zorluğundan söz ettiler.

“(İş aradığınız zaman iş bulabiliyor musunuz?) Kolay, kolay vermiyorlar. (Şu pandemi olayından sonra nasıl oldu? İş hayatı mesela sen düzenli çalışabildin mi?) Şu an bizim sektörümüz ilerlemiyor biliyorsunuz zaten(...) Dolar olmuş 7,8. (...) Herkes satışa yöneldi, alışıta hiçbir şey yok. O yüzden işler bayağı durgun. (İşten çıkarmalar oldu mu peki sizde?) Bayağı oldu. Bizim kendi yerimizde olmadı ama bizde zaten iki üç kişi tasarımcı olarak çalışıyor, bazı sektörlerde yani tanıdıklarda oldu.” (KT1-20 OGKT)

Artan işsizlik ve iş bulma zorluğu, grupların birbirlerine ilişkin algısına olumsuz bir şekilde yansıyor. Suriyelilerin düşük ücretle çalıştırıldıkları için Türkiyelilerin işini elinden aldığı fikri, Türkiyeli gençler tarafından birkaç kez ifade edildi. Aşağıdaki alıntı bu fikre örnek teşkil ediyor.

“... Biraz önce Türkiye’de işsizlik çok azdı. Bu Suriyeliler geldikten sonra mesela bir ayakkabı ustası işini 2000 TL’ye yaparken tabii Suriyeliler de kendi ülkesinde ayakkabı yapıyorlardı, nalbur yapıyor, onu bunu yapıyor, onlar da mesleği bildikleri için, onlar da o para lazım olduğu için. Adam diyor sen bu işi yapıyordun, ben de bu işi yapıyorum, ben bire yaparım sana. Bu sefer Türkleri işten çıkarıyorlar. Yoğunluklu Suriyelileri işe alıyorlar.” (KT2-15)

Bir Suriyeli ise, aynı konuya ilişkin olarak, Türkiyelilerin kendilerinin işyerinde daha verimli çalışmasını çekemedikleri düşüncesindeydi:

“Şimdi Suriyelilerle Türkiyeliler, ben şunu fark ettim, Türkiyelilerin yaptığı şeyi Suriyeliler yaptığı zaman, hani Suriyeliler az gelirle çok performans yaptıkları zaman Türklerin zoruna gidiyor. Hani ‘biz bunlardan daha fazla ücret alıyoruz. İşimiz daha iyi, her şeyimiz daha iyi, ama onların sahip oldukları şeyi biz olamıyoruz’ (diyorlar). Bu biraz farklıca onlar için.” (KS3-19)

Bu rekabet algısına rağmen, okulda veya mahallede olduğundan farklı olarak, işyerinde iki grup arasında gerginlik yaşandığı yönünde bir anlatıya rastlamadık. Tam zamanlı bir işte çalışan bir Türkiyeli gence göre, bunun nedeni iki grubun da işyerinde “ezilmesi” idi. Başka bir deyişle, işverenin denetimi altında çalışılan bir ortamda, iki grup arasında bir gerginlik olmuyordu.

“Çalışan oldukları için ağızlarını açamıyor oradaki işçiler, kimsenin üstüne çıkamıyorlar. Kimse kimseyi de ezdirmiyor. Tabii Suriyeliler de ezdirmiyor. Orada eşitlik var. Ama şöyle bir şey var, onlar çalıştıkları için biraz mecbur kalıyorlar ezilmeye. Çünkü biz de öyleyiz yani, çalıştığımız için biraz mecburen eziliyoruz. Herhangi bir şey duymadım iş yerinde. İşte Suriyeliler öyle yapmış böyle yapmış gibi şeyler duymadım. Herhangi bir kargaşa falan da duymadım Suriyelilerle ilgili. Ama dediğim gibi çalışıyorlar.” (KT1-20 OGKT)

Her ne kadar Suriyelilerin iş piyasasında kendilerine yönelik bir rekabet oluşturduğunu düşünseler de aslında Türkiyeli gençler, ülkenin en önemli sorununun ekonomik olduğu görüşündeydiler.

“(Sizin için en önemli sorunlar nelerdir?) İlk başta asgari ücreti çoğaltmaları lazım. (...) Türkiye'nin, gençlerin en büyük sorunu, gençler aç yani. Her konuda aç, işsizlik bakımından, eğitim-okuma bakımından, ekonomi bakımından, her şeye aç. Üniversite öğrencisi vardır mesela, adam üniversite bitirmiştir, okumuştur, diplomasını almıştır dört senelik, ama iş bulamıyor. Çok var böyle. Öğretmen olamıyor. Okul mevzusu çok sıkıntılı yani. (...) Asgari ücret mevzusu bizim ekonomimiz için çok az. (...) Şöyle söyleyeyim yaşamak için (...) iki kişi çalışsa aylık 4 milyar olsa adam kirasını mı ödesin, evinin ihtiyaçlarını mı gidersin, faturasını mı ödesin, çocuklarına mı baksın? Yani onun için bir eşitsizlik var. (...) Okuyan bir adam bilgisiz onu maaşı bizimkinden iki kat yüksek. Ama bizden bilgisiz. Ama normal biz eleman olarak çalıştığımız için bilgimiz ondan yüksek. Okuyandan daha bilgiliyiz. Ama asgari ücretle çalışmaya mecburuz okumadığımız için.” (KT1-20 OGKT)

Ezcümle, iki gruptaki gençler de İkitelli çevresindeki işyerlerinde asgari ücretle ve çoğu zaman kayıt dışı olarak çalışıyorlar. Çalışma hayatı, Suriyelilerle Türkiyelilerin karşılaştıkları bir alan aynı zamanda. Burada da grupların birbirini rakip olarak algıladığını gözlemliyoruz.

Arkadaşlık İlişkileri ve Sosyal Faaliyetler

Görüştiğimiz genç erkeklere okul ve iş dışındaki zamanlarını nasıl geçirdiklerini ve arkadaşlarıyla birlikte neler yaptıklarını sorduk. İki grupta da futbol oynamak, internet kafede bilgisayar oyunları oynamak, AVM'ye gitmek gibi faaliyetler öne çıktı. Suriyeli gençlerin de Türkiyeli gençlerin de çoğu genelde Küçükçekmece'de sosyalleşiyordu. Aslında birçoğu, İstanbul'un başka semtlerine pek aşına değildi. Suriyeliler arasında öne çıkan önemli bir okul dışı faaliyet, Kuran kurslarına gitmek idi.

“Kuran ezberine başlamıştım burada. ... Bir okul değil de şey bir camide ezberledim. Altı cüz oldu. Arapçam iyi hocam.” (KS1-14)

“(Sen hiç devlet okuluna gitmemişsin.) Ama kursa gittim, Kuran kursuna gittim. Orada iki sene filan kaldım. Yatiyordum orada işte, orada Türkçe öğrendim en çok orada yani. (...) Ben hocamla konuştum işte. Demıştim yani bizim çok az para filan var. Zorunda kaldım çalışmaya. Tamam dedi ... Çalışmayı bitirdikten sonra hemen kursa gidiyordum. (...) Ama geldikten sonra namazımı kılıyorum. Dersi biraz alıyordum, sonra yatiyordum.” (KS6-16)

“Kuran (kursundan) arkadaşlarımla takılıyordum. (...) Ama hoca hiç Kuran kursunu durdurmadı. Zoom’dan başlamıştı bize. Sonra yazın tekrar açtılar. Camiye devam ettik.” (KS1-14)

Görüştiğimiz Suriyeliler de Türkiyeliler de daha çok Küçükçekmece içinde, hatta mahalle içinde sosyalleşiyorlar. Bazılarına küçük oldukları için ailelerinin izin vermediği anlaşılıyor; daha büyük yaşta olanlar İstanbul’un diğer semtlerine daha aşına.

“Hafta sonunda arkadaşlarımla takılıyorduk. (...) Mall of İstanbul’a gidiyoruz. Bazen takılıyorduk oralarda. Döner yiyoruz, geziyoruz, işte bazen evlere gidiyoruz. (Sahile plaja filan gidiyor musunuz?) Yok gitmiyoruz (...) İzin vermiyorlar. Sıkıntı olur diye. Kavga bazen oluyor kavgalar filan tartışma, ... Suriyelilerin arasında.” (KS7-16)

“Ben Küçükçekmece’nin dışına hayatımda bir kere çıktım.” (Nereye gittin?) “Taksim Beyoğlu, bu taraflara gittim, bayramda gezdim, beş sene kadar oldu, Küçükçekmece dışına çıkmadım.” (KT6-16)

“... genellikle dolaşıyoruz, bu parka geliyoruz. Ondan sonra bazen zamanımız olduğu zaman herkes bir şey ortaya koyup bir yerlere gidip geziyoruz. Mesela sahile (gidiyoruz). Mesela ben kuzenlerimle bayramda şeye gitmiştik, Eminönü’ne gitmiştik denize. Sahilde gezmiştik. Sonra Sultanahmet’e gitmiştik. Ayasofya’ya gitmiştik. Oralarda gezmiştik.” (KT2-15)

“Ben hep arabalarla uğraşırım genelde. Arabalarla uğraştığım için hep işim öyle yani. Boş vaktim yok yani, boş vaktim olduğunda yine arabayla alırım. Bir yerlere giderim, gezmeye giderim arkadaşlarımla. Beş altı kişiyiz (...) Arabayı alıp kafamıza eserse gidiyoruz sahil tarafına AVM’ye. Bakırköy’e Ortaköy’e Beşiktaş’a. (...) Öyle takılıyoruz yani.” (KT1-20)

“Kuzenlerim var, onlar ile maçlara gidiyorum. Bazen Silivri’ye gidiyoruz yüzmek için. Kafelere gidiyoruz, bazen toplanıyoruz maç yapıyoruz, bazen Mall of İstanbul’a gidiyoruz, haftada iki üç gün.” (KT3-14 OGKT)

Küçükçekmece dışında gezmek, biraz da özgüvene bağlı gibi görünüyor.

“Ben hiç İkitelli’de durmam. (Nereye gidersin?) Taksim, Üsküdar. Ben yaklaşık altı yıldır İstanbul’dayım. Dil de biliyorum, kaybolsam bile sora sora tekrar bulurum. İstanbul’u karış karış gezdiğimi biliyorum.” (KS11-16 OGKS)

“İstanbul'a geldiğimden beri, bir buçuk yıl benim babam korkuyordu böyle şeylerden, gezme şeylerinden. Sonra ben kendi kendime gitmeye başladım.” (KS5-15)

Futbol oynamanın iki grup içinde de önemli bir uğraş olduğunu görüyoruz. Peki futbol oynamak, Suriyelilerle Türkiyelileri biraraya getiriyor mu? Kimi zaman Türkiyeliler ve Suriyelilerin aynı takımda veya karşı takımlarda oynadığı anlaşılıyor. Ama sanki gruplar daha çok kendi aralarında maç yapıyorlardı.

“Futbol oynuyoruz arada sırada. Halı saha bazen boş oluyor, bazen de para veriyoruz. (**Takım arkadaşların yine Suriyeliler mi oluyor yoksa karışık mı?**) Türk de oluyor. Karışık. Takımı orada belirliyoruz.” (KS7-16)

“Onlarla (Suriyelilerle) sahaya gidiyoruz ara sıra, onlarla maç yapıyoruz. Haftada onlar geliyor, onlarla maç yapıyoruz. Sahasına yapıyoruz, ama yeniyoruz, ama yine oynattırıyor onları yine. Onlarla bir sıkıntımız yok. Bedava olan bir saha.” (KT3-14)

“Mahalledeki arkadaşlardan, abimin eski sınıf arkadaşlarından öyle konuştuğumuz arkadaşlarım, grubumuz var. Genellikle halı saha maçları düzenliyoruz, iki haftada bir. Yeri geliyor, sokakta toplanıyoruz, hep birlikte oturuyoruz, kolamızı içiyoruz, çekirdeğimizi yiyoruz.” (KT6-16)

Yukarıdaki ve başka alıntılardan edindiğimiz bir diğer gözlem, çoğu zaman gençlerin arkadaş çevrelerinin kendi hemşerileri ya da akrabalarıyla (“kuzenleriyle”) sınırlı olduğu. Pek azı bu dar çevrenin dışına çıkmış görünüyor. Ayrıca, görüştüğümüz genç erkeklerin arkadaş çevrelerinin sadece erkeklerden oluştuğu anlaşılıyor.

“Ben en çok Suriyeli akrabalarımınla arkadaşım.” (KS8-15)

“(Sınıfımda) üç Suriyeli vardı. Benle birlikte üç kişi. (**Peki, senin arkadaşın mı onlar?**) Hayır. Onlarla takılmıyordum. Onlar kızlar. Başka sınıftaki arkadaşlarımla takılıyorum. (...) Başka sınıftaki kuzenimle, akrabamla takılıyorum yani.” (KS2-14)

Bu duruma istisna teşkil eden aşağıdaki alıntının sahibi, Türkçe öğrenmek için daha çok çaba gösterdiğini de anlatan bir gençti.

“Benim samimi olduğum Türk arkadaşlarım var. Suriyelilerden daha samimiyim (...) Ben güvendiğim insanlar ile takılıyorum, güvenmediysem nereli olursa olsun. Suriyeli-Türk diye ayırmak, ben ırkçılık gibi görüyorum.” (KS11-16)

Özetlemek gerekirse, Türkiyeli ve Suriyeli genç erkekler daha çok mahalle içinde, dar bir çevredeki diğer erkek arkadaşlarıyla veya akrabalarıyla “takılıyorlar.” İki grubu biraraya getiren tek sosyal faaliyet futbol; ancak çoğu zaman futbol da grup içinde yapılan bir uğraş.

Önyargılar ve Ayrımcılık

Gençlerin okul ve mahalledeki yaşam deneyimlerini dinlerken öne çıkan bir tema, Suriyelilerin karşı karşıya kaldıkları toplumsal önyargılar ve ayrımcı davranışlar idi. Suriyeli gençler okulda veya dışarıda zaman zaman önyargılı tutumlara ve ayrımcı davranışlara maruz kaldıklarını anlattılar. Türkiyeli gençlerin de medyada ve toplumda yaygın olan Suriyelilere yönelik önyargılı görüşleri yeniden ürettiklerini gözlemledik.

Aşağıdaki ilk iki alıntıda okulda önyargıya veya akran zorbalığına maruz kaldığını anlatan iki Suriyeli gencin ifadeleri var. Üçüncü alıntıda ise, Suriyeli genç buna maruz kalmamak için özellikle belirli bir okulu tercih ettiğini söylüyor.

“Benim ırkçılık olayı bir tek okula gittiğim zaman oldu. O da bir iki yıl sonra. Sonra pek yaşadım diyemem açıkçası. Yaşamadım çünkü yalan söylemiş olurum. Yaşamadım bir tek ilkokula gittiğimde. Ama mesela mahallede benim kardeşimi dövmeye çalışan ya da beni dövmeye çalışan oldu ama onlar da nasibini aldı. ... Ben hakkımı kimseye yedirmem.” (KS11-16)

“Ben İngilizce dersini çok severdim, o dili çok öğrenmek isterim yani. Çok bana yarar verecek filan. O öğretmen bir sınav yapmıştı bize, o sınav çok kolay. Çok kolay olduğu için ben 100 aldım. Hocanın aklına giremedi böyle bir şey. Suriyeli bir çocuk 100 alıyor yani. Nasıl bir şey olur. Hoca dedi ki yani ben sana güvenemiyorum. Ben sana güvenemiyorum nasıl böyle 100 alıyorsun, sınavı bir daha yaptı, yani sınıfta bir sıkıntı mı oldu diyor. Sen kopyacısın. Kopya falan çekmemiştim o zaman da. Sınıf hepsi öyle diyor, hocayla beraber.” (KS5-15)

“Şöyle anlatayım. Ben aslında [ayrımcılığı] pek yaşamamak için imam hatip lisesine gittim. Orada daha anlayışlı olduklarını düşünüyordum ve öyleydi zaten. Tabii benim görüşüm. Orada daha hoş karşılandığımı düşünüyorum. Ayrımcılık falan yoktu yani. Yani bir art niyetle bakmıyorlardı ama başka okullarda var mıdır duyuyordum ama kendi gözümle görmediğim için söyleyemem.” (KS10-19)

Türkiyeli gençler ise, toplumda var olan ve medyada tekrar tekrar üretilen, Suriyelilerin vergi vermediği, devletten yardım aldığı, çalışmadığı, iş piyasasında haksız rekabet yarattığı gibi önyargılı tutumları üstlenmiş görünüyorlardı. Gerçi, az sayıda kişiyle yaptığımız odak grubu tartışmasına katılan Türkiyelilerin biraz da aralarından birisinin önyargılı söylemlerini tekrarladıklarını gözlemledik. Diğer bir deyişle, bu önyargılı ifadelerin konuştuğumuz her genç tarafından benimsenip benimsenmediğini kestiremiyoruz.

“Bize verilen hakların yarısını onlara verdiler. Bize verilmeyenleri de onlara verdiler. Mesela vergi vermek zorundayız, onlar değil. Onlar sosyal yardım parası alıyorlar bir miktar 800 TL ile 1000 TL arasında alıyorlar. (...) Ev ihtiyaçları olsun, kiralar olsun, her şey arttı, adam diyor ki ‘ben Türkiyeliye bir buçuğa vereceğime Suriyeliye 2'ye veririm, oturmak zorunda’ diyor, ona veriyor. Meslek konusunda da beni 1000 liraya çalıştıracağına, 1000 liraya üç tane Suriyeli alıyor.” (KT1-20 OGKT)

“Yani kendi memleketleri, devletleriymiş gibi bazen davranıyorlar. Hiç mülteci gibi davranmıyorlar, yabancı gibi davranmıyorlar. (Peki mülteci nasıl davranır sence?) Yani açıkçası kendi milleti gibi görmek değil de normal bir misafirperver, misafirin bir eve gittiğini düşünün, nasıl davranır, sakın olur,

yani hırçın tarzı olmaz. Her şey gönlü isteyecek yapacak bir tip değil. (...) Çok kafaları dik bir şekilde gitmemeleri gerekir. Ben bile kendi ülkemde yaşıyorum, ama onlar gibi havalı değilim yani.” (KT4-18)

Ancak bu tür sözler söylemelerine rağmen, Suriyelilere yönelik tutumlar hakkında “özeleştiril” diyebileceğimiz ifadeler kullananlar da oldu.

“Bazısı diyor ki Suriyelilerin gelmesi iyi mi oldu, geldiklerinden beri kavga gürültü eksik olmuyor. Bazısı diyor Türkler biraz haksızlık mı ediyor, hep bu şekilde yorum yapıyoruz ama nedense hepsi Türklerin ve Suriyelilerin ortak kavgasına dönüyor. Bu konularda pek ortak noktaya varamıyoruz.” (KT6-16)

“Biz de yapıyoruz da bizim şöyle bir konumuz var. Onların [Suriyelilerin] istenmemesinden dolayı biz onları böyle görüyoruz. Biz de çok dört dörtlük insanlar değiliz Türkler olarak. Olayların hepsi bizim de başımıza geliyor. Konu onların istenmemesi olduğu için göze batıyor. Bir kere göze baktıkları için artık onların üstüne daha fazla gidiliyor.” (KT1-20 OGKT)

Sonuç olarak, çeşitli araştırmalarda[13] karşımıza çıkan Suriyelilere yönelik önyargılı ve ayrımcı söylemler, görüştüğümüz Türkiyeli genç erkekler tarafından da tekrar ediliyor. Suriyelilere kulak verdiğimizde ise, önyargıların yaygın olduğu bir ortamda okula gitmenin veya sokakta dolaşmanın zorluklarını dile getiriyorlar.

Gündelik Hayatta Şiddetin Yeri

Alan araştırmasında öne çıkan bir tema hem Suriyeli hem de Türkiyeli genç erkeklerin gündelik hayatlarında karşılaştıkları şiddet idi. Okulda ve sokakta/mahallede yaşanan şiddet, gençlerin anlatılarında sık sık tekrarlanıyordu. Okulda çıkan kavgalar, okula sık sık polis gelmesi, öğrencilerin birbirlerini dövmesi her iki grubun da anlattığı olaylar. Okulda şiddetin, bazı öğrencilerin okul başarısını ve okula bağlılığını da olumsuz etkilediği görülüyor. Gençler ayrıca, yaşadıkları mahallede de sık sık kavga çıktığından ve gasp olaylarına maruz kaldıklarından söz ediyorlar. Bu bağlamda, 2019 yazında Mehmet Akif mahallesinde bir söylenti üzerine Suriyelilerin dükkânlarına saldırılması, konuştuğumuz çoğu gencin ya tanıklık ettiği ya da çevresinden duyduğu bir olaydı. Böyle bir ortamda, gençlerin kendilerini şiddetten sakınmak için farklı yöntemler geliştirdiklerini görüyoruz. Aşağıda, öncelikle okulda karşılaşılan sonra da sokaktaki şiddet vakalarını, alıntılarla tartışacağız.

13] Türkiyelilerin Suriyelilere yönelik sahip olduğu yaygın önyargılar için, örneğin bkz. Murat Erdoğan. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2020. Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi; İstanbul. (2020). “Araştırma Raporu: İstanbul’da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar” İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. <https://www.istanpol.org/post/i%CC%87stanbul-da-suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-y%C3%B6nelik-tutumlar>. 21.12.2020.

Okulda Şiddet

Hem Türkiyeli hem de Suriyeli öğrenciler, gittikleri okullarda öğrencilerin birbirini dövmesi, dışarıdan gelenlerin kavga çıkartması, okula sık sık polis gelmesi gibi olaylar aktardılar. Kavga çıkartan kişilerin Suriyeli veya Türkiyeli olabildiği ve bu şiddetin iki gruba da yöneldiği, gençlerin anlatımlarından anlaşılıyor. Diğer bir deyişle, şiddet her yerden gelebiliyor. Başka çocukların şiddetine karşı korunmanın yolu kimi zaman o gruplardan uzaklaşmak, ama kimi zaman da kendini savunmak ve altta kalmamak için “vurmak” veya “dayak atmak.”

Örneğin iki Türkiyeli öğrenci aşağıda yer alan anlatımlarında, okula dışarıdan gelen kişilerin veya zorba öğrencilerin kendilerini dövdüğünü söylediler. Birisi bu yüzden okulundan soğumuş idi, diğeri ise okulunu değiştirmişti.

“Hocam (okuldan) biraz memnun değilim. İşte keşke diyorum ki kardeşimin okulunda olsam daha iyiydi. Orada akrabam vardı bir de amcaoğullarım. Bizim buraya geliyorum. Bizim okul full serseri bir de imam-hatip olduğu için bayağı bir serseri yani. Okul çıkışında kavga çıkıyor bazen. (...) Zaten herkes bana bulaşıyor, disiplin suçum var kendimi savunmaktan. Annem de biliyor. (...) Hepsi bana vuruyorlardı, ben vuramıyordum. Çünkü disiplin cezam vardı. Yoksa vursaydım okuldan atılabilirdim.” (KT3-14)

“Okulda sıkıntılı bir çocuk vardı benle bir tartışması olmuştu. 9. sınıfın ilk döneminde. Biraz tartıştıktan sonra giderken okulun önünde. Bir de karşımızda sivil polisler var, onları görüyorum. Anlamadı dinlemedi orada biraz darp edildim. Kalp rahatsızlığım da var sekizinci sınıftan beri. (...) İşte biraz darp edildim, göğsüme tekme ile vuruldu ondan dolayı nefesim kesildi ve bayıldım.” (KT6-16 OGKT)

Suriyeli bir öğrenci de okulunda hem Suriyelileri hem de Türkiyelilere şiddet uygulayan bir grup olduğundan, grup içinde Suriyeliler de bulunduğundan söz ediyor.

“Bizim okulda bir grup erkek var, onlar da değişik, Suriyelilerle nasıl hep kavgahılar öyle. Şu anda liseye geçtiler. (...) Polis gelirdi içeri, okula köpek alırlardı. Bayağı çocuklara bıçak çekerlerdi, para almaya çalışırlardı. (Sadece Suriyeli öğrencilere mi böyle davranıyorlardı?) Yo, herkese. Okulun önünde dururlardı yani. (...) Bizim okulun önünde o çocuklarla beraber bir tane daha Suriyeli vardı. C. diye bir tane çocuk. Arada M. diye kardeşi de var, o geliyordu. İşte öyle bazıları tanıdıkları oldukları için, onun akrabaları filan olduğu için çok karışmıyorlardı akrabalarına. Ama tanımadıklarına karışıyorlardı. (...) Diyelim birara benim başka saatlerim vardı onları almaya çalışıyorlardı. İşte ben vermiyordum ama. O işte nasıl diyeyim, bıçak çekiyorlardı. Para almaya çalışıyorlardı.” (KS9-14)

Hem Türkiyeli hem Suriyeli gençlerin anlatımlarında, okullardaki polis varlığı öne çıkıyor. Polisin Suriyelilerle Türkiyeliler arasındaki kavgalara müdahale etmek için orada olduğu algısı da dile getirildi.

“İmam hatip’te daha çok sıkıntı var. Ben başka bir okuldayım ama imam hatip daha karışık. Orada kavga çok, polisiye işler çok oluyor.” (KS9-14 OGKS)

“Halkalı’dan geliyorlar mesela İkitelli’den bazı çocuklarda geliyor kavga ediyorlar. (...) Nasıl deyim kız meselesi oluyor. (...) Bazen de bizim okulda kavga oluyor ya çocuğun abisi geliyor, onlar da geliyorlar,

bizim okul çocuklarını dövüyorlar. Mesela bir kere benimki olmuştu hocam. Liseli çocuk ablama küfretmişti ve bana karışmıştı dışarda. Dışarda arkadaşlarım dedi ki gel dövek demişlerdi, ben hayır demiştim. Geldiler, beni dövmeye çalıştılar, ama sağ olsun arkadaşlarımın hepsi beni korumuştur. Bana vuramadılar zaten onlar dayak yemişti (...) Okulda sivil polisler gelmişti o kavgalardan sonra bayağı bir. Mesela bıçaklıyorlar birbirlerini.” (KT3-14 OGKT)

“Genellikle bu İkitelli çevresi biraz tehlikeli bir alan olduğu için bu Suriyeliler ile Türklerin arasında kavga olduğu için bundan dolayı her okulun önünde bir sivil polis olmak zorunda. Oluyor da ne olur ne olmaz çünkü kavga da çıkıyor. Kavga belki kötü bir yere dönebilir, silahlı bıçaklı o yüzden duruyorlar kimseye fark ettirmeden. Okulun bir sokak arkasında sokağın dibinde görme mesafesinde, çünkü bir kavga olduğunda direk yetişebilmeleri lazım.” (KT6-16 OGKT)

Özetle, bölgedeki bazı ortaokul ve liselerde sorun çıkarıcı ve şiddete başvuran gruplar olduğu ve okulların polisin gözetiminde olduğunu anlıyoruz. Gençlerin ifadelerinden, şiddetin hem Türkiyelilere hem de Suriyelilere yönelebildiği görülüyor. Bu anlatımlarda ilginç olan bir nokta da, bazı imam hatip liselerinin özellikle sorunlu olduğu şeklindeki algı.

Mahallede Şiddet

Belirttiğimiz gibi, şiddet gençlerin sadece okulda değil mahallede, sokakta da sık sık karşılaştıkları bir olgu. Gençler kendilerini kavgadan, bıçak çekenlerden, gasp yapmaya çalışanlardan korumak için stratejiler geliştiriyorlar. Kimi Mehmet Akif mahallesinde gezmekten sakınıyor veya sokakta arkadaşlarıyla dolaşmıyor, kimisi Suriyeli olduğunu söylemiyor veya “zamanla alışıyor,” bazıları ise dayağa dayakla karşılık vererek “kendini ezdirmiyor.” Aşağıdaki dört alıntı, Suriyeli gençlerin başvurduğu bu stratejilere örnekler veriyor.

“... Bu mahallede çok dolaşmıyorum hani. Biraz sorunlu bir mahalle aslında. (...) Şimdi belki yok ama önceden hani böyle çok şeyler oluyordu. Burada da ırkçılık filan oluyordu aslında biraz. Ama genel olarak bu bekâr evinde oturanlara yapılıyordu. O yüzden bir kişi, iki kişi veya bir grup hata yapınca herkese kesiliyor cezası. Suriyelilerin dükkânları falan yağmalanıyordu. Bir şeyler oluyordu. Ama şimdi iki yıldır yok. (Neden sence?) Biraz daha denetimler sıklaştı. Daha çok yunuslar gezmeye başladı burada. O yüzden ondan sonra olmadı pek bir şey. Ben genelde bu mahallede fazla dolaşmıyorum aslında. Arkadaşlarımla Atakent’te dolaşırım. Okulun orada. Orası daha sakin oluyor. Ya da çıkıyorum hani Üsküdar’a filan gidiyoruz oralarda takılıyorz. Hani sahile filan gidiyoruz, genelde kütüphanede takılıyorz.” (KS10-19)

“... Ne bileyim mesela Suriyelisin seni hep hor görüyor. Mesela Türk’e yaptıramadıklarını sana yaptırıyorlardı. bir iki kere gaspa uğradım burada. Bıçak çekme, para istediler benden. (...) Sokakta. Zaman ilerledikçe de zaten Suriyeli olduğumu söylemedim, gizledim. Sordukları zaman hep lafi değiştiriyorum. Yani pek Suriyeli olduğumu bilen kalmadı. Eskiler zaten şu an buralarda değiller. Buradakiler de Suriyeli olduğumu anlayamıyorlar. (Sen “Suriyeliyim ama Türkmen’im” dediğinde farklı bir davranış oluyor muydu?) Oluyor da. Pek fazla fark etmiyor, yine de gözlerinde bir Suriyelisin. (...) Zamanla azaldı biraz da alışma gibi, sayılır hani. (Peki yani alışırken nasıl mücadele edeceğinizi mi öğrendin?) Yoo normal hayatın akışına bıraktım. Mesela arkadaşlarla pek gezmiyordum. Arkadaş çevresi Suriyeli olduğu için. Hep tek gezmeye çalışıyorum. Mesela böyle kalabalık ya da olaylı yerlere pek

girmiyordum, hep uzaklaşıyordum oralardan. Benimle ilgili olan kişilerle takılıyordum. (...) Ustam da biraz iyi de hani hep oğluyla -- oğlu da benimle aynı yaşıyordu -- hep beraber geziyorduk. (Türk müydü?) Evet öyle.” (KS3-19)

“Bir kere ben halı sahadaydım. Biz karşı takımı yendiğimiz zaman bizim kadro çıktı, üç dört kişi kaldık sahada. Karşı takım bayağı kalabalık, zorla bize geldiler, dayak yedik, Türklerdi karşı takım. Bizimkiler çıkıp gidince iki kişi kaldık, ben onlardan birini yere koyunca üstümde çok kalabalık bir ekip vardı, bir hafta sırtımı yere koyamadım, her tarafım mosmordu. O gün birini sağlam dövdük, ama biz de sağlam dayak yedik.” (Kavga bir işe yaradı mı?) Yaramadı ama ben kendimi onlara ezdirmedim.” (KS11-16)

“Bir çocuk geldi benim boylarımda, dedi ‘sen bunu mu döveceksin, ona dokunursan ben varım’ dedi, ben de gel dedim. Çocuk beni dövmeye kalktı, hemen yere yatırdım. Çocuk kalktı, ben kalkmasına izin verdim, gene vurdum, ama bu defa yere düşmedi. Bir tanesi arkadan vurmuştu bana. Sonra döndüm koşarak gittim, ona da vurdum, çocuk ağlayarak oradan gitti. Sonra bana bir daha bir şey yapmadılar, saygı duymaya başladılar.” (KS13-16)

Ancak Suriyeli bir başka genç için, yediği bir tokadın kalıcı bir izi olmuştu.

“Ezan okundu, camiye girmek istedim namazımı kılmak için, orada benden büyük bir Türk kişi vardı. Ellerini kapıya bu şekilde koydu ve bana giremezsin dedi. Namaz kılmak istiyorum dedim, o da dedi ki hayır giremezsin. Ben kollarının altından girdim, koşarak yukarıya çıktım. Gidip hemen oturdum. O kişi benim arkamdan gelip kulağıma vurdu ve ben bayıldım. Ayıldığımda ise yanımda bir arkadaşım vardı. Nerede o kişi dedim, diğer Türkler ona vurmuş kaçtı, dedi. Bu olaydan sonra ben sağ kulağımda hiç duymamaya başladım. Tabii ki babama söyledim, babam bana inanmadı. Aradan beş ay geçti ve ben babama söylemeye başladım, hiçbir şekilde duymuyorum diye. O yüzden ben hastaneye gittim. Hastanede de gerçekten kulağın sinirlerinde bir bozukluk oluşmuş. Artık duyamazsın dediler. Aradan altı yıl geçti ve ben duymak için cihaz kullanmaya başladım.” (KS6-16 OGKS)

Bu genç ile bir başkası arasında odak grubu toplantısında yaşanan tartışma, kendilerini nasıl koruyabilecekleri hakkındaki görüş ve deneyim farklılıklarına işaret ediyor. Birisi “hakkını yedirmemekten” söz ederken, birisi beladan uzaklaşmayı tercih ettiğini anlattı.

“Onlardan uzak durmazsam beni bıçaklayabilirler. O yüzden onlardan uzak durmaya çalışıyorum.” (KS6-16 OGKS)

“Bak ben hakkımı kimseye yedirmem. Bir insan gelip benden bir şey istese ona seve seve canımı veririm.” (KS11-16 OGKS)

“Sen doğru diyorsun ama gelip bana karıştılar, para almaya çalıştılar, bende para yoktu vermedim. Bir yıldır zaten onların yüzünü görmedim, ne diyorsun.” (KS6-16 OGKS)

Maruz kaldığı şiddet yüzünden okula da gitmeyen bu genç, Türkiyelilere karşı güvensizlik duyuyor ve uzak duruyordu.

“Ben büyüdükten sonra Türkler bizim yanımıza geliyordu, bizden para almaya, bizi bıçaklamaya çalışıyordu. Birkaç tane arkadaşım var, onların üzerine köpek salıp onlardan parayı almaya çalıştıklarını biliyorum. Bundan dolayı Türkler ile ben konuşmam.” (KS6-16 OGKS)

Bir başka gencin söze girerek benzer bir olay yaşadığını anlatması, bu tür vakaların ender olmadığını gösteriyor.

“O olayı ben de yaşadım. 2016 senesinde burada tekstilde çalışıyordum. İlk geldiğim zamanlar Suriyeliler ile Türkler arasında pek ayrımcılık yoktu. Bir Türk arkadaş ile tanıştım, iki ay beraberliğimiz oldu, (...) bayağı görüşmedik bir sene falan. Sonra camiden çıkıyoruz, işyerine doğru giderken yolda beni tuttular. Benim üzerimdeki parayı alıp beni dövüp bıraktılar. O seneden sonra böyle bir olayla karşılaşmadım, ama bu olayı ben de yaşadım.” (KS13-16 OGKS)

Öte yandan, Suriyelilere karşı kavgada kendini ezdirmeme, dik durma düşüncesi, Türkiyelilerin ifadelerinde de yer alıyordu. “Suriyeli dövdüğünü” anlatan birkaç kişi vardı. Aşağıdaki alıntı buna örnek teşkil ediyor.

“Yani açıkçası (Suriyeli) dövdüm yani. ... Niye dövdüm? Yani küfrediyor, laf ediyor. (...) Yani yüksek ses olsun küfreden olsun vardı, bana denk geldi. Sokakta bağırdı. Dedim bağırma, küfretme. Kadınlar var dedim. Dedi sana mı soracağım? Bu sefer bana küfretti. Hani ben de gittim iki tane vurdum. Gönderdim. (Bir kere mi oldu?) Yani bir iki kere oldu, çok olmadı.” (KT4-18)

Gençlerin mahalleyle ilgili anlatımlarında, 2017 ve 2019 yılı yaz aylarında Mehmet Akif’te yaşanan olaylar sık sık karşımıza çıktı. 2019 yazında yaşanan olayda, bir Suriyelinin küçük bir Türkiyeli kıza sarkıntılık yaptığı iddiasının yayılması üzerine çok sayıda kişi mahallede toplanmış ve Suriyelilerin dükkânlarını taşlamış ve camlarını kırmıştı. Saldırıları, ancak polisin müdahalesinden sonra durulmuş, 18 T.C. vatandaşı gözaltına alınmıştı. Yapılan resmî açıklamalarda, söylentinin gerçek olmadığı bildirilmişti. 2017’de yine aynı mahallede Suriyeliler ve Türkiyeliler arasında kavga çıkmış, olaya polis müdahale etmişti.[14] 2019’da yaşanan olayları, Suriyelilerin çoğu hatırlıyordu.

“O olayın başlangıcı bir Suriyelinin bir Türk’e tecavüz ettiği iddiası ile başladı ama sonrasında onun Suriyeli olmadığı anlaşıldı. Hatta bir tane cami var orayı bile kırdılar.” (KS6-16 OGKS)

“O olaydan sonra bir hafta evden dışarı çıkamadık. Olayın olduğu zaman sokakta yürüyen Suriyelilere bile saldırıyorlardı. O yüzden bir hafta evden dışarı çıkamadık. Benim abimin bir arkadaşı var. Gözlerini bağlayıp bir yere götürdüler, dövdüler. Sonra getirip sokağa geri attılar.” (KS6-16 OGKS)

[14] Örneğin bkz. Evrensel (2019) “Küçükçekmece’de Mültecilere Saldırı. Yakmasınlar diye Işıkları Söndürdük,”

<https://www.evrensel.net/haber/382392/kucukcekmece-de-multecilere-saldiri-yakmasinlar-diye-islaklari-sondurduk>. 18.12.2020;

Sözcü (2019) “Küçükçekmece’de Neler Oldu?” <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/kucukcekmece-de-neler-oldu-5207500/>.

18.12.2020; Hürriyet (2017) “Küçükçekmece’de Suriyeliler ile Mahalleli Arasında Gerginlik”

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-kucukcekmece-de-suriyeliler-ile-mahalle-sakinleri-arasinda-gerginlik-40578284>. 21.12.2020.

“(O olayı hatırlıyor musunuz?) “Kimsenin aklından çıkmıyor ki.” (KS7-16 OGKS).

Türkiyeli bir genç de “Türklerin kendini göstermesi” şeklinde betimlediği bu olaydan sonra Suriyelilerin bir süre “sokağa çıkamadığını” anımsıyordu. Ama aynı zamanda, olayın çıkmasının Türkiye’lilerin Suriyelileri istememesi sonucu biriken öfkeden doğduğunu düşünüyordu.

“Ne oldu, bir olay oldu. Türkler biraz kalkındı, kendilerini gösterdiler. Tabii dükkânlarını yağmalayınca, evlerini yağmalayınca, bunları dövünce bir iki hafta sokağa çıkmadılar. Biraz sanki dersin hiç memlekette yoklarmış gibi davrandılar. Sonra olay bitiminden bir iki ay sonra tekrardan ortaya çıkmaya başladılar, tekrardan başka bir olay oldu. İlkinden daha büyüktü.

(...)

Konu da gerçek miydi değil miydi yine bilmiyoruz. Ama hani öyle bir olay olur, o onu kıskırtır o da onu kıskırtır, öyle büyüdü olaylar. Herkes bir anda kıskırtılınca, patlayınca ortalık karıştı. Yani zaten kimse (Suriyelileri) istemediği için de bahane oldu. (...) Birikmişti zaten bunlara saldırma duygusu.

(...)

Öfke, tepki şundan dolayı çok büyüdü. Bundan birkaç sene önce ben şöyle söyleyeyim ailemden yola çıkayım. Benim babam bir işyerinde çalışıyordu benim babamın kovulma sebebi Suriyelilerin yüzünden. (...) 15 Temmuz oldu. Birinin de sokağa çıktığını görmedim. Türkiye halkına destek olduklarını görmedim. Hepsi evlerine kapandılar. Ayrıca sokaklarda eli boş gezen çok Suriyeli oldu. (...) Adam çantasına bomba koysa getirse parka atsa kimse bir şey diyemeyecek yapamayacak. Yani eli boş gezen çok.” (KT1-20 OGKT)

Bir başka Türkiyeli genç, kendi oturduğu sokaktaki Suriyeli bakkal dükkânına saldırıldığını anımsarken, o da olayı çıkaranların Suriyelileri istemeyenler olduğu kanısındaydı.

“Karakolun dibinde olmasına rağmen Türkler Suriyeli dükkânları yağmaladılar, camlarını parçaladılar, dükkânları parçaladılar. Bizim sokakta Suriyeli bakkal var. Onun dükkânının camlarını bile parçaladılar, kepengini kırıp parçalamışlar. (Peki sence kim bunu yapanlar?) Genellikle Suriyelileri burada istemeyen, Suriyelileri terörist yerine koyan insanlar diye düşünüyorum. Çünkü onlar da bizim gibi insanlar, savaştan kaçıp gelmişler. Barınma, yeme-içme, onların da çalışabilme özgürlüğü ... Türkiye’de yani olması lazım.” (KT6-16)

Öte yandan, gençlere şiddet olaylarıyla karşılaştıklarında veya gruplar arasında kavga çıktığında öncelikle kime başvuracaklarını sorduğumuzda, hiçbiri öncelikle polise başvuracağını söylemedi. Hem Türkiye’liler hem de Suriyeliler, sorun yaşadıklarında öncelikle aile büyüklerinden veya abilerinden yardım isteyeceklerini belirttiler. Gündelik yaşamdaki şiddete ilişkin bu bölümdeki bulguları özetlemek gerekirse, Mehmet Akif ve Atatürk mahalleleri, Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin arasında gerilimlerin hep var olduğu, bu gerginliğin kolayca şiddete dönüşebildiği, iki grubun kendi içinde de şiddetin mevcut olduğu bir mahalle.

Gençlerin Yaşadıkları Yer ile İlgili Düşünceleri

Görüştüğümüz gençlerin, bu denli şiddetle iç içe yaşadıkları Mehmet Akif mahallesiyle ilgili gözlemleri de haliyle çok olumlu değildi. Burasının kalabalık, çok güvenli olmayan bir yer olduğunu düşünüyorlardı.

Hem Suriyeliler hem de Türkiyeliler, fırsatları olsa İstanbul'un başka yerlerinde yaşamak isteyeceklerini, hatta köye veya başka bir ülkeye gitmek istediklerini söylediler. Türkiyeliler mahallede Suriyelilerin kalabalığından şikayetçi olurken, Suriyeliler ise bekâr evlerinde yaşayan Suriyelilerin olay çıkarttığını düşünüyordu.

Türkiyeli gençlerin aşağıdaki ifadelerinde, mahallenin Suriyeliler yüzünden kalabalıklaştığı ve güvensizleştiği görüşü dile getiriliyor. Bir genç, bu yüzden ailelerin özellikle kız çocuklarının geç saatte sokağa çıkmasına izin vermediğini söyledi.

“Önceden yaşıyordu (burada) ama şimdi nüfus çoğaldı, yerleşim yerleri sıkışık, şu an çok insan var buralarda. Ben de sıkıldım, zaten gitmeyi düşünüyorum, imkânım olsa giderim.” (Nereye?) Türkiye içi değil de Türkiye dışı istiyorum. (...) Avrupa'ya tabii ki. (KT4-18 OGKT)

“Biz buraya ilk geldiğimizde bizim burası çok güzeldi. Arkadaşlarımız çok iyiydi. Biz gece çok saatlere kadar dururduk çocukken, 11- 11.30, 10'dan sonra işte. Bu Suriyeliler geldikten sonra annelerimiz fazla izin vermedi sokağa çıkmamıza. Önceden böyle ablalarımız hep sokakta arkadaşlarıyla otururlardı. Halı serip oturup çekirdek kola filan içerlerdi. Şimdi öyle bir şey yok işte. Çok kısıtlı çıkabiliyoruz zaten. (Neden peki?) Ya bu olaylar oldu Suriyelilerle filan. O yüzden annelerimiz fazla izin vermiyor, korkuyorlar.” (KT2-15 OGKT)

Böyle bir ortamda hem Türkiyeli hem Suriyeli gençler mahalleden, mümkünse İstanbul'dan uzaklaşmak istiyor. Örneğin Almanya'ya gitmek, o olmazsa köye gitmek isteyen bir Türkiyeli genç vardı.

“Ben köye gitmek isterdim. Birara köye gitmiştim çobanlık yapmıştım çok beğenmiştim. Çok sevmiştim. Dedem de nenem de oradalar. Yine gitmek istiyorum, orada kalmak istiyorum.” (KT3-14 OGKT)

“İmkânım olsa ... hayalim Almanya'ya gitmek. Orada dayım da var. M.'de kendi köyüm var. Çünkü köy yaşamını seven bir insanım ben. Bahçede uğraşmayı hayvanlarla uğraşmayı seven bir insanım.” (KT6-16 OGKT)

Suriyeliler de yaşadıkları mahallenin kalabalığından, yoğunluğundan ve güvensiz olmasından yakınıyordu. Hatta daha güvende olmak için Suriyelilerin az olduğu mahallelerde yaşamak isteyen de vardı.

“Bana göre bu yaşadığımız bölge İstanbul değil. Burada insanın hayatı gece gündüz çalışmak. Buradan bir yere gitmeye kalksanız insan perişan olur. Burası her şeyden biraz uzak. Buradan bir yere gitmeye kalksanız otobüsle veya servis ile o kadar uzun ki üstünüz başınız perişan olur, yoldan bıkiyorsunuz.” (KS11-16 OGKS)

“En çok Üsküdar'a taşınmak isterim.” (KS11-16 OGKS)

Odak grup toplantısında üç gencin nerede yaşamak istediklerine dair verdikleri yanıtlar, Suriyelilerin az olduğu bir yere taşınmayı tercih ettiklerini, bunun nedeninin de mahalledeki “bekâr evlerinde” yaşayan Suriyeliler olduğu ortaya çıktı.

“Ben sadece vatandaşlığı bekliyorum, çıktığı esnada burada durmam. Burada çok çektik biz. Irkçılık olarak, herhangi bir şey olsun hemen Suriyelilere saldırmaya başlıyorlar, mağazaları kırıyorlar.”
(Suriyelilere nerede iyi davranıldığını düşünüyorsunuz?) “Halkalı olabilir veya Halkalı dışında bir yer de olabilir. Orada bir ev de alabiliriz.” (KS6-16 OGKS)

“(Sen nerede yaşamak isterdin?) Halkalı. (Neden?) Orada daha az Suriyeli var. (KS7-16 OGKS)”

“(Suriyeliler Suriyelilerden mi kaçıyor?) “Suriyeliler bekâr evlerinden kaçıyor. Suriyelilerin kavgası bekâr evlerinden çıkıyor. Arkadaşın dediği gibi burası sanayi bölgesi olmasından dolayı burada çok bekâr evi var. Ama mesela ailesi olan bir insan kavgaya karışmaz. Ama bekâr evlerindeki kaybedeceği hiçbir şey yok. Suriyeli ve Türklerin arasındaki çıkan kavga hep bekâr evlerinden çıkıyor. Burada hiçbir aile birbirlerine girmez. (...) Bizim altımızda var, köşemizde var, her yerde var bekâr evleri.” (KS11-16 OGKS)

“Burada mobilya dükkânı vardı. Mal sahibi mobilyacıyı çıkarıp bölüm bölüm ayırıp Suriyeli bekârları yerleştirdi. Kişi başı 150 ile 200 lira arasında ücret alıyor, bir nevi otelcilik gibi. Adamın da umurunda değil ay sonu çok rahat bir 10.000 lira para çıkarıyor. (...)

“Bir bekâr evinde normalde 5 kişinin kalacağı yerde 40 ile 50 kişi kalıyor dolayısıyla sorun yaşıyor. Hem kültürel anlamda, hem mantık anlamında, düşünce anlamında adam sıkılıyor. Dışarıya çıkıyor, birine sataşılıyor, kavga başlıyor, sorun da buradan kaynaklanıyor. Bekâr Suriyeliler biraz bozdular buraları. Misal bir bekar olay başlattı. Sonrasında alıyor çantasını gidiyor. Burada kimsesi yok zaten, bir daha gelmiyor. Asıl burada kalan aileler daha çok zarar görüyor. Irkçılık yaşıyor, dükkânlar kırılıyor, bazı kişiler yaralandı.” (KS7-16 OGKS)

Özetle, İkitelli’de çalışanların yaşadığı bir bölge olan Mehmet Akif ve Atatürk, aynı zamanda bekâr işçiler için de bir çekim alanı. Suriyeli bekâr işçiler ise, bizim gördüğümüz aileleriyle yaşayan gençler tarafından sorun çıkaran bir grup olarak algılanıyor.

Gelecek ile İlgili Planları

Okumakta olan gençlerin ilk amacı liseyi bitirmek, çoğu için sonrasındaki hedef üniversiteye gitmekti. Genel olarak, yaptıkları işte ilerlemek, kendi işlerini açmak ve rahat bir hayat yaşayabilecekleri koşulları sağlamak, çoğu gencin emelleri arasındaydı.

Suriyelilerin çoğu, üniversite okuyup bir meslek edinmek istediklerini anlattılar.

“... benim gazetecilik şeyim var. Bir tek isteğim var. Birçok ölen insanı gördüğüm için, onları millete nasıl bir şeyin içinde olduğumuzu göstermek için. Yani birçok insan zannediyor ki biz iyiyiz. Ama bilmiyorlar işte.” (KS11-16)

“Ben bilgisayar programcısı olmak istiyorum. ... Çok merakım var. İlk önce İngilizceyi bitireceğim. İngilizce dilini öğreneceğim, sonra kendime ait bir şirket açabilirsem açacağım yani. Öyle bir fikrim var.” (KS5-15)

“Eczaneci olmak isterdim. Ya gazeteci ya eczacı, onlardan biri yani.” (KS13-16).

“Benim bir şeyim var pilot olmak istiyordum. Ama masraflı biraz. Mühendisliği de seviyorum neden uçak mühendisliği olmasın dedim, ama (üniversite yerleştirmede) gemi mühendisliği çıktı.” (KS10-19)

“Üniversiteye geçmeyi düşünüyorum. Şu an zaten İSMEK var, orada yabancı dil öğrenmeye düşünüyorum. Birara kayıt yaptıracağım. (...) Zaten üniversiteden sonra ben yine ayakkabıcılığa devam etmek istiyorum. Çünkü o mesleği seviyorum. Severeceğim bir iş.” (KS3-19)

Türkiyeli gençler de üniversite okuma hedefini paylaşıyordu ve bunu kendi işlerini ve hayatlarını kurmak için bir yöntem olarak görüyorlardı.

“Üniversiteyi bitirip kendi mesleğimi elime almak istiyorum. Kimseye muhtaç olmamak istiyorum. Kendi işimi kendim yapmak istiyorum.” (KT2-15)

“Okulu bitireceğim. Hani böyle birkaç sene çalışacağım. Yani paramı biriktirip evimi arabamı ihtiyaçlarımı eşyalarımı alacağım. Evimi dayayıp döşeyeceğim. Ondan sonra evlenmeyi düşünürüm. Büyük ihtimal yani o şekilde. (...) Yurt dışına gitmeyi istiyorum tabii. Fırsatım olursa eğer imkânım olursa eğer inşallah da giderim.” (KT4-18)

Bir genç ise polis olmak veya jandarma özel harekât timine katılmak istediğini söyledi.

“Okulumu okuyacağım zaten, üniversiteyi bitireceğim. (...) Polislik okuyacağım. Belki polisliği sonra bırakırım. Belki özel harekât olabilirim yani. (...) Bütün arkadaşlarımın hepsi istiyor, ben de istiyorum özel harekât olmayı. JÖH yani. Bayağı bir araştırıyorum. (...) İnsanların hayatını kurtarabiliyorlar bazen. Mesela teröristler bayağı bir kötüler. Nasıl deyim bir köyü ele geçiyorlar, özel harekât da geliyorlar alıyorlar.” (KT3-14).

Özetle, iki gruptaki gençlerin gelecekle ilgili emelleri de okulu bitirmek, meslek sahibi olmak, iş kurmak şeklindeydi.

Küçükçekmece’de yaptığımız alan araştırmasının bulgularını genel olarak değerlendirirsek, görüştüğümüz iki gruptaki genç erkeklerin çoğunun eğitim sistemi içinde yer aldıklarını ama okulla ilişkilerinin (Suriyelilerin) Türkçelerinin yetersizliği, önyargılar veya akran zorbalığı gibi nedenlerle sorunlu olduğunu görüyoruz. Gençlerin yarıdan fazlası işgücüne katılıyor; mahallede ve okulda şiddetle burun buruna yaşıyorlar; günün birinde Mehmet Akif’ten uzaklaşmayı umuyorlar; bir yandan da okumak ve iş sahibi olmak gibi hedeflere sıkı sıkıya tutunmuş durumdalar.

SULTANBEYLİ ALAN ARAŞTIRMASI

Sultanbeyli Hakkında

İstanbul'un Anadolu Yakasında yer alan Sultanbeyli, 1957 yılında köy olarak kuruldu, 1987 yılında belediye olması yönünde alınan kararın ardından ilk belediye seçimleri 1989 yılında yapıldı. Sultanbeyli, 1992 yılında ilçe oldu.[15]1980'lerden itibaren İstanbul'un başka yerlerinden gelenlerin gecekondulaşma ile Sultanbeyli'nin nüfusu artmaya başladı. Bölgede ilk yerleşimciler, özellikle Karadeniz illeri kökenli olan ailelerdi. 1990'larda ise ilçe Güneydoğu'daki köylerinde yerlerinden edilen Kürtlerin İstanbul'da yerleştiği başta gelen semtlerden biri oldu. Avrupa otoyolunun çevresinde oluşan ilçenin bazı mahalleleri TEM'in kuzeyinde bazıları güneyinde yer alıyor.[16] Sultanbeyli, bina ve konut yapısının kayıt dışı oluşu, yeni gelenlerin daha önce yerleşenlerin yaptığı çok katlı gecekondularda kiracı olarak yer bulabilmeleri gibi özellikleriyle biliniyor.[17]

İlçede istihdam sağlayan başlıca ekonomik faaliyet alanları, hizmet sektörü ve tekstil imalatı. Otomotiv, metal işleme ve inşaat da diğer önemli sektörler.[18] Sultanbeyli Belediyesi Stratejik Planında ilçenin çok genç bir nüfusu olduğunu vurgulanırken, genç nüfusa sunulan hizmetlerin, onlara yönelik kültür, sanat, spor faaliyetlerinin ve kamusal alanların azlığına işaret ediliyor.[19]

2019 itibariyle 336.000 civarında nüfusu olan Sultanbeyli, 2011 yılında Suriyeli mültecilerin gelmeye başlamasının ardından Anadolu Yakasında mülteci nüfusun en yoğun olduğu ilçelerden biri durumuna geldi. Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği-Sultanbeyli) verilerine göre, Sultanbeyli'de geçici koruma statüsünde 29.183 Suriyeli ve ayrıca Suriye vatandaşı olup da T.C. vatandaşlığına geçmiş olan 1.146 kişi yaşıyor.[20]

Suriyelilerin Sultanbeyli'ye gelişleri 2013 yılında başlamakla birlikte asıl artış 2014 ve 2015 yıllarında yaşanmış. Mülteciler Derneği tarafından 2017 yılında hazırlanan "6. Yılında Türkiye'de Suriyeliler: Sultanbeyli Örneği"[21] başlıklı rapora göre, özellikle Halep'ten olmak üzere Suriye'den doğrudan Sultanbeyli'ye gelme ve ilk kayıtlarını burada yaptırma oranları yüksek.[22] Aynı rapora göre Suriyeli nüfus, ilçenin 15 mahallesine dağılmış durumda. Suriyelilerin en çok yerleştiği mahalleler olarak Fatih, Mecidiye ve Mehmet Akif mahalleleri öne çıkıyor (Bkz. Şekil 2).

[15] <http://www.sultanbeyli.gov.tr/ilce-tarihi> 19.12.2020.

[16] Sultanbeyli Belediyesi 2013-2019 Stratejik Plan, <https://www.sultanbeyli.istanbul/wp-content/uploads/2020/01/2015-2019-Stratejik-Plani.pdf> 19.12.2020.

[17] Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu. 2003. *Nöbetleşe Yoksulluk. Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği* (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları

[18] Sultanbeyli Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan. https://www.sultanbeyli.istanbul/wp-content/uploads/2020/01/SB_Stratejik_Plan_2019-2024.pdf. 19.12.2020.

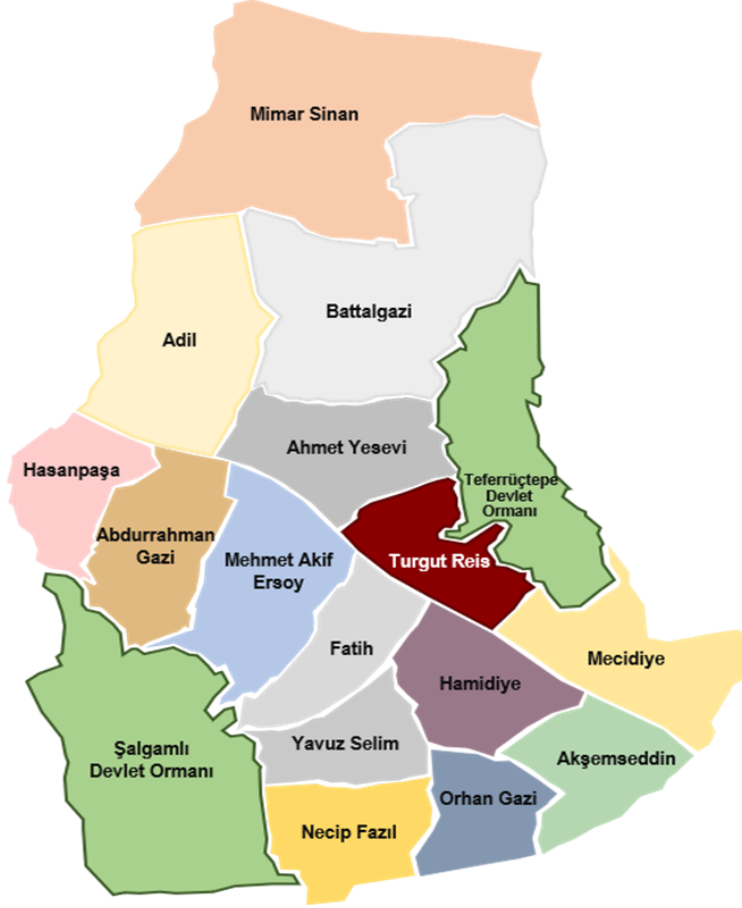
[19] Agy.

[20] <https://muhkem.org.tr/sukom-2020-ocak-ayi-istatistikleri/> 19.12.2020.

[21] Rapora şu linkten ulaşılabilir: <https://muhkem.org.tr/turkiyedeki-suriyeliler-sultanbeyli-ornegi/> 19.12.2020.

[22] Agy. 2017 için bu oran %82.

İlçede belediye başta olmak üzere kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları göç alanında çalışmalarını yoğunlaştırıyorlar. Mülteciler Derneği'nin yanı sıra Türk Kızılayı Sultanbeyli Toplum Merkezi, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC) Sultanbeyli Toplum Merkezi gibi farklı örgütler de çalışmalar yürütüyorlar. Sultanbeyli'de inanç temelinde örgütlenmiş yapılar da bulunuyor ve bu grupların da Suriyeli mültecilere yönelik yardımlar yaptıkları dillendiriliyor.

ŞEKİL 2: Sultanbeyli İlçesinin Mahalleleri

Alan Araştırmasına Hazırlık ve Uygulama

Alan araştırması için, Sultanbeyli'de daha önce farklı bir araştırma için işbirliği yapmış olduğumuz Mülteciler Derneği ile bağlantı kurduk ve bu dernekte çalışan, bölgeyi iyi tanıyan ve sosyal hizmet uzmanı olan bir saha koordinatörü saptadık. 21.9.2020 ve 6.10.2020 tarihleri arasında Sultanbeyli'de saha çalışması tamamlandı. 9 Türkiyeli ve 11 Suriyeli gençle yüz yüze görüşmeler yapıldı. 3.10.2020 günü Suriyeli gençlerle odak grubu toplantısı, 8 gencin katılımıyla yapıldı. 04.10.2020 günü, 6 Türkiyeli gençle odak grubu toplantısı yapıldı. Görüşülen Suriyeli gençlerin yaşları 15-19, Türkiyeli gençlerin yaşları 15-20 arasındaydı (görüşülen gençlerin listesi için bkz. Tablo 2).

Her iki grupta da birer kişi olmak üzere lise eğitimi almakta olan iki genç kadınla da yüz yüze görüşme olanağımız oldu. Ancak bu genç kadınlarla yaptığımız görüşmeleri daha önce verdiğimiz toplam sayıya dâhil etmedik ve bulguların analizinde bu görüşmelere yer vermedik. Odak grup toplantıları ise sadece erkeklerle yapıldı. Suriyeli gençlerle yapılan görüşmelerde, Sultanbeyli'de yaşayan iki Suriyeli, çevirmen olarak görev yaptı.

Suriyeli ve Türkiyeli gençlerle yapılan görüşmelerin ve odak grup toplantılarının mekânsal olarak gençlerin kendilerini rahat ve serbest hissedebilecekleri yerlerde gerçekleşmesi için çaba gösterildi. Suriyelilerle bütün görüşmeler ve odak grup toplantısı Mülteciler Derneği'nde gerçekleşti. Türkiyeli gençlerle yapılan görüşmeler ise ağırlıklı olarak Turgut Reis mahallesinde Çamlık olarak anılan bölgedeki parkta gerçekleştirildi. Park, gençlerin her gün buluştukları ve birlikte en fazla vakit geçirdikleri ortak alan olması nedeniyle parka yapılan ziyaretler gençlerin ilişkilerine dair gözlem yapma imkânı sundu. Odak grup toplantısı ise gençlerin önerileri ile parka yakın olan bir restoranın bahçesinde gerçekleştirildi.

Pandemi koşulları altında yapılan araştırma sırasında bireysel görüşmeler mümkün olduğunca açık havada yapılmaya çalışıldı. Odak grup görüşmeleri ise tamamıyla açık havada yapıldı. Görüşülen Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin boş zamanlarında futbol oynaması ve arkadaşlık gruplarının halı saha maçlarında biraraya gelmesi görüşmelerdeki anlatılarda ortak bir vurgu olarak sıklıkla yer aldı. Gençlerin futbol oynamayı sevmesi nedeniyle, her iki odak grubu sonrasında halı saha maçı yapmaları için organizasyon yapıldı ve halı saha ücreti araştırma ekibi tarafından karşılandı.

Suriyeli gençlerin arasında Türkmenler ve Araplar vardı. Türkiyeliler arasında da hem Türkler hem de Kürtler bulunuyordu. Görüşülen Türkiyeli gençler aynı mahallede (Turgut Reis mahallesi) oturmakta iken, Suriyeli gençler, Sultanbeyli'nin farklı mahallelerindendi.

TÜRKİYELİ GENÇLER			SURIYELİ GENÇLER		
Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Yaş	Eğitim durumu	Çalışma durumu
20	Meslek lisesi	Çalışıyor	17	12. sınıfta	Okuyor
18	Ortaokul mezunu (lise terk)	Çalışıyor/çıraklık okuluna gidiyor	18	Ortaokul mezunu (lise terk)	Geçici işlerde çalışıyor
17	12. sınıfta	Okuyor	17	Ortaokul terk	Çalışıyor
17	Ortaokul mezunu (lise terk)	Çalışıyor	18	6. sınıfta okul terk	Yarı zamanlı çalışıyor
18	Üniversite öğrencisi	Okuyor	19	9. sınıf (Suriye'de). Türkiye'de okula gitmedi	Çalışıyor
19	Lise mezunu	Dershaneye gidiyor	18	İlkokul mezunu (6. sınıfta okul terk)	Çalışıyor
15	9. sınıfta	Okuyor	19	Suriye'de ilkokul mezunu. Türkiye'de okula gitmedi	Çalışıyor
19	Açık lise	Çalışmıyor	17	9. sınıfta	Okuyor
15	Meslek lisesi	Okuyor	19	Lise mezunu	İşsiz, geçmişte çalıştı
			19	Ortaokul mezunu (lise terk)	Çalışıyor
			18	12. sınıfta	Okuyor

TABLO 2: Sultanbeyli'de Görüşülen Gençler

Bulgular

Raporun bu bölümünde, Sultanbeyli'deki Türkiyeli ve Suriyeli genç erkeklerin anlatılarını; göç deneyimleri, eğitim deneyimleri, günlük hayatta şiddet deneyimi, yaşanan mahalle ile ilgili düşünceler, kültürel muhafazakârlık, gelecek beklentileri ve önyargı ve ayrımcılık temaları çerçevesinde değerlendireceğiz.

Görüştüğümüz genç erkeklerin gündelik yaşam, eğitim ve çalışma hayatı, gelecek hayalleri ve beklentileri, kimi bakımlardan aile özellikleri oldukça benzer. Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin gündelik yaşamlarında futbol oynamak ve bilgisayar oyunları önemli bir yer tutuyor. Bireysel olarak futbol kulüplerine devam eden gençler her iki grupta da bulunuyor. Arkadaşlarıyla yaptıkları etkinliklerin başında halı sahada futbol maçları yapmak geliyor. Eğitim hayatlarında yaşadıkları deneyimler de oldukça birbirine benzer. Suriyeli gençleri eğitim açısından Türkiyelilerden farklılaştıran unsur, GEM'lerden devlet okullarına geçiş sürecinde dil sorunu nedeniyle eğitimi yarıda bırakanlar bulunması ve ayrımcılık deneyimleri. Eğitimi tamamlamak ve üniversite okumak, daha iyi bir iş bulmak gibi gelecek beklentileri ve hayalleri de benzeşiyor. Eğitimi yarıda bırakarak çalışmaya başlayanlar her iki grupta da bulunuyor. Suriyeli gençlerde babanın çalışmaması ya da geçim zorluğu nedeniyle çalışma zorunluluğu öne çıkıyor. Türkiyeli gençlerde ise, içinde bulunulan ortam, istediği okula gidememek gibi nedenler daha belirgin. Hem Türkiyeli hem Suriyeli gençler arasında annenin çalışmama durumu belirgin. Türkiyeli ve Suriyeli gençler açısından ayrışan ve gerilim kaynağı olan alan ise önyargı ve ayrımcılık olarak öne çıkmakta.

Göç Deneyimleri

Türkiyeli gençlerin sekizi Sultanbeyli'de büyümüşlerdi. İkiisi ise erken çocukluk döneminde başka ilçelerden Sultanbeyli'ye göç etmekle birlikte ortaokul ve lise eğitimlerine burada devam etmişlerdi. Görüşülen gençlerin hepsinin aileleri iç göçle Sultanbeyli'ye gelmişlerdi. Geline iller, Ordu, Giresun, Van, Siirt idi.

“Sultanbeyli'de doğdum. Çocukluğum bebekliğim burada geçti.” (ST10-15)

“B.'de doğdum. Birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar B.'de okudum. B.'den sonra Sultanbeyli'ye taşındık. Sultanbeyli'de devam ettim eğitim hayatıma.” (ST1-20)

Suriyeli gençler ve ailelerinin 10'u Halep'ten, bir genç ve ailesi Şam'dan Lübnan'a oradan da Sultanbeyli'ye gelmişlerdi. Halep'ten gelenler içerisinde biri önce Kilis ardından Sultanbeyli'ye, üçü önce Lazkiye ve İdlib ardından Sultanbeyli'ye, dördü Halep'ten direkt Sultanbeyli'ye, iki aileden biri önce Bursa, bir aile ise önce Bağcılar ardından Sultanbeyli'ye gelmişlerdi. Sultanbeyli'ye gelme nedenleri iki gencin ailesinde iş nedeniyle iken, diğerlerinde akraba ya da tanıdıklar olmasıydı.

Gençlerin Suriye ve oradaki yaşamlarına ilişkin aktarımları savaşın etkilerini ve Türkiye'ye gelmeden önce de iç göç yaşadıklarını gösteriyor.

“İdlib'de doğdum, Halep'te yaşadık, sonra da Lazkiye'ye göç ettik. Çünkü Halep'te savaş başladı. Orada üç yıl falan yaşadık. Sonra da buraya geldik.” (SS2-17)

“Ben Suriye’de Halep’te doğdum. Orda çocukluğum fazla hatırlamıyorum ama ilk dünyaya göz açtığımızda savaş falan orda babam yaralandı. Falan. Küçük kardeşimde var. İki yaşındaydı herhâlde. O da yaralandı savaştta. E biraz zor geçti ama bundan sonra Türkiye’ye geldik 2014’te.” (SS3-18)

“İşte bu çatışma olduktan sonra işte Halep merkezine yerleştik, işte o çatışma bittikten sonra bulunduğumuz yere geri döndük. Orada kaldık. Sonrası bir daha çatışma oldu, bir daha savaş oldu, onun için oradan ayrılmak zorunda kaldık. İdlib’e yerleştik. Orada teyzemiz vardı, onun yanına yerleştik, orada kaldık. Oradan da Türkiye’ye geldik.” (SS9-17)

Türkiye’ye gelme yaşları 8 ila 15 yaş arasında değişen gençlerin hepsi de Suriye’deyken eğitimlerine devam ettiklerini belirttiler. Suriye’deki yaşamlarına ve okullarına ilişkin anlatımları geride-geçmişte kalanlara dair özelemlerini de yansıtıyor.

“Halep aslında çok büyük bir şehir. Çok da güzeldi. Çok seviyordum ben. Ama bu sıkıntıdan sonra bu savaştan sonra orada yaşanmaz daha.” (SS3-18)

“Çok güzel anları yaşadığımı hatırlıyorum. Biliyorsunuz köydeki hayat şartları nasıl oluyor diye. İşte tarım, tarlalar falan, okul, çok güzel evler, çok güzel insanlar. Orada yaşıyordum, okula gidiyordum, arkadaşlarımla beraber.” (SS5-18)

“Her şeyi hatırlıyorum. Savaştan önce işte evimizde yaşıyorduk, çok iyiydik, mutluydum. Babamlar vardı. Şöyle babamın dükkânı vardı orada çalışıyordu. Ben okula gidiyordum. Kuzenlerimle birlikte büyüdük biz, aynı evde büyüdük.” (SS12-18)

Eğitim Deneyimleri

Eğitim sistemi ve okulla ilgili deneyimlerine baktığımızda belli konularda ortaklıklar olduğu gibi, farklılaşan yanlar da var. Her iki grupta da okulla bağların zayıflığı dikkati çekiyor. Eğitim çağında (lise) olduğu halde çalışanlar her iki grupta da dikkati çekiyor.

Türkiyeli gençlerden biri üniversite, dördü lise (bir kişi açık lisede) olmak üzere altısı eğitimlerine devam etmekteydiler. Türkiyeli gençlerden biri üniversite hazırlık kursuna devam etmekteydi. Geri kalan üç genç ise çalışmaktaydı. Suriyeli gençlerden üçü lise eğitimine devam ederken, biri üniversite sınavına hazırlanıyor ve aynı zamanda çalışıyordu. Beş genç çalışırken, iki genç de görüşme yapılan dönemde işsiz durumdaydı. Suriyeli gençlerden üçü Türkiye’de hiç okula gitmemişti.

Türkiyeli gençlerde eğitim sisteminin sorunları, okul ortamının sorunlu olması ve istediği okula gidememek olarak öne çıkıyor. Eğitim sisteminden kaynaklı sorunlar arasında öğrencilerinin kapasiteleri ve yapabilirliklerine uygun okullara yerleşemiyor olmaları ve derslerin öğretim programı içerisindeki ağırlıkları bir problem olarak dile getiriliyor.

“Okul çocuğu çekmeli.... Mesela R’nin Türkçe ilgisi fazladır. R’nin Türkçe bölümünü okuması lazım. M’nin matematik. Ben sayısal yapabilen bir öğrenci değilim. Ben haftada altı saat sayısal görmeye mecbur bırakılamam yani.” (ST9-19)

Eğitim sisteminden kaynaklı bir başka problem de yerel sistem[23] ve sınıfların mevcudunun çok kalabalık olması. Sınıfta kalan ve dolayısıyla başarısız olarak görülen öğrenci sayısının fazla olması da bu problemin bir başka boyutunu oluşturuyor. Dolayısıyla yerel sistem, kalabalık sınıflar ve başarısız öğrenci sayısının fazla olmasının okul ortamını olumsuz etkilediği değerlendirmesini yapan bir genç bundan duyduğu memnuniyetsizliği dile getiriyor:

“Okulumdan da memnunum ama işte yerel sistem olunca biraz kötü oldu”. (...) Çünkü yerel sistem olunca her çocuk oraya geliyor. Hep çoğunlukta sınıf mevcudu çok yüksek. Hep sınıfta kalanlardan oluşuyor mesela. Ya da on yıllık eski bir okul ortamı biraz kötü. Yani yerel olduktan sonra çok kötü oldu okul.” (ST8-15)

Eğitim sisteminden kaynaklı sorunların da etkilediği okul ortamı da gençlerin okulla bağını zayıflatan bir başka etken olabiliyor. Bu arkadaş gruplarının etkisi; derslere girmemek, ders çalışmamak, okuldaki ortamın etkisiyle “kavga etmek” olarak ifade edilen şiddet olaylarına karışmak da olabiliyor.

“Yaramaz bir ortam vardı. Derse çalışmamak gibi. Derslerim yani iyiydi. Arkadaşlarıma uyararak derse katılmazdık. Bunlardan dolayı işte derslere çalışmadık, gitmedik okula.” (ST9-19)

Örgün eğitimde birkaç okul değiştirdikten sonra, yaşadığı sorunların ardından okulu bırakarak çalışmaya başlayan ve haftada bir gün de çıraklık okuluna giden gençlerden biri, okulu bırakma nedenini şöyle açıkladı:

*“Turgut Reis'teydim. Oradan Erol Yüksel'e kovdular. Oradan Atatürk'e kovdular en son İmam Hatibe gittim. Sonra bıraktım okulu oradan. Şimdi de işe girdim, İş içinde ustalık belgesi falan lazım onun için okula gidiyorum. İki sene kaldı. Allah izniyle alacağım onları. **(Hareketli bir okul yaşamın olmuş herhalde. Niye neydi o kadar hareketli olan biraz anlatır mısın? Okul yılların nasıldı?)** Valla abla kavga ediyorduk, hatta hocalar, anneme bile siz buradan en iyisi taşının gidin. Ben taşınmam falan filan taşınmadık. **(Konular neydi?)** Bilmem ki kendi aramızda kavgaya ediyorduk durmadan. Oradan buradan o geliyor ona laf atıyor o diyor kavgam var, kavgaya gidiyorduk. O şekilde kavga ediyorduk. (...) Ona diklenmiş ona bakmış ondan kavga ediyorum işte. Öyle gidiyordu. **(Okullardan atıldın)** Hiç atılmam yok. En sonra kendim bıraktım zaten okumaya niyetim yoktu. Dedim ben işe gireceğim. En son oradan da babam aldı. **(Baban aldı)**. Dedim alın dedim benim işime gelir dedim ben çalışacağım. Okumaya hiç niyetim yoktu benim. Şimdi işte çıraklık okulu var ona gidiyorum haftada bir gün diploma alacağım işte ustalık belgesi, kalfalık onun için işte sadece okula gidiyorum haftada bir gün.” (ST2-18)*

[23] Yerel yerleştirme lise öğrenimine hak kazanan öğrencilerin ikamet adreslerine göre liselere yerleştirildiği sisteme deniyor. Yerel yerleştirmeye öğrenciler, il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerince belirlenen kontenjanlara göre okullara yerleştiriliyorlar. Bu sistemde ikamet adresinin yanı sıra, okul başarı puanı ve bir önceki sınıftaki devamsızlık gün sayısı da dikkate alınıyor.

Gençlerin istedikleri okula gidememeleri genel olarak eğitim sisteminin yapısından kaynaklanırken, ailelerin tercihleri ve Sultanbeyli'nin İstanbul'un görece ulaşımı uzak bir bölgesi olması da etkili olabiliyor. TEOG sınav sonuçlarına göre farklı bir ilçede "iyi" de bir lise kazandığını söyleyen gençlerden birinin eğitim hayatında yaşadığı gelgitler bunu çok iyi yansıtıyor. İsteddiği okula gidemeyince, imam hatip lisesine kayıt yaptırmış. Sonra burada okumak istememiş ve Anadolu lisesine geçmiş. Ama istediği okula gidemediği ve sıkıldığı için bu okulu da bırakmış ve bir yıl yatılı kuran kursuna gitmiş.

"Ben TEOG sınavından 365 puan almıştım. Üsküdar'da bir lise kazandım. ... Evdekiler uzak filan dediler istemiyorlardı evde tartışmalar oldu ben gidemedim. Sonra İmam Hatip'e, şuradakine nakil aldım. Okula en yüksek puanla giden ikinci öğrenciydim. Sonra zoruma gitti. Böyle bir okulda okumak istemiyordum. Sultanbeyli Anadolu lisesine nakil aldırды bir ay gittikten sonra. Havada aldılar zaten. Daha sonra okuldan sıkılmıştım, artık çünkü istediğim okula gitmiyordum. Okulu bırakmak istiyordum. Daha sonra Kuran kursuna gitmeye karar verdim. Bir sene yatılı. Bir sene gittim Kuran kursunda kaldım." (ST7-19)

Görüşme yaptığımız sırada, üniversite okumak için başka bir kente gitme hazırlıkları içerisinde olan gençlerden biri, okulundan memnuniyetini ve üniversite sınavını kazanmasını, "iyi hocalar denk geldi" diyerek şanslı olmasıyla açıklıyor:

"Anadolu lisesinde okudum. Yani güzel de hocaları filan iyiydi. Ya ben şanslıydım ya da hocalar çok iyi hocalar denk geldi. O yüzden zaten üniversiteyi kazandım. Ondan yani." (ST6-18)

Eğitim ve okulla ilişkiler, Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin deneyimlerinin farklılaştığı bir alan. Benzeşen tek yanı, eğitimi yarıda bırakarak çalışma yaşamına geçişte görülüyor. Suriyeli gençler, ilk geldiklerinde geçici eğitim merkezlerine (GEM) gittiler, 2016 yılından sonra da devlet okullarına geçiş yaptılar. Arapça eğitim almakta iken, Türkçe eğitime geçildiğinde, henüz yeterince Türkçe bilinmediği için zorlanmalar oldu. Eğitimi yarıda bırakma nedenlerinden bir kısmının gerisinde bu var gibi görünüyor. Suriyeli gençler arasında eğitimine imam hatip ortaokulu ve liselerinde devam edenlerin sayısı fazla. Gençlerden birisi, geçici okullarda olan herkesin İmam Hatip'e gönderildiğini söyledi.

"Ben tercih etmedim. Tüm hani geçici okulda olanlar herkes İmam hatip'e gönderildi." (SS2-17)

Suriyeli gençler açısından okullarda ayrımcılığa maruz kalmak, eğitim deneyiminin farklılaşan yanını oluşturuyor. Ayrımcılığa maruz kaldığı için okulu bıraktığını söyleyen bir genç eğitimine açık öğretim lisesinde devam ettiğini belirtti.

"Okullarda bile bunlar yaşanıyor. Ben bu konulardan dolayı okulumu bıraktım ve açık öğretime yazıldım." (SS3-18)

Ayrımcılık yapanın öğrenciler değil öğretmenler olduğunu belirten gençler olduğu gibi, aksini belirtenler de var. Ayrımcılık yapmayan, Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin "kardeş" olduğunu söyleyerek aralarındaki gerilimi azaltmaya çalışan öğretmenlerin de bulunduğunu aktaranlar oldu.

“Ben öncelikle geçici okulda okumaya başladım. Sonrasında Türklere hani Türkiye okullara geçince işte oradaki öğrencilerle işte kaynaşayım diye oradaki işte bu ekip uyum sağlansın diye orada oldum. Öncelikle çekmediğimiz sıkıntı kalmadı. Türk öğrencilerle sonrasında yavaşça gittikçe kayboldu. Ve sonrasında tüm öğrenciler bizi kabul etmeye başladılar. ... Genel olarak öğretmenler hepsi ayrımcılık yapan değildir. Bazıları ayrımcılık yapıyor diye ayrımcılık yapıyorlar ama genel olarak en çok ayrımcılık yapan öğretmenlerdir. Öğrenciler değildir.” (SS2-17)

“Benim için ben geçici okulda sadece okudum. Sonrasında vazgeçtim okuldan. Okula gitmemeye başladım. Sonrasında bir şey yok yani ben bir sıkıntı yok. Bunlarla alakalı sadece bir kardeşim var, kız kardeşim var kendisi okuyor, sırf Suriyeli diye sıkıntı çekti. Sonrasında öğretmen müdahale etti ve bu sıkıntıyı hani engellemeye başladı. Hani dedi ki, kardeşiniz tamam bunlar Suriyeli siz kardeşiniz siz sıkıntı yapmayın. Bunu yapmayın falan ondan sonra bu sıkıntı giderildi bir şey yok yani şimdi.” (SS7-18)

Suriyeli gençler arasından dil sorunu ve okul sistemine uyum sürecinde yaşanan güçlükler de ayrışmanın/farklılaşmanın bir diğer boyutunu oluşturuyor.

“Türkçe öğreneceğime, ben işe gitmeye karar verdim.” (SS11-19)

“Çok zorlandığım konular bu şekilde, daha çok Türkçe ağırlıklı olan derslerde Türkçe Edebiyat gibisinden o derslerde çok fazla zorluk çekiyordum ama diğer derslerde de birinci idim yani çok iyiydim.” (SS10-19)

Suriyeli gençlerden biri odak grup görüşmesinde paylaştığı deneyiminde, imam hatip okulu için avantaj olarak kabul edilen Arapça konuşuyor olmanın olumsuz etkisine dair bir örnek anlattı.

“Biz okulda yani ben okula ilkokulun ilk yılında ben hiçbir şeyden herhangi bir şeyden bilgim yok. Okulun sisteminden okulun derslerinden herhangi bir şekilde bilgim yok ona rağmen beni hocalar sınıfta bıraktı. Bir puan farkıyla herhangi bir şekilde bana yardımcı olmadılar. Arapça öğretmeni bana doğru bir puan vermedi. Sırf onlar onun hatalarını düzeltiyorum diye ben ve arkadaşım bize çok kızılıyordu, bağırmaya başlıyordu ve o yüzden bizi sınıfta bıraktılar. Şey sınava girdik telafi sınavına. Hoca bize Kuran okutturdu ama biz Kur'anı okuduk tecvit olarak. Ama hoca sürekli siz bizim gibi okumak zorundasınız Kur'anı diye bizi geçirmedi.” (SS13-OGSS).

Görüştiğimiz Suriyeli gençler arasında eğitimine devam edemeyip çalışmak zorunda olduklarını aktaranlar oldu. Bunu daha çok, Suriyeli çalışanların aldıkları ücretin düşük olması nedeniyle Türkiye’de Suriyeli bir ailenin geçinebilmesi için daha fazla sayıda aile üyesinin çalışmak zorunda olmasıyla açıklıyorlar. Eğitime devam edememesinin kendisini “etkilediğini” belirten gençlerden biri, Suriye’de olsa okuluna devam edebileceğini, çalışmak zorunda olmayacağını şöyle ifade etti:

“Gidip aileme söylüyordum hani ben okumak, şey çalışmak istemiyorum, hani bunu yapmak istemiyorum ama ailemin dediği şey buydu. Biz hani sen çalışmazsan zor durumda kalırız diye. Tabii ki bunu anlamıyordum ama korona sürecinde Covid 19 sürecinde ben işten çıktım, üç ay boyunca işsiz kaldım ve o zaman ailemin ne demek istediğini anladım. Zor durumda kalmanın, sadece babamın çalışmasının yetmediğini. Bunların farkına vardım.” (SS4-17)

“...Suriye’de olsaydım çalışmazdım, okurdum. Bu beni çok etkileyen bir konu. Çok etkiliyor da hâlâ da. Hani Suriye’de olsaydım, bunlar olmasaydı ben okuyor olacaktım, çalışıp yorulmuyor olacaktım. O şekilde.” (SS4-17)

“Ailesi olan birisi mesela diyelim burada çalışmaya gelirse tek başına geçinemez çünkü herkes biliyor ki Suriyeli kişinin aldığı bir maaşın Türkiyeli bir kişinin aldığı maaşın çok altında olduğunu herkes biliyor. O yüzden geçinmek çok zor oluyor.” (SS8-19)

Gençlerin eğitim deneyimlerine baktığımızda okulla bağların zayıflığı ve eğitimi yarıda bırakarak çalışma hayatına geçme deneyimleri benzer olmakla birlikte nedenleri farklılaşıyor. Türkiyeli gençlerde eğitim sisteminin sorunları ve arkadaş gruplarının ve okul ortamının etkisi öne çıkarken, Suriyeli gençlerde, dil bilmeme ve ayrımcılık deneyimlerinin yanı sıra, ailenin geçim ekonomisine katkıda bulunmak için eğitimi yarıda bırakmak zorunda kalmak öne çıkıyor.

Gündelik Hayatta Şiddetin Yeri

Her iki grupta da sokakta ve okulda şiddetle karşılaşma çok yaygın. Kendilerini şiddetten korumaya çalışıyorlar, bunun bir yolu da şiddet uygulamak olabiliyor.

Türkiyeli gençler, Sultanbeyli’de kendi mahalleleri dışında ya da komşu ilçelerde okulda ya da maçlara gittiklerinde karşılaştıkları şiddet deneyimlerini paylaştılar. Bu paylaşımlarda, şiddetin gündelik hayatlarında çok belirgin olduğu, belli mekânlarda daha fazla yaşanabildiği, buna karşı kendilerini korumak amaçlı bazen toplu gezdikleri ve şiddete maruz kalma durumunda karşılık verme eğiliminde olduklarına dair anlatımlar var.

“Çok dayak yemişliğimiz oldu. Çok dayak atmışlığımız oldu. Burası Sultanbeyli, her an her şeye hazırlıklı olmamız gerekiyor.” (ST7-19)

“...Sokakta büyüyorsan dayak yemeyi öğreniyorsun yapacak bir şey yok.” ...Dayak yiye yiye; iyi dayak atmayı öğreniyorsun zaten... Nerede, ne yapılır, nasıl yapılır öğreniyorsun.” (ST4-17)

“Önceden ben çok çabuk sinirlenen birisiydim. Sinirlendiğim zaman şimdi kendimden bile geçiyorum ben. Kim olsa şey yapmıyorum tanımıyorum sinir olarak kendimden geçiyorum. Şimdi biri laf atıyor bir şey demiyorum ama gelip ikide bir vuruyorlar şey yapıyorlar. Ne yapıcan, vuruyorum direk.” (ST5-17)

“İlkokulda böyle değildim. İlkokulda beni de herkes döverdi. Sonradan kendimi topladım. Ben de dedim ‘hep dayak mı yiyeceğim’? Kavga ediyorum, dayak yediğim de oluyordu. Dövdüğüm de oluyordu tabii ki.”(ST5-17)

“Gölette, arkadaşların falan yolunu kesip para mara isteyenler oluyor.” (ST2-18)

“Kendi yöntemlerimizle hallederiz. Şöyle bir şey yarına kalır, yanına kalmaz diye bir söz var. Aradan bir sene geçer, üç sene geçer biz ... aynen onun intikamını alırız. ...Y.’a ne yaptılarsa mesela örnek veriyoruz. İki katını yaparız.” (ST9-19)

Sultanbeyli’de yaşayan ve Sancaktepe’de okula giden bir genç de okula gittiği ilçede maruz kaldığı şiddeti anlattı.

“Başım belaya girdi. Beni seven sayan arkadaşlarım vardı o mahallenin de büyüklerindendi, isim vererek kurtardım kendimi. Yani bizde de çok oldu, Sarıgazi’de sırtımızda inşaat demirleri kırdılar. Bir de bizden yaş olarak büyük insanlardı.” (ST4-17)

Türkiyeli gençler, Sultanbeyli ve Sancaktepe futbol takımları arasında yapılan bir maç sırasında yaşadıkları kavgayı aktardılar.

“Biz maçın akşamı Sancaktepe’ye gittik. Onlar bizi orada döner bıçaklarıyla satırlarla dövdüler. Eve geldiğimde kafam kırıktı. Babam bilmiyor şu an. Yolda kafamdaki kanları falan sildim eve geldim. Hani zaten onların elinde resimlerimiz var yani bilinen insanlarız. ... Onlar Sultanbeyli’ye geleliyordu. Biz Sancaktepe’ye gidemiyorduk.” (ST7-19)

Sultanbeyli içerisinde Türkiyeli gençler arasında yaşanan bu tür kavgalarda ise, araya “abilerin” girdiği ve durumu yatıştırdıkları anlatılıyor. Bu sözü edilen abiler, kavgaya karışan her iki gruba da yakınlıkları olan 22 ila 25 yaş arasındaki genç yetişkinler oluyor.

“Arkadaşım dedi ki ‘bana küfretti’. Kavga işte o zaman çıktı, dövdük dövdük bayılttık. Sonra bizi abileri kovaladı.” (ST2-18)

“O abiler genelde zaten ortak abi oluyor. Onlar yatıştırıyorlar yani.” (ST7-19)

Türkiyeli gençler Suriyeli gençlerle yaşadıkları kavga ve şiddet olaylarını da anlattılar. Bu kavgalarda da araya giren büyükler ve abilerden söz ediliyor.

“Oturuyordum. Böyle ‘bak’ dedim, ‘neden baktın öyle?’. Küfretti dedim, ‘yukarı gel’ dedim, geldi. Sonra dövdüm orada. Sonra kolumu ısırdı. ... Ama kan aktı.” (ST2-18)

“Bende işte M. abiler araya girdi.” (ST9-19)

“Küçük bizim sokak küçük, insanın kulağından tutup önüne getirmesi. Neymiş onun olduğu yerde rahatsız olmuş Suriyeli. Kulağından tutarak sürükleyerek getirmiş. Yani kavga çıkardım. M. abiler, M. abinin abisi babası filan geldi. M. abiler, bizim hatırımuza falan boşver dediler. Cahilliğine bırak dedi. Kalabalık 30-40 kişi geldi öyle. Hepsi benden yanaydı. Boşver dedi, cahilliğine bırak dedi. Suriyelinin babası geldi, yalvardı, yapma boşver gibi.” (ST9-19)

Şiddet, kimi zaman okulda da yaşanabiliyor.

“Sıkıntının ta kendisi okuldaydı zaten. Çok sorunlar yaşadım. Devlet hastanesinde bile staj yaparken, mesela kavga ettik.” (ST1-20)

Suriyeli gençlerin gündelik hayatlarında fiziksel ve sözel şiddete maruz kalma deneyimleri ayrımcılık ve

dışlama ile birlikte işliyor. Farklı grupların kullandığı ortak mekânlarda şiddet daha belirgin olabiliyor. Anlatımlara göre, sözel olarak başlayan şiddet tepki vermeyince fiziksel şiddete dönüşebiliyor.

“Bazen bir kişi koşuyor şeyde, Gölet’te spor yapıyor yürüyüş yapıyor koşuyor. Orada bir Türkler oluyor onlar kışkırtmaya çalışıyorlar, kışkırtıyorlar ya da dövüyor. Hani onlar kışkırttıkları zaman şöyle bir şey söylemeyince, hani bir tepki vermeyince onlar hemen koşup vurmaya çalışıyorlar.” (ST7-18)

“Mesela ben bir kere Gölet’teydim ve bir grup Suriyeli... vardı. Saha maçı oluyor ya aynen halı sahayı kiralamışlardı para ödeyip kiralamışlardı orada oynuyorlar. Bir de fotoğraf veya video çekiyorlardı. Türk kişiler geldi oraya şey yaptılar. Hani izin aldılar biz de oynayabilir miyiz onlar da gelin oynayın diye. Onlar top oynarken kameraya vurdular. Kameraya vururken de diğer kişiler gelip aldı. Yani topu aldılar ve gittiler. Ama o anda niye böyle bir şey yaşandı diye vurmaya başladılar. Ve oradaki hani vurma şeye kadar geldi. Hani kan kanamaya kadar geldi o şekilde.” (SS12-18)

Şiddet çoğunlukla akranlar arasında yaşamakla birlikte, bir Suriyeli genç, yetişkinlerin kendilerine yönelik önyargılı tutumlarından da fiziki şiddet bağlamında söz etti.

“Büyükler vurmuyorlar, onlar şey yapıyorlar. Hani ayrımcılık yapıyorlar, söz olarak ayrımcılık yapıyorlar. Siz ne yapıyorsunuz diye niye gidip savaşıyorsunuz, savunmuyorsunuz ülkenizi kendinizi diyorlar. Sizi yaşıyoruz. Biz size para veriyoruz hâlbuki öyle bir şey yok.”(SS9-17)

Aktarılan bir olayda, herkesin kullanımına açık bir mekânda Türkiyeli gençlerin önceliğin kendilerinde olduğunu savunmaları nedeniyle çıkan tartışma fiziksel şiddete varan bir kavgaya dönüşmüştü.

“Maç yapıyorduk. Geldi birkaç tane Türk çocuklar. O maç yaptığımız yer de okula ait. Biz de orada oynuyorduk. Geçin siz burada ne yapıyorsunuz? Ne bileyim. Biz Türk’üz, siz Suriyelisiniz. Biz sizi mi bekleyeceğiz maç bitene kadar filan. ... siz çıkacaksınız bizi bekleyeceksiniz. Bizim maçımız bittikten sonra siz oynayabilirsiniz diyorlar. Ben de abi niye sizi beklememiz gerekiyor. Maç bitsin de oynarsınız. İsterseniz gelin bizimle oynayabilirsiniz hatta. Yok diyor ne bileyim. Bana vurdular hatta burama kan çıktı.”(SS3-18)

Evlerinin önünde arabalarını çalmaya çalışanlara müdahale ettiğinde dayak yemekle tehdit edildiğini, arabalarına zarar verildiğini anlatan bir Suriyeli genç, “sanki ben çalıyormuşum gibi hissettim” diyerek yaşadığı duyguyu ifade etti.

“Hani şöyle babam Avrupa’ya gittikten sonra bizim arabamız vardı kapının önünde bizim arabamız kendi arabamız, bir çıktım dışarı kişiler gelmişti. Türkler gelmişti arabayı çalmak istiyorlardı. Kapının önüne çıktım ve onları durdurmaya çalıştım. Onların bana dediği şey içeri gir yoksa seni döveriz dediler. Bizim arabamız sanki ben çalıyormuşum gibi hissettim yani. Ve o yüzden yani arabayı kırdılar. Bozdular da.” (SS3-18)

Suriyeli gençlerin okulda yaşadıklarını anlattıkları şiddet çeşitli şekillerde yaşanabiliyor ve kimi zaman da ayrımcılıkla birlikte olabiliyor. Aşağıdaki örnekte, Arapça sınavında yardım etmediği gerekçesiyle Suriyeli bir öğrencinin okul çıkışında bıçaklandığı anlatılıyor.

“Aynı sıkıntı yani iki tane Türk hatta Kürt. Evet, okuldan çıkışta bıçakladılar. Ve o iki öğrenci okuldan atıldı. ... Evet ayrımcılık. Bu Suriyeli çok iyi öğrenciydi hocam çalışkan. Onlara Arapça sınavında da yardım etmedi. O yüzden geldiler çıkışta.” (SS2-17)

Okulda yaşadığı şiddet deneyimini paylaşan gençlerden biri, Türkiyeli arkadaşlarının bir kısmının da kendisini savunduğunu, kavga sonunda hem kendisinin hem de kavga ettiği gençlerin uzaklaştırma aldığı aktardı.

“... okulda ben de kavga ettim çok, evet. ...Kavga ama kanama falan olmadı, sadece vurdum beş kişi geldi. Benim yanımda hani pek Suriyeli iyi arkadaşım olmadığı için ya da hani Türkler beni biraz savundu ama bir yere kadar yani hepsi değil. Evet, ben de uzaklaşma aldım onlar da.” (Sorun neydi orada niye?)
“Aynısı hocam ayrımcılık. Ben de susmadım.” (SS2-17)

Sokakta karşılaşılan şiddet ve kendini koruma yolu olarak “uzak durmak” da başvurulan bir diğer yol olabiliyor.

“Yani şöyle aslında evet durduk yere gelip karışıyorlar ve buradaki kişiler bunu yapınca da mesela bir kişi diyelim ki bir kişi sorun yarattı, hemen 20 kişi toplanıyor çünkü onların tanıdıkları var, bizim böyle yok, bizim böyle akrabalarımız da yok, burada yakınlarımız da yok ki zaten biz sorunları sevmiyoruz. Halep'teyken kardeş gibi yaşıyorduk, herhangi bir şeyde sorunsuz yaşıyorduk. Babam da bana sürekli sorunlardan uzak dur, seni kaybetmek istemiyorum. Çünkü bazen bazı Türkler, Kürtler bıçakla hani bıçaklıyorlar. Bu önceden olan bir olaydı ve bir kişiyi bıçakladılar. Hani babam da o zaman o şey olduğunda babam bana dedi ki seni kaybetmek istemiyorum, sorunlardan uzak dur dedi.” (SS4-17)

Her iki genç grubunda da şiddetin gündelik hayatlarında bu denli fazla yer tutuyor olması çok dikkate değer bir bulgu. Şiddetten korunmanın bir yolu olarak şiddete karşılık vermek gerek Türkiyeli gerekse Suriyeli gençlerde yaygın bir davranış modeli olarak öne çıkıyor. Bu tür durumlarda her iki grup da polise gitmeyi fazla tercih etmediklerini de aktardılar.

“Yok hayır hiç gerek duymadım gereksiz yani. Zaman kaybı yani verecekleri en iyi öğüt kendinizi koruyun yapmayın takılmayın. Bu bende bitmiyor ki karşıdakine de bağlı. Ben yapmayın etmeyin dedikten sonra karşıdaki devam ettikçe ne olacak o yüzden gereksiz. Vakit kaybı. Bu hep bir lafta yani icraata döken yok bunu.” (ST4-17)

“Hayır hayır Sultanbeyli'de kimse kolay kolay polise danışmaz. Herkes kendi sonunu kendisi çözer. Herkes kendi çözümünü üretir.” (ST4-17)

“Biz polise de haber versek uğraşsak da bize hiç kimse bakmıyor. Zaten bizim hakkımız yeniyor. O yüzden hani söylesek de işe yaramayacak. Herhangi bir şey değiştirmeyecek.” (SS3-18)

Şiddetin okulda, sokakta ve karşılaşma mekânlarındaki bu yaygınlığı ve polise gitmeme tutumu üzerine düşünülmesi gereken bir konu olarak öne çıkıyor.

Gençlerin Yaşadıkları Yer ile İlgili Düşünceleri

Gezmek ya da yaşamak için farklı ilçelere gitme arzusu her iki grupta da çok belirgindi. Türkiyeli gençlerde, Sultanbeyli'nin bilinmeyen bir yer olması, vakit geçirebilecekleri mekânlarının bulunmaması ve başkaları tarafından nasıl algılandığına ve güvensizliğe dair vurgular öne çıkıyordu. Sultanbeyli'nin onlar için farklı bir anlamı olduğunu belirtenler de oldu.

“Sultanbeyli’yi duymayan insanlar var.” (ST9-19)

“Şöyle söyleyelim mesela Kartal gibi bir yerde sahil var. Kadıköy de aynı şekilde. Gene Maltepe’den aynı şekilde. Her yerin kendine özgü bir şeyi var. Ama Sultanbeyli’nin öyle bir şeyi yok.” (ST7-19)

“Buraya normalde Sultanbeyli değil Şeytan beyli diyorlar.” (ST12-OGST)

“Evet çıkarız. Sultanbeyli’den çıktığımız zaman yakınlarla değil de daha çok uzaklara gideriz. Beşiktaş’a Kadıköy’e oranın insanları daha kültürlü oluyor. Başka bir yerde yürümek... Sultanbeyli’de tek başına yürüyünce insan kendini güvende hissetmez ama oralarda kendini güvende hisseder.” (ST4-17)

“Sultanbeyli’de önünü biri kesip senden para isteyebilir, para vermedin diye seni bıçaklayabilir. Burada yüzergezer insan sayısı çok fazla. Gençler ailevi sorunlarının çözümünü iyi bir şey gibi maddede buluyor genelde. Burası bana pek güvenli gelmiyor bu nedenle.” (ST4- 17)

Türkiyeli gençler, bir yandan başka yerlerle kıyaslayarak yaşadıkları yerle ilgili memnuniyetsizliklerini ifade ederken bir yandan da Sultanbeyli'nin kendileri için çok farklı bir yer olduğunu, başka yere gitmeyeceklerini de söylediler.

“Biz hangi ilçeye kıyaslasak her zaman geride kalıyoruz. Yani otomatikman da beğenmiyoruz. Tabii ki beğeniyoruz, başka yerde de yaşamam şahsen. Hani doğup büyüdüğüm Kartal’a giderim gidersem. Diğer arkadaşlarımın da hani başka bir yere gideceklerini düşünmüyorum. Burası farklı yer bizim için.” (ST7-19)

Türkiyeli gençlerden birisi de Sultanbeyli'nin çok muhafazakâr olması nedeniyle başka ilçelerde vakit geçirmeyi tercih ettiğini ve maddi olanakların belirleyiciliğini vurguladı.

“Sultanbeyli, mesela daha çok muhafazakâr Sultanbeyli. Ben İstanbul B.’de büyüdüğüm için orası biraz daha rahat. Fakat burası biraz daha muhafazakâr.” (ST1-20)

“Para olunca Sultanbeyli’den kaçıyoruz, olmayınca mecburen Sultanbeyli’de. Kolasına maç yapıyoruz burada akşama kadar birbirimizi yiyoruz. Kolasına maç herkes söylemiştir.” (ST1-20)

Suriyeli gençlerde ise başka yerlerde daha anonim olabildikleri ve daha rahat edebilecekleri vurgusu çok öne çıkıyordu. Avrupa yakasına gitmek, farklı ilçelere giderek İstanbul’da gezmek, birlikte yaptıkları sosyal etkinlikler arasında önemli bir yer tutuyor.

“Arkadaşlarımız Avrupa yakasına ya da Üsküdar’a gidiyor onlar zaten turizm için olan yerler ve çok

fazla turist var. Gayet normal olarak Arapların olması orada. O yüzden çok fazla şey orada yaşamıyorlar. Ama burada ikamet yeri yani insanlar oturuyor. O yüzden burada bunların yaşanması da fazla olur.” (SS12-18)

“Üsküdar Kadıköy Taksim falan Ayasofya. Geçen gittim öyle yani. ... Orada daha iyi tabii çünkü buradaki insanlar da benim gibi onlar da turist mülteci falan filan. Orada daha iyi.” (SS3-18)

“Başka yerde yaşasak daha rahat olurdu. Sonuçta Sultanbeyli de bundan ibaret artık. Uyuşturucu satan bunlarla ticaret yapan kişilerden oluşuyor artık. Artık Sultanbeyli bunlarla dolu.”(SS3-18)

“... Üsküdar’da yaşasam aynı şekilde bunlarla karşı karşıya gelirim ama yine de kavgaya kadar vurmaya kadar gelmez.”(SS3-18)

“Sultanbeyli dışındaki diğer bölgelerde o kadar sıkıntı yaşanmaz diye düşünüyorum. Suriyelilerle alakalı bir sıkıntı yaşanmaz diye düşünüyorum. Orada çok polisler oluyor her yerde dikiliyor ondan. Hani sıkıntı yaşanmayabilir.” (SS11-19)

“İnsanların bir yerden bir yere kültürleri çok fazla değişiyor diyor. Başka bir yerde olsan farklı olurdu yaşam. Sultanbeyli dışında farklı. Sultanbeyli gibi de yerler var. Bağcılar Sultanbeyli gibi. Polisler yok.” (SS2-17)

Gençlerin anlatılarında Sultanbeyli’de birlikte vakit geçirdiklerini söyledikleri alışveriş merkezleri, kafeler, futbol oynadıkları halı saha ve Gölet sosyal tesisleri dışında fazla mekân bulunmuyor. İlçede gençlerin sosyalleşebilecekleri ve kendilerini rahat hissedebilecekleri mekânlara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Kültürel Muhafazakârlık

Her iki grupta da arkadaş gruplarında kızlar yer almıyor. Yine her iki grupta da anneler genel olarak çalışmıyor. Evlilikte tercihleri söz konusu olduğunda Türkiyeli gençlerin de Suriyeli gençlerin de büyük bir kısmında “evleneceğim kız Müslüman olmalı” yaklaşımı belirgin. Eşim eğitilmiş ve meslek sahibi ise çalışabilir diyenler olduğu gibi, gerekmiyorsa çalışmamalı diyenler de var.

Türkiyeli gençlerde, arkadaş gruplarında kız bulunmamasıyla ilgili olarak bir yandan “buralarda böyle şeyler olmaz” gibi yaşanan ortamın güvensizliğine bir gönderme varken, öte yandan da toplumdaki yaygın bakışın etkisi dikkati çekiyor.

“Ortam kötü olduğu için biz kızları bu ortama sokmak istemiyoruz. Geçen hocam da gördü. Tinerciler geldi gördünüz elinde tineri, biz kızları ortama sokamayız.” (ST7-19)

“Mesela önümüzden bir bayan bir kız geçince biz hızlı yürüyüp o kızın önüne geçeriz. ... Arkasından takip ediyorlar demesinler diye.” (ST9-19)

Evlilik ve eşin çalışmasıyla ilgili görüşlere ilişkin anlatılarda kendi bakış açıları kadar aile de önemli bir belirleyici gibi görünüyor.

“... Müslüman değilse evlenmem zaten abla. Ben istesem bile ailem istemez.” (ST5-17)

“Müslüman olması fark eder abla. Öyle olması önemli.” (ST2-18)

“Müslüman olup olmaması önemli olur da bilmiyorum Türk olur mu olmaz mı? Üniversite ortamı hiç belli olmaz ondan sıkıntı olur o kadar.” (ST6-18)

“Şimdi bir öğretmense doktorsa tabii o işine devam etsin. Ama şimdi bir garsondur bir tekstil filan o işleri hiç şey yapmam. Çalıştırmam. (...) Şimdi şöyle bir şey var abla. Ben tekstilde çalışıyorum biliyorum. Bir usta geliyor çok bağırıyor. Şimdi benim karıma bağırsalar benim çok zoruma gider. Ben de dayanmam tabii.” (ST5-17)

Suriyeli gençlerin evlilikle ilgili düşüncelerinde, dinin yanı sıra Suriyeli olması da önem kazanabiliyor. Ayrıca, Suriye adetlerine göre annenin karar verdiğini söyleyen de oldu.

“Tabii ki Müslüman olacak ve tabii ki Suriyeli olacak. Başka türlü olamaz.” (SS4-17)

“Ben karar vermeyi düşünüyorum. Ama normalde işte bize göre, adetlere göre anne karar verir.” (SS5-18)

Etnik köken farklı olabilir ama Müslüman olması şart diyen Suriyeli gençler de var. Genel eğilim, eğitilmiş ve meslek sahibi değilse kadının çalışmaması yönünde.

“... Sevdiğim kızla evlenmeyi düşünüyorum. Ne olursa olsun, Türk olursa olsun, Suriyeli olursa olsun. Önemli olan anlaşmamız. Eğer anlaşırsak evleniriz. Türkiyeli olmasına rağmen. ... Müslüman şart.” (SS7-18)

“Şöyle hani Müslüman olması şart. Türk mü Suriyeli mi onu çok fazla düşünmüyorum.” (SS8-19)

“Müslüman olması tabii ki. Ama Suriyeli olup olmaması o kadar da fark etmiyor benim için.” (SS6-19)

“Bana göre kadın çalışmaz. Ben çalışayım inşallah, o sağlıklı bir şekilde işte devam edeyim, o yeter ki çalışmasın. ... Eğitilmişse çalışabilir, sorun yok.” (SS5-18)

Tabii her iki grupta da farklı düşünceler de var.

“Benim en çok karşı çıktığım şey görücü usulü evlilik. Benim ailem evlenmeyecek, ben evleneceğim. Onunla zaman geçireceğim, onunla eğleneceğim, güleceğim ya da üzüleceğim. Ailemin bulması değil de benim sevdiğim biriyle evlenmek bana daha mantıklı geliyor (...) Benim için dili, dini, ırkı fark etmez. Benim sevmem yeterli olur. Ben seviyorsam fark etmez.” (ST4-17)

“Sevdiğim kızla evlenmek isterim. ‘Nasıl bir kız’dansa ben seversem evlenirim. Özellikleri fark etmiyor yani. Seversem evlenirim. (...) Yoo öyle bir şey yok. Ayrımcı değilim ben. Irkçılık yapmam.” (ST7-19)

“Ben sevdiğim kızla evlenmek istiyorum. Hiçbir şeye bakmaksızın, ne olursa olsun. Önemli olan onu

sevmem. ... Geleneksel evlilik yapmak istemem, bunu düşünüyorum.” (SS11-19)

Gençlerin bu konudaki görüşlerinin gerisinde, iki toplumdaki geleneksel normların bulunduğu ve gençlerin de bu normları benimsemiş olduğu söylenebilir. Gençler bu muhafazakârlığı içselleştiriyor ve yeniden üretiyor gibi görünüyorlar.

Gelecek ile ilgili Planları

Her iki grupta da gelecek beklentileri ortak; üniversite okumak, kendi işini kurmak, yurtdışına gitmek öne çıkıyor. Ayrıca futbolcu olmak da her iki grupta da gençlerin geleceğe dair hayallerinde yer tutuyor. Öte yandan, gelecekle ilgili karamsar düşünceleri olan gençler de yine her iki grupta da var.

Eğitimine devam eden gençler arasında hem Türkiyeli hem de Suriyeliler açısından üniversite okumak gelecek planlarının önemli bir parçası.

“Polis akademisine gitmek istiyorum. Polis olmak istiyorum, bir yerlere geliş gidişleri ağırbaşlılıkları. Bu yüzden de polis olmak istiyorum.” (ST4-17)

“Üniversite planım var. Asıl problemim şu üniversiteden sonra master yapmak gerekiyor iki yıl yurtdışında annem de soruyor işte nasıl yapacaksın nasıl olacak. Nasıl halledeceğiz diye. Asıl sorun o. O yüzden izin vermiyor. Türkiye’de de yok çoğu şeyin mastırı. Öyle. Yani üniversiteye okuma fikrim var öncelikle.” (ST10-15)

“Kafamda üç tane bölüm var. Tercümanlık, siyaset veya hani nasip olursa işte mühendislik olmaz ama. Çok fazla puan istiyor.” (SS2-17)

“Şöyle, ben Suriye’deyken zaten üniversiteyi Suriye dışında okumak istiyordum. Şimdi de Türkiye’deyim. Okuyacağım yani burada okuyacağım üniversiteyi.” (SS12-18)

Çalışan gençler ağırlıklı olmak üzere ise, yine her iki grupta da kendini işini kurmak gelecek hayalleri arasında.

“Yani garson olsun, ama birkaç sene öyle idare ederim çalışırım. Sonra ne yaparım, kendime yeni bir yer açarım.” (ST5-17)

“Var, planım var. İşimi büyütmeyi düşünüyorum. ... En büyük kapasiteye kadar gelmesini sağlamayı düşünüyorum.”(SS11-19)

“Bir beş yıl sonra eğer üniversiteme devam etmezsem, okuluma devam etmezsem kendi işim olsun isterim. O şekilde düşünüyorum. Hani tabii ki bu süreç içerisinde bir işçi olarak çalışan birilerinin hani yanında çalışmak zorunda kalacağım ama beş yıl sonra artık benim kendi işim olsun isterim, bir işçi olarak hani bir işte çalışmak istemem. O şekilde. Kendi işimi kurmak istiyorum.”(SS10-19)

“Var, planım var. İşimi büyütmeyi düşünüyorum. İlerleyen zamanda biliyorsunuz, insanlar gelecekler bana,

bir tasarım yapmamı isteyecekler, tasarımın fiyatları bayağı yüksek, 10 bin lira falan, onun için işimi büyütmek istiyorum. Bunu büyütmeye çalışıyorum. En büyük kapasiteye kadar gelmesini sağlamayı düşünüyorum.” (SS11-19)

Her iki grupta da gelecek hayalleri arasında yurt dışına gitmek de var. Bu Suriyeli gençlerde daha fazla.

“Yurt dışına gideceğim. Ondan sonra askere gittikten sonra yurt dışına gideceğim. ... Yurtdışından buraya geldikten sonra yatırım yapmak buralarda.”(ST2-18)

“Burada çok sıkıntı. Ben de şimdi şeye bakıyorum Hollanda’ya gittikten sonra belki daha iyi olur.” (SS3-18)

“Burada biz hayatımızı belirli bir düzene sokamıyoruz. Hani diyelim ki ben bir yer açacağım, bir dükkân açacağım, bir şirket açacağım herhangi bir şey iş yeri açacağım. Orada şunu düşün ben bunları yaptıktan sonra bu kadar uğraştıktan sonra insanlar Suriye’ye gönderiliyor. İdlib’e bırakılıyor ve her şeyi bitiyor. Ya da diğer kişiler gelip mağazayı ya da dükkânı kırıyor. Hatta bazen arabalarını bile kırıyorlar. Ben o yüzden Avrupa’ya gitmeyi düşünüyorum. Öyle bir düşüncem var.” (SS3-18)

Suriyeli gençlerin gelecek planları arasında futbolcu olmak da yer alıyor. Gençlerden ikisi bunu dile getirdiler. Bu gençlerden birisi hali hazırda hem yarım gün çalışıyor hem de Fenerbahçe Futbol Kulübüne devam ediyor.

“Şöyle. En büyük hayalim benim futbolcu olmak ve ben hani Allah’ıma güveniyorum hani bir gün gerçekten çok fazla böyle iyi param olacak ve o zaman ben işte şirketler açacağım veya diyelim ki hayır şey dernekleri ne diyorlar ona? ... Sivil Toplum Kuruluşları, dernekleri, vakıfları açacağım ve hani birçok kişi bana yapamazsın dedi ama ben güveniyorum kendime, ben bunu yapabileceğimi düşünüyorum ve her gün bunu düşünüyorum. Her gün bu hayali kuruyorum.” (SS4-17)

“Çok çok iyi bir oyuncu olmayı tabii yani oyuncu diyorum futbolcu oynamayı çok isterim hani Messi gibi Lionel Messi hani tabii ki herkes ister bunu.” (SS8-19)

Türkiyeli gençler arasında, geleceğe ilişkin planları olmakla birlikte karamsar olanlar da var. Türkiye’de ekonominin çok kötü olduğunu ve geleceğinin belirsiz olduğunu söyleyen bir genç bu nedenle üniversite okumaktan vazgeçtiğini belirtiyor.

“Ekonomi, ekonomi ve gelecek belirsizliği tamamen sıfır. (...) Yarın ne olacağım bilmiyorum. (...) Üniversiteyi tabii çıkardım aklımdan.” (ST1-20)

Benzer şekilde Avrupa’ya gitme planları olan Suriyeli genç de, Türkiye’de kendisine bir gelecek göremediğini, Suriye’ye dönmесinin daha iyi olabileceğini, beş yıldır burada kendileri için gerek iş ve para gerekse de eğitime devam anlamında bir şey yapamadıklarını çok çarpıcı anlattı.

“Yaşamıyoruz biz burada. Suriye’ye dönsen en azından daha iyi kendi evimiz var. Orada belki daha iyi yaşadık. Burada hayat bizim için şey yok yani geleceğimiz yok. Öyle bakıyorum. ... Yani beş seneden beri

altı sene oldu herhalde altı seneden beri hiçbir şey yapamadık Türkiye’de. Hiçbir şey yapmadık hiçbir şey. ... Yani hayatla ilgili hiçbir şey yok. Ne para ne iş ne okuma hiçbir şey yok.” (SS3-18)

Önyargılar ve Ayrımcılık

Buraya kadar aktardığımız bulgularda, farklılaşan yanları bulunsa da, gençlerin eğitim ve okul yaşamı, günlük hayatlarında şiddetin yeri, yaşanan yerden memnuniyetsizlik, evlilik ve eş özellikleriyle ilgili düşünceleri ve gelecek beklentileri açısından benzerlikler olduğunu vurguladık.

Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin en fazla ayrıştığı ve farklılaştığı alan ise, önyargılar ve ayrımcılık. Türkiyeli gençlerin toplumda mevcut olan önyargılı söylemleri ve ayrımcılıkları üstlenip günlük hayatlarında yeniden inşa ettikleri söylenebilir. Türkiyeli genç erkeklerin söylemleri, devlet yardımı aldıkları, vergi vermedikleri, daha az ücrete çalışmaya razı olarak Türkiyelilerin işsiz kalmalarına neden oldukları, Türk askeri Suriye’de savaşırken Suriyeli gençlerin nargile kafelerde gezdikleri gibi, belli çevrelerde, siyasette ve medyada da hâkim olan ve gerçekliği olmayan dilden etkilenmiş görünüyor.

Suriyeli gençlerde ise, kendilerine yönelik önyargılı bakış açıları ve maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlamaya ilişkin anlatılar öne çıkıyor. Bu önyargı ve ayrımcılığa ilişkin deneyimleri ise okul, sokak, halı saha gibi ortak kullanım mekânlarındaki karşılaşmalarda yaşıyor. Her iki grup da bunu günlük hayatlarında da önemli bir yere yerleştiriyorlar. Kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde her iki grupta da bu söylem ve deneyimler paylaşılıyor.

Önyargı ve ayrımcılık üzerine düşünceler, bireysel görüşmelerde de anlatılmakla birlikte, her iki grupta da odak grup görüşmelerinde daha fazla dile getirildi. Odak grupların ağırlıklı olarak birbirini tanıyan gençlerden oluşması nedeniyle ortak deneyimleri bulunmasının yanı sıra grup ortamının yarattığı dinamik de önyargı ve ayrımcılıkla ilgili paylaşımların daha fazla olmasına yol açtı.

Türkiyeli Gençler

Türkiyeli gençlerin paylaşımlarında, daha önce de belirtildiği gibi, politik söylemlerde ve medyada yaygın olarak tekrarlanan ve gerçekliği bulunmayan söylemler hâkim durumda.

Gençler, Suriyelilerin vergi vermedikleri ve iş yaşamında Türkiyelilerden daha avantajlı olduklarını düşünüyorlardı:

“Benim babam 45 yıldır Sultanbeyli’de... Babamın dükkânı açılmıyor şu anda. (Onların) vergi muafiyeti var. Onlar rahatlar, dükkân açıyorlar, dükkân kapatıyorlar, istediklerini yapıyorlar. Bu ayki kiradan başka hiçbir sorunları yok. Bizim ÖTV ve KDV’imiz var...” (ST4-17)

“...Hani bildiğiniz üzere tabelanın yüzde yetmişinin Türkçe olması gerekiyor. Türkiye’deki tabelaların dükkân tabelalarının bu doğu tarafında yüzde 50 Kürtçe yüzde 50’si Türkçe olunca çingar çıktı. Doğru tarafına kayyumlar atandı falan. Siyasete girmiyorum yanlış anlamayın. Suriye Caddesi’ndeki tabelaların çoğu yüzde 80’i Arapça kimsenin sesi çıkmıyor. Yüzde yüz Arapça. Suriyeliler Türklerden daha üstün bak bu ayrımcılık bu yani. Benim az önce demek istediğim buydu. Kendi ülkenin vatandaşını her zaman 1-0

önde başlatman gerekiyor. Hâlbuki biz 3-0 geri düştük şu an. Suriyelilerin düşmanı değiliz ama burada bizim hakkımız yeniyor. Çalışan hakkıyla çalışsın. Burada bizim hakkımız da yeniyor. İyi insanlar da var. Haklarında hayırlısı olsun.”(ST11-OGST)

“Kendileri gelmiyorlar. Biz kimin geleceğiyle ilgili karışmıyoruz. Kim gelirse gelsin bizim için sıkıntı değil. Kapımız herkese açık bu mahallenin insanı olduğu sürece gelebilir hocam. Ama onlar her zaman bizden 1-0 önde.” (ST12-OGST)

“Şurada merkezde şey var ya diyor Suriyeli Caddesi, kuyumcular her şeyleri var. ... Bizim Türklere öyle bir kuyumcu yok. Mesela adamların kuyumcusu bile lüks.” (ST12-OGST)

Suriyelilerin devlet yardımı aldığı ve aylık maaşları olduğu klişesi de tekrarlanıyor.

“Evde beleş oturuyorlar. Devlet bakıyor. Devlettten yardım alıyorlar. Aylık maaş veriyorlar.” (ST2-18 OGST)

“Onların ekonomik olarak bir sıkıntısı olduğunu düşünmüyorum. Devlettten destek aldıkları halde her gün B’ları siz tanyorsunuz. Suriyeli B’lar. Her gün dileniyorlardı. Her gün her gün bizim o zaman Iphone 6 almaya paramız yetmiyordu. Onların her gün cebinde Iphone 6 vardı. Note 3’ler yeni çıkmıştı onlardan vardı.” (ST11-OGST)

“Devlet bakıyor onlara. Neden diye sorarsanız, biz otobanda veya yolda son ses müzikle geçerken ceza yiyoruz. Onlar geçerken hiçbir şey yok. Ben buna kendim bizzat şahit oldum. Üst kattakiler mesela adamlarından bir kere dışarı çıktığını görmedim taşındığı günden beri.” (ST6-18 OGST)

Görüşmelerde, Suriyelilerin çok gürültü yaptıkları ve çevredekileri rahatsız ettiklerine dair anlatımları da duyduk.

“Evet, herkes rahatsız oluyor. Sadece biz değil ki. Sekiz daire ver. Hepsi de şikâyete bize geliyor. Burası düğün salonu değil dedim. Alkış malkış yapacaksan git düğün salonunda yap. ... Tamam abi dedi kusura bakma. ... Hemen, abi özür dilerim özür dilerim diyorlar.”(ST9-19 OGST)

“Bizim alt katta şarkı açıyorlar alkış malkış, kapıyı çalıyorum hayırdır kardeşim diyorum. Dedim kiracısınız milleti rahatsız etmeye hakkınız yok. Ağabey kusura bakma, kapat şu teybi dedim bir daha açma.” (ST6-18 OGST)

“Mülteciler farklı Suriyeliler farklı... Suriyeliler diyelim vatanından kaçıp burada vatan kurmaya çalışıyorlar... Bilmiyorum kendilerince haklı olabilirler ama yani verdikleri rahatsızlıktan dolayı haksızlar... Verdikleri rahatsızlık... Mesela benim annem pazardan gelirken hani 15 kişi yanından geçerek yüksek sesle müzikle geçiyorlar, bunu Türk gençleri yapmaz. Müziği kapatır, camları kapatır. Ellerinde ses bombalarıyla rahat rahat dolaşıyorlar. Onlar rahat rahat yapıyorlar. Bunu Türklere yapmaz bunun farkında olur. Yarın iki gün sonra onun orada annesi olabilir.” (ST4-17)

Çalışma yaşamına ilişkin söylemlerde, hem düşük ücretle çalıştıkları için Türkiyeli işçileri olumsuz

etkiledikleri klişesi tekrarlanıyor, hem de çalışırken bir yandan da devlet yardımı aldıkları vurgusu var.

“Her sektörde mevcut. Şu an sizin bir dükkânınız olduğunu düşünün, ben bir Türküm bana 100 lira yevmiye vereceğinize günlük Suriyeliye 50 lira verip Suriyeli çalıştıracaksınız. Daha da çok çalıştırıyorlar. Mesela R. 200 liraya çalışıyorsa 100 liraya bir-iki tane Suriyeli alıyor adamın işini de hafifletiyor. Mesela Türk halkı aç. Suriyeli bir ortacı olsun Türk olsun. Türk ortacıya 1750 verecekse mesela Suriyeliye 1500-1400 verir.” (ST11 OGST)

“Başka iş bilmiyorlar çünkü tekstili. Sanayide mesela Suriyeli yok. Yapanlar var da çok nadir. Ucuz mucuz. Onlara hani ne iş olsa yaparız mantığındalar. Çünkü başka bir ülkelerde aç kalamazlar. Devlet bakıyor zaten aç kalamazlar. Devlet bakıyor o ayrı da insanların ekstra geliri, şimdi Suriye’deki iç savaş bittiğinde oraya döndüklerinde hiçbirinin maddi sıkıntı çekeceğini ben düşünmüyorum. Olan yine bize oldu. Benim vergilerimle onlar geçiniyorlar.” (ST2-18 OGST)

Suriyeli dilencilerin Türkiyeli dilencilerden fazla olduğu algısı da dile getirildi.

“Ben Türk görmedim. Ben de Türk görmedim. Suriyeliler geldikten sonra bizimkilerin işi kapattılar. Onlar egemenliği eline aldılar. ... Merkezde şimdi Türk dilenci bulamazsınız, bir tek cami önlerinde o da arada bir. O da koranadan beri gelmiyorlar.” (ST7-19 OGST)

Askerlik konusu çok vurgulanıyor; “niye biz askere giderken onlar gitmiyor” ya da “bizim askerimiz orada savaşırken, onlar nargile kafelerde geziyor” gibi ifadeleri sık sık duyduk.

“Bizim zorumuza giden benim bizim askerimiz gidip onların orada savaşırken onların burada eğlenmesi. Benim arkadaşım şu an Suriye sınırında asker. Çocuğa saldırı (oldu). Çocuk ölümden yeni döndü, hastaneye yatırıldı. Onlar geliyorlardı, eğleniyorlar, takılıyorlar, gülüyorlar, eğleniyorlar. O bizim zorumuza gidiyor. Başka bir şey zorumuza gitmiyor.” (ST12 OGST)

“Benim anlamadığım tek konu, ben şimdi önümüzdeki ay önce önümüzdeki diyorum ocak ayında askere gidiyorum. H de gidecek, R uzattı. Onlar niye askerlik yapmıyor? Evet, bazıları vatandaş oldular, kimlik aldılar. Oy için. Yine [durum] 4-0 oldu resmen. Asıl kendi ülkesinde savaşmayan bizim ülkemizde askere mi gidecek? Bizim ülkenin vatandaşı. Bizim ülkenin vatandaşysa bizim ülkenin kurallarına uymak zorunda. Ama gitmezler. Nasıl benim arkadaşım onların ülkesinde askerlik yapıyor. Onlar da burada yapacak. Hem kendi ülkesine ihanet eden bizim ülkemizde askere almazlar. Onu buraya getirene söyleyeceksin, bize söylemeyeceksin.” (ST12 OGST)

“Bazen şöyle hani ülkesi savaş altındayken burada rahat olmaları biraz rahatsız etti beni. Hani düşünsenize ülkeniz savaş altında siz başka ülkede çok rahat geziyorsunuz. İnsan bir şey yapar. Ama öyle bir şeyleri de yoktu. Rahat geziyorlardı.” (ST8-15)

Suriyelilere gündemde olmaları nedeniyle haksızlık yapıldığını söyleyen bir gencin ifadeleri dikkat çekiciydi.

“Çok gündemdelere, yaptıkları her şey haber oluyordu.... Onlara da biraz haksızlık oldu. Tabii ama çok göz

önündelerdi. Hani burada değil ama başka yerde de ... Türkler de yapıyordu ama ne bileyim Türkler bu kadar haber olmuyordu, ama bir Suriyeli yaptığında haber oluyor.” (ST4-17)

Suriyelilerle Türkiyeliler arasında fark olmadığını söyleyen de vardı.

“Yani küfür argo kelimeler yani. Şok oluyorum yani nasıl. Bizimkilerde tabii Türkler olarak bizim çevremizde de var. Hem de çok fazla var. Kendi kardeşine bile argo kelime kullanan var. Yani aynı türden bir insanız. Sadece soylarımız farklı. Dil ırk filan farklı olduğu için şey oluyor ama normalde bazı huylarımız onlar gibi, onların da bizim gibi huyları var. Mesela yardım konusunda iyileri var kötülerini var. Sonra mesela ırkçılık yapmayı var yapmayı var. Bizde de aynı şekilde. Benzerlik var. Farklılık yani görmüyorum görmedim ben.” (ST8-15)

“Türkiye’de Suriyeli bir gencin en önemli sorunu ne olabilir?” sorusuna bir Türkiyeli gencin verdiği yanıt da oldukça dikkat çekiciydi.

“Dışlanmaktadır herhalde bilmiyorum hiç görmediğim için konuşmadığım için bilmiyorum.” (ST6-18)

Öte yandan çalışma yaşamındaki karşılaşmalar bakışı farklılaştırabiliyor.

“Eskiden adlarını bilmediğimiz için Suriyeli derdik. Suri bir gel buraya? Böyle derdik. Şimdi Allaha şükür adlarını biliyoruz. (...) Benim iş yerimde şu an çoğu Suriyeli. ... Adlarla şey yapıyorum. Anlaşıyoruz güzel.” (ST5-17)

Suriyeli Gençler

Suriyeli gençlerin anlatımlarında da isimleri yerine “Suri” ya da “Suriyeli” hitabına maruz kaldıkları çok sık dile getirildi. Kendilerini savunma, anlatma ve anlaşılma çabası, uzak durma, market-otobüs vs. gibi mekânlarda Arapça konuşmama ya da Avrupa’ya gitme arzusu gibi konuları kendi aralarında çokça konuşuyorlar.

“Ayrım yani. En çok ayrımcılıktan bahsediyoruz. Suriyelilere yapılan ayrımcılıktan, bu durumdan nasıl kurtulabiliriz? Belki Avrupa ülkelerine gidebiliriz o şekilde konuşuyoruz.” (SS2-17 OGSS)

“Yani şöyle evet önyargı çok fazla mesela ilk geldiğinizde Türkiye’ye bundan var mıydı sizde Suriye’de bundan var mıydı Suriye’de diye hani bizim çölde yaşadığımızı düşünüyorlardı. Hani o şekilde.” (SS12-18)

“Genellikle Suriyelilerin durumlarından bahsediyoruz. Mültecilerin yaşadıkları sorunlar, mülteci oldukları yerlerden bahsediyoruz. Orada yaşanan sorunlardan bahsediyoruz. Onların durumlarından bahsediyoruz o şekilde.” (SS3-18 OGSS)

Ayrımcı ve dışlayıcı bir tavırla karşılaşmamak için toplumsal mekânlarda Arapça konuşmadıklarını belirtenler var.

“Mesela dışarı çıktığımızda biz Arapça konuşamıyoruz. Korktuğumuzdan değil, ama her anda bir sorun

yaşanabilecek diye, sıkıntı çıkacak diye düşünüyoruz. O yüzden Arapça konuşmuyoruz.” (SS3-18 OGSS)

Görüştüğümüz kişiler arasında, Suriyeliler ve Türkiyelilerin bazı durumlarda farklı muamele gördüklerini düşünenler vardı. Trafik kazası yapan Suriyeli bir genç, kazayı yaptığı aracın sahibinin önce saygılı bir şekilde konuştuğunu, Suriyeli olduğunu öğrenince ise kendisini suçladığını anlattı. Kaza yaptığı aracın sahibinin Türk olması ve kazaya karışan kişiyi tanıyor olması nedeniyle olayın kapatıldığını, başka türlü olsa Suriyeli olarak kendisinin suçlu çıkarılacağını aktardı.

“Bir araç sürüyordum. Araç sahibi Türk'tü. Ben işte kaza geçirdikten sonra indim, bir Türk'le karşılaştım. Hemen o saygılı bir şekilde konuşmaya başladı. Ben de biraz çekindim biraz onun için o kadar konuşamadım işte. Suriyeli olduğumu öğrenince hemen suçlu olduğumu söyledi. Öncelikle saygılı olarak konuşmaya başladı ve Suriye olduğumu bilince hemen tam tersi bir şey yapmaya başladı ve o anda ben işte aracın sahibini aradım, geldi. İşte daha önce zaten polisleri aradık işte gelsin diye biz şey yapacaktık, işte araçları bir kenara çekecektik. Ama Türk işte aracın sahibi Türk olan gelince, o işte bu kaza yapan hem de arkadaşı çıktı. Yani tanıdığı çıktı, onun için şikâyetten vazgeçti, evet şikâyetten vazgeçti ve o tamir etmektense o çünkü zarar vermişti, o tamir etmektense biz tamir ettik. Türk olmasaydı eğer, biz suçlu olurduk.” (SS11-19 OGSS)

Görüştüğümüz Suriyeliler, Suriyelilerin devlet yardımı aldıkları yönündeki yaygın söyleme karşı kendilerini savundular.

“Bizim buradaki Türkler devletin bize maaş verdiğini düşünüyorlar. Hatta Başbakan Erdoğan bir süre önce çıkıp işte bir Suriyelilere bu kadar milyon falan para verdik ve insanlar bu yüzden bunu zannediyorlar. Onlar bizi içirip yediyorlar yaşatıyorlar, bize hâlbuki böyle bir şey yok. Biz burada işte parayı alıp dışarı çıkıp gezip döndüğümüzü sanıyorlar. Ama böyle bir şey yok.” (SS3-18 OGSS)

“Benim maaşım mesela bankaya yatıyor, o yüzden ben gidip oradan çekiyorum, ama oradaki duran kişiler benim işte bunun yardım kartı olduğunu düşünüyorlar ve işte devlet bana bu parayı veriyor gibi düşünüyorlar yani. Yani Kızılay kartı diye bir kart var. O bile yurtdışından gelen bir para, insanlara bu para yurtdışından geliyor ve dağıtılıyor ki zaten yetim olan kişilere dağıtılıyor. Çok kötü durumda olan kişilere dağıtılıyor. Hani bu şekilde çok yanlış anlaşılmalarda var. Kendimi çok fazla gurbette hissediyorum.” (SS13-OGSS)

Suriyeli gençler, okulda ayrımcılık ve dışlanma deneyimlerinden de söz ettiler.

Örneğin, tarih ders kitaplarında yer alan Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Arap toplumunun Türkiye'ye yönelik tavrıyla ilgili söylemlere itiraz edenler ve bunun aksini anlatmaya çalışanlar oldu.

“Okulda mesela Tarih dersinde oluyoruz. Tarihte Osmanlı zamanlarında işte İstanbul'un fethedilmesi, Çanakkale'nin savaşı işte oradaki dersteki kişiler veya sınıftaki kişiler bize diyor ki siz hainsiniz, siz bizi sattınız, siz bizimle birlikte savaşmadınız. Araplar tabii ki. Hâlbuki hani hocanın yanına gidiyorum ve ona gösteriyorum. Bakın bunlar Arap kişilerin adları, Çanakkale'de savaşanların adları gidip internetten açıp gösteriyorum. İnansınlar diye.” (SS13-OGSS)

“Anlaşamadıklarım, yani onlar ırkçılık yapıyor. Bizi sevmiyorlar. Ben de uzak duruyorum, yani sıkıntı istemiyorum. O kadar. (...) Sanıyorlar ki hocalar bize yardım ediyor okulda. Mesela biz çalışmıyoruz, babam annem çalışmıyor diye sanıyorlar, biz maaş alıyoruz (sanıyorlar). Yani o yüzden sevmiyorlar bizi. Bizim hakkımızı yediniz falan diyorlar.” (SS2-17)

Neden ülkeleri için savaşmadıklarına dair sataşmalara maruz kaldıklarını anlatanlar da vardı.

“Siz savaşmadınız. Gidin savaşın. Yani bana benim yaşında genç geliyor, o da 18-17 yaşında, diyor ben olsam Suriye’de savaşırđım. Ne bileyim gerekirse ölürdüm orada, gelmezdim Türkiye’ye. Öyle diyor. Sen burada ne yapıyorsun git savaş falan diyor. Bizim ecdatlarımız 12’de savaştlar ne bileyim öyle. Böyle konuşuyorlar. Ona hiçbir şey anlatamazsın böyle konuşunca. Böyle bir senle bir adam konuşunca hiçbir şey anlatamazsın. Yani ben de tamam tamam diyorum.” (SS3-18)

Gençlerden birisi, Suriye’yi ve Suriyelileri geri kalmış olarak gören bakışlar olduğunu, bu nedenle kendisini “daha düşük bir seviyede” gördüğünü anlattı.

“Kendimi böyle aynı senin gibi hissedemiyorum. Her zaman düşük bir seviye. (...) O bize böyle bakıyorlar onlar mesela Afrika’daki gibi insanlar var ya. (...) Onlarda ekmek yok, onlarda ev yok filan. Bazen ben Türklerle konuştuğum zaman bizim evlerimizi gösteriyorum telefonda bu ne Suriye’de böyle bir şey var mı diyor. Onlar bize böyle yani aynı Afrika’daki gibi insanlar bakıyorlar bize, onlarda ekmek yok onlarda evler yok. (...) Bizde bir şey yok. Sanki biz ormanda yaşıyorduk. O da ne biliyim herhalde bakmıyorlar, yani araştırmıyorlar.” (SS3-18)

“Yani şöyle evet önyargı çok fazla. Mesela ilk geldiğinizde Türkiye’ye bundan var mıydı sizde, Suriye’de bundan var mıydı Suriye’de diye hani bizim çölde yaşadığımızı düşünüyorlardı. Hani o şekilde.” (SS12-18)

Sultanbeyli’de yaptığımız alan araştırması bulgularını özetlemek gerekirse, Küçükçekmece’de olduğu gibi burada da gençlerin eğitim sistemi içinde olduklarını ama Türkiyelilerin ve Suriyelilerin farklı nedenlerle okula bağlarının zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Sultanbeyli’de okulda ve sokakta şiddet genç erkeklerin gündelik hayatının bir parçası. Buna ek olarak Suriyeliler önyargılardan ve ayrımcılıktan şikâyet ederken, Türkiyeli gençler ise toplumda var olan Suriyelilere ilişkin klişeleri ve önyargılı algıları tekrar ediyorlar. Öte yandan, iki gruptaki gençlerin çoğunun kültürel açıdan muhafazakâr değerleri benimsediğini, yine çoğunun gelecekle ilgili eğitim ve iş sahibi olmaya ilişkin planları olduğunu görüyoruz.

SONUÇ

Sonuç bölümünde, hem alan araştırması yaptığımız iki bölgeyi göçle şekillenen kentsel mekânlar olarak karşılaştırmak hem de araştırmanın bulgularını özetlemek istiyoruz (Bkz. Şekil 3). Çünkü iki bölgenin kentleşme öyküleri, aynı zamanda göçmenler ve mültecilerin buradaki yaşamlarına dair de bir ipucu veriyor.

Alan araştırmasının yapıldığı Küçükçekmece'nin Atatürk ve Mehmet Akif mahalleleri ile Sultanbeyli ilçesinin 1980'lerde yoğun göç alarak kentleştiği, daha önce ise çok sınırlı yerleşimin olduğu kırsal alanlar olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki bölgede de TEM otoyolunun yapılmasıyla birlikte çok hızlı bir yapılaşma gerçekleşmiş. Atatürk ve Mehmet Akif mahallerine yönelen göçte en belirleyici faktör otoyol yapımına ek olarak İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin varlığı olabilir. Organize sanayi bölgesinin yanında kurulan bu mahallelerin ilk aşamalarda aldığı göç Sultanbeyli'nin aldığı göçten farklılaşmaktadır. Sultanbeyli'ye yönelen göç, yasal olmayan yollarla işgal edilen arazide gecekondular inşa ederek doğrudan gecekondular yapmanın yarattığı değerden yararlanmak amaçlı iken, Atatürk ve Mehmet Akif mahallelerine yönelen göç sanayide çalışmak amaçlı bölgeye gelen işçilerden oluşmaktadır.

İOSB'nin yanı sıra, Atatürk ve Mehmet Akif mahallelerinde kayıt dışı olarak örgütlenmiş "merdiven altı" tabir edilen apartmanların giriş ve bodrum katlarında faaliyet yürüten atölyeler de var. Organize sanayi bölgesinin varlığı ve bölgenin otoyolların kesişme noktasında bulunması kayıt dışı atölyelerin sayısının hızla artmasına yol açmış. Kayıt dışı ucuz işgücü üzerine kurulu bu atölyeler Suriyelilerin de burada yoğunlaşmalarında önemli bir rol oynamış. Görüşmelerde, bölgede çıkan gerilimlerde önemli bir etken olarak Suriyeli işçilerin kaldığı "bekâr işçi odaları"nın varlığı gösterildi. Bölgede kalıcı bir işsizlik olmasına rağmen, görüştüğümüz Türkiyeliler düşük ücretle çalışan Suriyeli işçilerin bu işsizliğe neden olduğunu düşünüyorlardı. Tam tersine bölgeye gelen ucuz Suriyeli işgücünün bölge ekonomisinin canlanmasında ve "merdiven altı" atölyelerin yaygınlaşmasında bir rol oynadığı söylenebilir.

Bölgenin diğer bir özelliği ise Suriyelilere yönelik destek sisteminin zayıflığıdır. Hem ilçe belediyesinin hem de bölgedeki sivil toplum yapılanmasının bu semtte yoğunlaşan Suriyeli nüfusa hizmet verme kapasitesi oldukça düşük. Örneğin, Küçükçekmece'de Hayata Destek Derneği'nin bir toplum merkezi var ve ilçe belediyesinin "İyilik Merkezi"nde Suriyeliler ve diğer göçmenlere yönelik sosyal yardımlar mevcut; ancak Küçükçekmece'nin coğrafi büyüklüğü ve Suriyelilerin söz konusu iki mahalledeki yoğunlukları düşünüldüğünde, sivil toplum ve belediyenin bu topluluklara erişimi sınırlı.

Sultanbeyli 1980'li yıllarda yani Atatürk ve Mehmet Akif mahalleleriyle hemen hemen aynı zamanda kurulmuş olan bir gecekondular bölgesiydi. Sultanbeyli'deki yapılaşma, barınmak amacıyla sanayi bölgelerine yakın yerlerde hazine arazilerine kurulan geleneksel gecekondulardan farklılık taşıyordu. Bu gecekondulaşma sistemi, işgal edilen arazinin önce küçük parsellere ayrılarak satılması ve yapılan gecekonduların da doğrudan satılması veya kiraya verilmesi amaçlı idi. Burada gecekondular barınma amaçlı olarak ihtiyaca göre şekillenen ve büyüyen bir yapı yerine ilk baştan satılmak amaçlı ve çok katlı yapılmak üzere planlanan bir yapı tarzıdır. Gecekonduların metalaşması diye nitelendirilen bu sistem kendi içine kapalı gecekondular yapımına yönelik bir inşaat sektörünün oluşumuyla birlikte bölgeye göçün hızlanmasına yol açmış.[24] Hızlı yapılaşma, düşük ücretler, işsizlik ve kayıt dışı inşaat sektörü üzerine şekillenen bu

[24] Işık ve Pınarcıoğlu, 2003, s. 159-167.

semt kendi içinde dinî cemaatlerin de etkisiyle 1990'lardan bu yana bir dayanışma yapısı oluşturmuş ve bu dayanışma yapısının ilçe belediyesi üzerinde önemli etkileri olmuş. Denilebilir ki, bu yapılanmanın etkileri en son gelen Suriyeli mültecilere yönelik destek yapılanmasının da temelini oluşturmuş ve gelen mültecilerin bölgeye entegrasyonu İstanbul'un diğer bölgelerine oranla daha başarılı olmuştur. Mültecilere yönelik destek sistemi belediyenin yanı sıra Mülteciler Derneği ve Kızılay gibi güçlü sivil toplum kuruluşlarına dayanmakta.

Mekân	Mekânın oluşumu Göç motivasyonu	Göçe müdahale - Destek	Enformel Sosyal Kontrol	Formel Kontrol	Sosyalleşme Alanı
Küçükçekmece (İkitelli)	Sanayi Sitesi	Zayıf	Zayıf	Güçlü	Sınırlı (Futbol, halı saha)
Sultanbeyli	Gecekondulaşma	Güçlü	Güçlü	Zayıf	Sınırlı (Futbol, halı saha)

ŞEKİL 3: Sultanbeyli ve Küçükçekmece Alan Araştırması Bulgularının Karşılaştırması

Hemen hemen aynı dönemde kurulmuş Atatürk ve Mehmet Akif mahalleleri ile Sultanbeyli'nin karşılaştırmasını yaparsak, mekânın kuruluş ve ana göç motivasyonunun farklılığını görürüz. Sultanbeyli'ye yönelen göç kendi içinde organize, güven ilişkileri üzerine kuruludur (kısmen cemaat dayanışması) ve yasal dayanağı olmayan arsa ve yapı üretimi üzerine şekillenmiştir. Bu dayanışma güçlü bir enformel sosyal kontrol sistemi oluşturmuş ve bölgeye yönelen yeni göç hareketlerini de şekillendirmiştir. Bölgenin bu özelliği hem bölgeye gelen göçü kontrol etmeye çalışırken hem de yeni gelen göçmenlerle daha önce gelen göçmenler arasında çıkan sorunları bir ölçüye kadar çözücü veya sorun çıkmasını engelleyici bir nitelik de taşımaktadır. Organize sanayi bölgesinin işgücü ihtiyaçları üzerine kurulu İkitelli göçü ve mahalle yapılanması, görüldüğü kadarıyla bu tür bir enformel sosyal kontrol sistemine sahip değildir.

Gençlerin günlük yaşam deneyimlerine baktığımızda ise iki bölgede de Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerin hayatlarının her alanında şiddet çok görünür bir nitelikte. Görüştüğümüz Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin çoğunluğunun ifade ettiği, okulda ve sokakta yoğun bir fiziki şiddet ortamı var. Para veya telefon gaspı, dayak, tehdit, köpekle korkutma gibi olaylar, iki bölgede de hemen hemen bütün gençler tarafından ifade edildi. Dolayısıyla şiddet, görüştüğümüz genç erkeklerin sosyalizasyonunda önemli bir etken. Aynı yöntemleri kullanarak kendini savunma, birçok genç tarafından bir zorunluluk olarak ifade ediliyor. Bazı gençler ise, şiddetten kendilerini sakınmak için belli bölgelerde dolaşmadıklarını, arkadaşlarıyla toplu gezmediklerini anlatıyorlar. Okullarda da benzer bir şiddetin var olduğu, gençlerin anlatılarından çıkıyor. Çoğu zaman polisin koruduğu okullar, gençlerin başının derde girebildiği mekânlar olarak görünüyor. Okul terklerinde bunun bir rol oynadığı anlaşılıyor.

Şiddetten bahsederken, iki bölgeyi farklılaştıran bir durumdan da söz etmeliyiz. Küçükçekmece'de geçmiş yıllarda Türkiyelilerle Suriyeliler arasındaki gerginlik sokağa taşarken ve mültecilerin işlettikleri dükkânlara yönelik saldırılara dönüşürken, Sultanbeyli'de şu ana kadar medyaya yansıyan benzeri olaylar yaşanmadı. Sultanbeyli'de yereldeki ilişki ağları ve dinî cemaatlerin ilçe düzeyindeki etkinliğinin, çıkan

gerginliklerin “büyükler”in veya “abiler”in müdahalesiyle tırmanmadan halledildiği izlenimini edindik. Mehmet Akif’te ise, önceki bölümlerde sözü edilen sokak olayları sırasında gerginliğin çok hızlı tırmandığı ve ancak polis müdahalesi sonrası durulduğunu görüyoruz.

Gençlerin eğitim sistemi içindeki durumlarına gelirse; okulda başarısızlık, okul terki ve işsizlik, görüşme yapılan çoğu gencin anlatılarında önemli bir yer tutmakta. Görüşülen bazı Suriyeli gençler Suriye’de ya hiç okula gitmemişti ya da kısa süre içinde okulu bırakmıştı. Türkiye’ye geldikten bir süre sonra hemen hepsinin eğitime dahil oldukları, ancak eğitim kurumlarıyla bağlarının hem bazılarının çalışmak zorunda olmaları hem de pandemi nedeniyle zayıf olduğu söylenebilir. Suriyeli öğrencilerin okulda özellikle karşı karşıya olduğu sorunlar, GEM’lerden Türkçe eğitim yapan devlet okullara geçişteki bocalamaları ve okulda karşılaştıkları önyargılı ve dışlayıcı davranışlar olarak öne çıkıyor.

Türkiyeli gençlerin bir kısmı ortaokul veya meslek liselerine devam ediyor. Öğrencilerin hemen hepsi EBA’daki çevrimiçi dersleri düzenli takip etmediklerini söylediler. Gerekçe olarak çalışma zorunluğu ve derslerin verimsiz olması bildirildi. Hem Türkiyeli hem de Suriyeli gençlerin çoğu 13-15 yaşından itibaren kayıt dışı olarak ailelerine ekonomik destek olmak amacıyla yaşadıkları bölgedeki atölyelerde çalışıyorlar. Düşük ücretler ve kayıt dışılık ortak bir payda iken, Türkiyeli gençler Suriyelilerin iş piyasasında kendilerine yönelik bir rekabet oluşturduğunu düşünüyorlar.

Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin iki ilçede de ifade ettikleri bir ortak özellik, gençlerin kullanabileceği alanların sınırlılığıdır. Nüfus ve yapı yoğunluğunun çok yüksek olduğu Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinde, küçük bir park dışında yeşil alan yok; sosyalleşmek için gençler AVM’lere gittiklerini anlattılar. Gençlerin sosyalleşebileceği alan olarak futbol oynayabilecekleri halı sahalar iki ilçede de belirtildi. Geleneksel olarak işçi sınıfının özellikle ilgi gösterdiği futbol, araştırma yapılan iki bölgede Suriyelilerin ve Türkiyelilerin beraber olabildikleri tek alan olarak ön plana çıkmakta. Bu beraberlik, ilişkileri geliştirici bir yöne yönlendirilmediği taktirde bir çatışma alanına dönüşme eğilimini de barındırıyor. Ayrıca futbolun gençler için boş vakit değerlendirmesi olmaktan öte bir işlevi olduğu da gözlenebiliyor. Hem Türkiyeli hem de Suriyeli genç erkeklerin gelecekte bir meslek olarak futbolcu olma istemleri Sultanbeyli’de yapılan görüşmelerde ortaya çıktı.

Bütün bu olumsuz ortama rağmen hem Türkiyeli hem de Suriyeli gençlerin geliştirdikleri gelecek tahayyülünü toplum normlarına uyumlu ve hatta muhafazakâr olarak tanımlamak mümkün. Çalışma yaşamında babaları gibi işçi olmak yerine kendi iş yerini açma ve gelecek yaşamında evlenerek aile kurma düşüncesi ön plana çıkıyor. Bu raporda sadece Sultanbeyli konusunda örnek vermiş olsak da iki ilçede de çoğu genç erkek evlenecekleri kadının çalışmaması ve Müslüman olması gerektiği gibi düşüncelerini paylaştılar. Bir diğer konu, iki bölgede de Suriyeli ve Türkiyeli gençlerin yaşadıkları semtlerden memnun olmamaları ve İstanbul’un başka semtlerinde yaşamak veya Avrupa’ya gitmek hayalleri olduğu göze çarpıyor.

ÖNERİLER

Alan araştırmasının bulgularından hareketle, İstanbul'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde gençlik grupları arasındaki ilişkileri geliştirmek ve toplumsal gerginlikleri azaltmak amacıyla bazı öneriler sunmak istiyoruz.

- Yerelerde aktif olan sivil toplum kuruluşları maddi olarak ve kapasite geliştirme açısından desteklenmeli. STK'ların hem Türkiyeli hem de Suriyeli gençlerin de katılımıyla gençlere yönelik, sosyal ve kültürel faaliyetler geliştirmeleri için projeler üretmeleri sağlanmalı.
- Bölgede gençlere yönelik sosyalleşme ve sportif etkinlik alanlarının geliştirilmesi önem taşıyor. Gençlerin kullanabileceği ücretsiz spor imkânının Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sağlanması ve gençlerin ilgi alanlarına yönelik becerilerini geliştirebilecekleri pedagojik kontrollü mekânların kurulması sağlanmalı.
- Gençlere yönelik, kendi yaşadıkları bölgelerde sanayi işletmeleriyle ortak olarak düzenlenen meslek eğitim programları sunulmalı.
- Okullardaki Suriyeli ve Türkiyeliler arasındaki gerilime müdahale edecek okul sosyal hizmeti kurulmalı ve bu alanda başka ülkelerdeki iyi örnekler ışığında projeler hayata geçirilmeli.
- Bütün bu konularda, Suriyelilere yönelik verilen hizmetler Türkiyeliler için de verilmeli.
- Gençlerin ilgi duydukları, kendilerini geliştirebileceklerini düşündükleri alanlarda etkinlikler düzenlenmeli ve bu etkinlikler kalıcı yapılara dönüştürülmeli.
- Sultanbeyli'de var olduğu gözlenen, gençler arası çatışmaları engellemeye yönelik enformel sosyal kontrol sistemi daha yakından incelenmeli.
- Suriyeli mültecilerle toplumun diğer kesimleri arasındaki iletişimi olumsuz olarak etkileyen, medyada Suriyelilere yönelik içselleştirilmiş önyargılara dayalı ayrımcı ve ötekileştirici söylemi zayıflatıcı önlemler alınmalı.
- Bir mahallede yaşanan tekil bir olaydan veya olumsuz davranışta bulunan bir kişiden hareketle bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar yapılmasının önüne geçilmeli. Bu söylemlere karşı akademisyenler, medya ve sivil toplum örgütlerinin gerçekleri ortaya koyan yayınları artırılmalı.

TEŞEKKÜR

Projeyi fonlayan Heinrich Böll Stiftung Derneği'ne ve yürütücü kurum Anadolu Kültür'e teşekkür ediyoruz. Sultanbeyli ve Küçükçekmece'deki alan araştırmasını yürüten Terra Araştırma'dan Hatice Kurtuluş ve Esra Kaya Erdoğan'a çalışmanın zorlu pandemi koşullarında gerçekleşmesini sağladıkları için müteşekkiriz. Saha araştırması sırasında bize destek veren öğretmen Mohammad Feyaz, çevirmen Heba Alhamwy ve Mülteciler Derneği çocuk koruma birimi sorumlusu Kadri Güngörür'e de katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

**TÜRKİYELİ VE SURİYELİ GENÇ ERKEKLERİN
GÜNDELİK YAŞAM DENEYİMLERİ:
KÜÇÜKÇEKMECE VE SULTANBEYLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Anadolu Kültür, Ocak 2021, İstanbul

Yayımlayan

Anadolu Kültür
Cumhuriyet caddesi No:40 Ka-Han Kat:8
Elmadağ - İstanbul
iletisim@anadolukultur.org
www.anadolukultur.org

Yazarlar

Deniz Yüksekler
Uğur Tekin
Neşe Şahin Taşgın

ANADOLU KÜLTÜR

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ